

Arapsko-izraelski sukobi

Černicki, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:579184>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-31**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku
Katedra za judaistiku

DIPLOMSKI RAD

ARAPSKO-IZRAELSKI SUKOBI

Studentica: Lea Černicki

Mentorica: dr. sc. Naida Mihal Brandl

Zagreb, rujan 2020.

Sadržaj

<u>1. UVOD</u>	<u>5</u>
<u>2. POVIJESNI I GEOGRAFSKI PREGLED ZEMLJE IZRAEL DO 1917. GODINE</u>	<u>7</u>
2.1 GEOGRAFIJA I TERMINOLOGIJA	7
2.2 HEBREJI, IZRAEL I ŽIDOVİ	8
2.3 NAJSTARIJA POVIJEST IZRAELA OD DOSELJAVANJA DO BABILONSKOG SUŽANJSTVA	9
2.4 RAZDOBLJE OD DRUGOG HRAMA (516. P. N. E-70.) DO ISLAMSKIH OSVAJANJA	13
2.4.1 RAZDOBLJE HAŠMONEJACA (168.- 63. P.N.E)	15
2.4.2 RANO RIMSKO RAZDOBLJE (63. P.N.E-70.)	16
2.5 ISLAMSKA OSVAJANJA I ISLAMSKO RAZDOBLJE	18
2.5.1 ARAPI	18
2.5.2 SELDŽUCI I KRIŽARSKI RATOVI	21
2.5.3 OSMANLIJE I OSMANSKA VLAST	22
<u>3. ŽIDOVİ OD RIMSKOG RAZDOBLJA DO BRITANSKE OKUPACIJE</u>	<u>23</u>
3.1 NASELJAVANJE U 16. I 18. STOLJEĆU	23
3.2 CIONIZAM I CIONISTIČKE <i>ALIJOT</i>	23
<u>4. BRITANSKI MANDAT U PALESTINI</u>	<u>27</u>
4.1 PRVI SVJETSKI RAT (1914.-1918.) I BRITANSKO OKUPACIJSKO RAZDOBLJE (1917.-1922.)	27
4.1.1 PRVE NAPETOSTI IZMEĐU ŽIDOVA I ARAPA	27
4.1.2 BRITANSKI ODNOSI S FRANCUZIMA	28
4.1.3 BRITANSKI ODNOSI S CIONISTIMA	28
4.1.4 BRITANSKA OKUPACIJA	30
4.2 PRVE NAPETOSTI IZMEĐU ŽIDOVA I ARAPA	30
4.3 BRITANSKI MANDAT	30
4.4 ŽIDOVSKA I ARAPSKA AUTONOMIJA U BRITANSKOM MANDATU	33
4.4.1 ŽIDOVİ U MANDATNOJ PALESTINI	35
4.4.2 ARAPI U MANDATNOJ PALESTINI	35
4.5 ANTIŽIDOVSKI USTANCI: 1929. I 1936.- 1939.	36
4.6 OD BIJELE KNJIGE DO PROGLAŠENJA DRŽAVE IZRAEL (1939.-1948.)	39
<u>5. OD PROGLAŠENJA DRŽAVE IZRAEL DO SPORAZUMA U CAMP DAVIDU</u>	<u>42</u>
5.1 RAT ZA NEOVISNOST	42

5.2 IZMEĐU RATA ZA NEOVISNOST I ŠESTODNEVNOG RATA	45
5.2.1 PITANJE IZBJEGLICA: ARAPSKE IZBJEGLICE, ŽIDOVSKA IZBJEGLICE	46
5.2.2 TERORIZAM	48
5.2.3 ULAZAK SOVJETSKOG SAVEZA NA BLISKI ISTOK	49
5.3 SUESKA KRIZA 1956.	52
5.3.1 OSNIVANJE PALESTINSKIH ORGANIZACIJA	53
5.4 ŠESTODNEVNI RAT	57
5.5 ŽIDOVSKA NASELJA U JUDEJI I SAMARIJI	59
5.6 RAT ISCRPLJIVANJA (1968.-1970.)	61
5.7 JOMKIPURSKI RAT	62
5.8 OD JOMKIPURSKOG RATA DO SPORAZUMA U CAMP DAVIDU	64
5.9 SPORAZUM U CAMP DAVIDU	64
<u>6. PRVI LIBANONSKI RAT ILI „MIR U GALILEJI“</u>	<u>66</u>
6.1 PLO U LIBANONU	66
6.2 PRVI LIBANONSKI RAT ILI MIR ZA GALILEJU (1982.-1984.)	67
<u>7. PRVA INTIFADA (1987.-1993.) I ZALJEVSKI RAT (1990.-1991.)</u>	<u>69</u>
7.1 PRVA INTIFADA (1987.-1993.)	69
7.2 ZALJEVSKI RAT (1990.-1991.)	71
<u>8. MADRID I OSLO I.</u>	<u>72</u>
8.1 PREGOVORI U MADRIDU (1991.-1993.)	72
8.2 SPORAZUM U OSLU (1993.)	73
8.3 OSLO II. (1995.)	75
8.4 MIROVNI SPORAZUM S JORDANOM (1994)	76
8.5 PITANJE EDUKACIJE U PALESTINSKOJ AUTONOMIJI (PA)	77
<u>9. DRUGA INTIFADA (2000.-2003.)</u>	<u>79</u>
<u>10. DRUGI LIBANONSKI RAT (2006.)</u>	<u>81</u>
<u>11. ULOGA SAD-a U ARAPSKO-IZRAELSKOM SUKOBU</u>	<u>85</u>
<u>12. ULOGA UN-a U ARAPSKO-IZRAELSKOM SUKOBU</u>	<u>87</u>
<u>13. ZAKLJUČAK</u>	<u>90</u>
<u>14. LITERATURA</u>	<u>92</u>

Sažetak

U ovom će se radu predstaviti problematika arapsko-izraelskih sukoba. Krenuvši od kratkog povijesnog i geografskog pregleda, željeli smo čitatelja uvesti u problematiku odnosa koja je započela već u doba Kanaana te se nastavila do današnjih dana. Nadalje ćemo, kroz britanski Mandat nad Palestinom nakon Prvog svjetskog rata pa sve do prvih sukoba koji su nastali kao posljedica na cionistički pokret, objasniti začetke sukoba te kako je do njih uopće i došlo. Sljedeće je poglavlje posvećeno ratovima koje je Izrael vodio od nastanka države, 1948. godine, pa sve do 2006. godine kada je bio ujedno i posljednji rat, drugi rat s Libanom, unutar kojeg ćemo objasniti i ulogu Sovjetskog saveza na Bliskom istoku te nastajanje Palestinskog oslobodilačkog pokreta i Hamasa u Libanonu. Iako je i nakon toga bilo oružanih sukoba, oni su bili orijentirani na borbu protiv Palestine i gerilskog ratovanja. Posljednje je poglavlje posvećeno odnosima i utjecajima Ujedinjenih naroda i Sjedinjenih američkih država na Bliskom istoku i na mirovne sporazume. Rad ćemo završiti zaključkom.

Ključne riječi: arapsko-izraelski sukobi, Palestina, Britanski mandat, rat, Ujedinjeni narodi, Sjedinjenje američke države, Bliski istok, Palestinski oslobodilački pokret, Hamas

1. Uvod

Bliski je istok još od davnina bio sjecište brojnih previranja, razmirica i sukoba. Područje Bliskog istoka je u suvremenom svijetu jedna od najkonfliktnijih regija, politički gledano (Havel, 2013:15). Jedan od glavnih problema je područje koje je heterogeno. Devet političkih entiteta: Egipat, Iran, Irak, Izrael, Jordan, Libanon, Sirija, Turska i Palestinska samouprava, koja nije međunarodno priznata, ali se nalazi na području Bliskog istoka, čine Bliski istok. Iako u povijestima svih naroda postoje sukobi, pogotovo oko teritorija koji je naseljen, malo koji narod može reći da se od početka svoje povijesti pa sve do danas nalazi u konstantnom sukobu. U povijesti židovskog naroda govorimo o neuobičajeno puno sukoba s drugim narodom. (Havel, 2013:579) „Od naseljavanje u Kanaan veći dio izraelske, kasnije židovske povijesti prošao je u obrani granica zemlja od invazija sa svih strana ili, rjeđe, u njihovu širenju. Protjerivanje Židova iz Judeje i Jeruzalema, kršćansko pripitivanje svetosti i susljedno arapsko muslimansko osvajanje istog komada zemlja u koji se Židovi pak nikada nisu prestali nadati vratiti, predodredilo je njezinu političku budućnost za burna previranja.,, (Havel, 2013:579) Veliki je dio problema izbio iz miješanja dvaju civilizacija na jednom mjestu, koje su u potpunoj suprotnosti. Iako muslimani nisu oduvijek imali ujednačen i dosljedan stav prema Židovima, u vrijeme Muhameda, 7. stoljeće, odnos prema Židovima bio je naklonjeniji, ali je nakon brojnih odbijanja Židova da prihvate Muhameda za proroka, stav promijenjen. Cionistički pokret i valovi doseljavanja Židova na područje današnje države nisu dosegli jednaku razinu entuzijazma kod Arapa kao kod Židova. Masovno doseljavanje Židova u vrijeme britanskog mandata u Palestini, u Arapima je pokrenulo osjećaj nezadovoljstva koji je na kraju rezultirao s prvim napadima i prvim sukobima Arapa i Židova. Nakon proglašenja države Izrael, 1948. godine, sukobi i netrpeljivost prerasli su u ratove. Islam je na židovstvo gledao kao na svetogrđe, a za to je bio zaslužan jeruzalemski muftija Emin al-Husein koji je usadio politički islamistički program u srž Palestine, a „cionizam je pretvorio u središnju temu cijelog islamskog svijeta“ (Havel, 2013:20). Nakon Šestodnevnog rata, poraz Egipta i saveznika, šokirao je cijeli arapski svijet, a rat je iza sebe ostavio brojne političke, religijske i duhovne posljedice. Nakon poraza dolazi do repozicioniranja političkog islama. Sada je sva energija arapskog svijeta okrenuta k uništenju i oslabljenju Izraela. Tako na političku scenu ulaze brojne terorističke organizacije koje su nastale kao posljedica nezadovoljstva među Arapima, posebice Palestincima (Havel, 2013:20).

Primarna preokupacija ovog rada je objasniti arapsko-izraelske i kasnije palestinsko-izraelske sukobe. Cilj rada *Arapsko-izraelski sukobi* je na prvome mjestu dati pregled događaja koji su prethodili sukobima Izraela s okolnim arapskim državama poput Egipta, Sirije, Libanona, Saudijske Arabije, Jordana te putem objašnjenja događaja pokušati objasniti uzroke i posljedice koje je svaki sukob imao. Kroz rad ćemo pokušati dati odgovor na pitanje zašto je do sukoba došlo, koji su parametri utjecali na svaki pojedini sukob te koje su posljedice nastale nakon svakog sukoba. Kada govorimo o razvoju situacije na Bliskom Istoku, napraviti ćemo povijesni pregled događaja na prostoru Palestine preko grčkih i rimskih osvajanja, do nastanka Osmanskog carstva i posljedica njegova raspadanja pa sve do nastanka države Izrael. Nakon povijesnog pregleda situacije, obratit ćemo pažnju na sukobe koji su počeli 1948. godine i koji su trajali sve do 2006. godine te ćemo se osvrnuti na kraju svakog sukoba na njegove posljedice. U ovom ćemo poglavlju također spomenuti utjecaj Sovjetskog saveza na Bliskom istoku. U sljedećem će se poglavlju obraditi utjecaj velesila, Ujedinjenih Naroda i Sjedinjenih američkih država na razvoj situacije na Bliskom Istoku te kako je njihov utjecaj oblikovao sudbine dvoju država i oblikovao njihove granice kakve poznajemo i danas. Rad ćemo zaključiti s našim viđenjem situacije te dati kratki komentar na cjelokupnu situaciju. Također, osvrnut ćemo se na cijeli rad i napraviti njegov sažetak kroz najbitnije činjenice.

2. Povijesni i geografski pregled Zemlje Izrael do 1917. godine

2.1 Geografija i terminologija

Područje današnjeg Izraela nalazi se na sjecištu važnih povijesnih regija i trgovačkih putova još od prehistorijskih vremena.

Erec Israel ili Izraelova zemlja, kako su Židovi kroz povijest tradicionalno nazivali svoju zemlju odnosi se na područje Bliskog istoka koje, ugrubo, na sjeveru međi sa Sirijom, na jugu s Egiptom, na istoku s Arabijom a na zapadu izlazi na obale Sredozemnog mora, iako su se te granice, vidjet ćemo kasnije, kroz povijest često mijenjale. (Havel, 2015:29). Kroz povijest, nazivi zemlje ili države koju su nastanjivali Hebreji, Izraelci odnosno Židovi mijenjali su se usporedno s promjenama unutaržidovskih prilika i različitim osvajanjima. Tako se područje Judina plemena od izraelskih osvajanja Kanaan pa sve do grčkih osvajanja može se zvati samo „Juda“ od hebrejskog imena Jehuda. U grčko-rimskom razdoblju javlja se ime „Judeja“, od grčkog i latinskog oblika hebrejskog imena Jehuda. To područje Izraelci danas opet zovu Judom, no u većini drugih jezika pa tako i u hrvatskom uvriježila se Judeja. Ime zemlje, službeno ili kolokvijalno, mijenjalo se kroz povijest od Kanaan, Obećana zemlja, Celesirija, Sirija, Judeja, Samarija i Galileja. Područje kojim su vladali Hašmojeji pa Rimljani nazivalo se Judeja, a Judeja je kroz neka vremenska razdoblja obuhvaćala i Galileju, Samariju, Idumeju te neka područja na istočnoj obali rijeke Jordana. Palestinu kao ime provincije uvodu Car Hadrijan u 2. stoljeću nakon sloma Bar Kohbina ustanka, a to je ime, s određenim konotacijskim oscilacijama i preinakama, ostalo do danas. *„Toponim Palestina posljednjih je desetljeća poprimio ideološki i politički naboj, kakva do prije pola stoljeća nije bilo. Palestincima su se sve donedavna nazivali i Židovi i Arapi koji su živjeli na području na kojem je uspostavljena Država Izrael, pa i nešto širem. Imenicu Palestina koristili su cionisti, protucionisti i oni koji o palestinskim zbivanjima nisu imali mišljenje; ona je bila neutralna, opisna i bez konotacija. Pojam „Levant“ je u uporabi od vremena križarskih ratova, a „Zapadna obala“ kao svojevrsan politički eufemizam za Judeju i Samariju, koristi se u kontekstu zbivanja iz novije bliskoistočne povijesti nakon 1948. Ime Erec Izrael u starom vijeku odnosi se na Obećanu zemlju, odnosno područje koje je Izraelcima obećano u Bibliji, a u kontekstu suvremenih zbivanja odnosi se ponajprije na područje države Izrael, uključujući Judeju, Samariju, pojas Gaze, Golansku visoravan i dakako ujedinjeni Jeruzalem. Ime Obećana zemlja naziv je koji se može rabiti u svakom razdoblju vremenskog okvira koji ovaj*

pregled povijesti pokriva, a Erec Izrael od izraelskih osvajanja opisanih u biblijskoj knjizi o Jošui pa do danas“. (Havel, 2015:33-34)

Jedan od problema koji se javlja kod jezika koji se ne služe latiničnim pismom jest transliteracija i transkripcija naziva s originalnog. Jedan od tih jezika je i hebrejski. Problem koji može nastati jest kako prikazati znakove, u ovom slučaju hebrejskog pisma, znakovima latiničnog pisma. Jedan od pristupa, kada prevodimo zemljopisne i osobne nazive, da se koristimo pravilima transkripcije i transliteracije koja vrijede za hrvatski standardni jezik pa ćemo tako židovska imena pisati kao Moše Kacav, ali se također može pisati prema pravilima za određene jezike i pisma kao Moshe Katsav čime se zapravo nije riješio problem prijevoda. (Kasapović, 2016,7) Hrvatski pravopis Matice hrvatske s druge strane predlaže čisto fonetski način pisanja hebrejskih imena pa će se pisati Moše Dajan. Međutim, zahvaljujući dobroj biblijskoj tradiciji u hrvatskom je jeziku stvorena jezična i kulturna tradicija što uvelike olakšava prijevod s hebrejskog pisma. Iz te se tradicije uzimaju brojni geografski pojmovi poput Betlehema, Jeruzalema, Gaze, Nazareta i imena poput Sara, Zaharija, Benjamin i dr. (Kasapović: 2016:8). Tako je i imenica Juda koja označava jedno od dvanaest plemena jednaka imenu Židov samo što je prva riječ transliterirana izravno iz hebrejskog dok je riječ Židov u hrvatski došla preko grčkog i latinskog (Kasapović: 2016:8).

2.2 Hebreji, Izrael, Židovi

U izvorima za židovsku povijest ili djelima o židovskoj povijesti za Židove se upotrebljavaju različiti pojmovi: Hebreji, Izraelci, Judejci ili Židovi. Pri navođenju ovih naziva treba imati na umu da je svako ime bilo dano u određenom vremenskom periodu i imalo je poseban kontekst zašto je dano. Najstariji od svih pojmova je Hebrej, koji potječe iz Biblije. Abraham se u Bibliji naziva Hebrej, hebrejski *Ivri*. Ime se prvi put javlja u Postanku 14:13. Hebrej nije etnonim i uglavnom se koristi kao ime koje Izraelci rabe kad o sebi govore strancima, a stranci ih tako nazivaju u razdobljima dok su još bili nomadi ili robovi. Sekularni cionizam u 19. i 20. stoljeću u upotrebu vraća ovaj pojam. *Hebrej* sada simbolizira *novog Židova* no njega, naročito od osnutka moderne države u Izraelu, zamjenjuje Izraelac. Jakovljevo drugo ime Izrael nadjenuo mu je Bog nakon tajanstvenoga noćnog okršaja (Post 32:29), i to je najčešće rabljeno ime u Bibliji (Havel, 2015:34). Ime Židov dolazi od imena za jedno od dvanaest plemena Izraela, Jude kao i ime Judejac. Judino je pleme jedino ostalo kao nositelj izraelske povijesti od Drugog hrama, dok su sva ostala plemena jednostavno nestala s

povijesne scene (Havel, 2015:34). U hrvatski je jezik naziv tj. ime Židov došlo preko latinskog jezika pa čak i grčkog preko imena *Judaeus* koji je u latinski jezik etimološki došao iz hebrejskog naziva za pripadnika Judinog plemena, *Jehudi*. Izraelac definira 12 sinova Izraelovih (בני ישראל), koji se nazivaju Izrael, kao i narod, koji je od njih potekao. Sinovi Izraelovi pojam je kojim se Židovi najčešće nazivaju u svojim tradicionalnim izvorima. Kada se govori o izraelskom narodu prvenstveno se misli na potomstvo Abrahama, Izaka i Jakova i na potomke dvanaest plemena Izraela. Ovom se nazivu pridodaje i *gojim*, nežidovi koji su odlučili prihvatiti izraelski zakon prema kojem žive i djeluju. Drugim riječima, izraelski narod je naziv koji obuhvaća dva područja: Židove koji žive u Državi Izrael i na židovsku dijasporu (Havel, 2015:29).

2.3 Najstarija povijest Izraela od doseljavanja do Babilonskog sužanjstva

Krajem brončanog doba zbog brojnih ekonomskih neprilika Egipat se povlači iz uvelike urbaniziranog Kanaana, a na ovom se području pojavljuju drugi narodi. Na jugu zemlje pojavljuju se Filistejci, na sjeveru Feničani, a na uzvisinama Izraelci. Ovo rano željezno doba je vrijeme kada se formiraju izraelska plemena. Izraelci su u Kanaan, prema biblijskim izvorima, stigli oko 14. st. pr. Kr. Kanaanci su i dalje nastanjivali većinu zemlje. Živjeli su na istom području uz Izraelce, zadržavajući svoju religiju i svoju kulturu. To se može pronaći i u Bibliji koja na nekoliko mjesta spominje mnoštvo kanaanskih bogova koji su bili štovani. Ovaj je narod tvorio svoja kraljevstva neovisno o Izraelcima. Postojala su pet kraljevstva: Aram¹, Fenicija,² Moab³, Amon⁴, Edom⁵ i Filisteja⁶ (Harms, Ferry, 2008:12). Ova su kraljevstva dijelila ovaj dio Bliskog istoka Izraelom (slika 1). Svako je od ovih kraljevstva bilo jednako u

¹ Aram je bio smješten na sjeveru i zahvaćao je skoro cijelo područje današnje Sirije. Bio je dom Aramejcima, jednom od semitskih naroda koji su obitavali Mezopotamiju.

² Fenicija se smjestila na sjevernoj obali; prema Bibliji Feničani su pomogli sagraditi Salomonov hram; bili su trgovci te su njihove trgovačke veze išle sve do Španjolske.

³ Moab je bio istočno od rijeke Jordan; kontrolirali su najveću plodnu ravnicu u antičkom Kanaanu te su trgovali s kraljevstvima još dalje na istoku.

⁴ Amon je bio dom Amonaca za koje se prema Bibliji slovi kao najranije neprijatelje Izraela; kontrolirali su većinu trgovine antičkog Bliskog Istoka koja se odvijala preko velikih pustinja; sve su trgovine iz Arabije prolazile kroz kraljevstvo Amonaca.

⁵ Edom je bilo kraljevstvo na jugu i istoku Judeje; Judeja je vladala ovim kraljevstvom dugi niz godina sve do pobune u drugoj polovici devetog stoljeća prije Krista; najveća trgovačka luka kraljevstva bila je smještena u Crvenom moru, današnji Eilat u južnom Izraelu, te su bili poznati po rudnicima bakra.

⁶ Filisteja je bila kraljevstvo Egeja koji su dolazili iz pokrajine blizu Egejskog mora. Nisu imali veze s kanaanskom kulturom, ali pri dolasku odigrali su važnu ulogu u povijesti ovog dijela Bliskog istoka; sa sobom su donijeli svoju kulturu, a doselili su se na južnu obalu Kanaana u dvanaestom stoljeću prije Krista.

moći te se borilo za nadmoć na prostoru Palestine. Važno je spomenuti kako su ova kraljevstva dugo vremena ostala autonomna, sve do dolaska stranaca s istoka.

Preuzeto s: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kingdoms_around_Israel_830_map.svg, posjećeno 28.

svibnja 2020. godine

Oko 1050. godine prije Krista za kralja Izraela postavljen je Šaul, mladić koji je pripadao Benjaminovom plemenu. Šaul je uspješno ratovao protiv Amonaca, a kasnije i Filistejaca. Prvu puta, za vrijeme njegove vladavine, se u Izraelu pojavljuje vojska koja je bila redovna, uvijek na okupu bez obzira je li se kraljevstvo nalazilo u opasnosti ili ne (Havel, 2013:125). U jednoj od brojnih borbi protiv Filistejaca, proslavio se i David, pastir iz Betlehema koji je kako znamo iz Biblije ubio Golijata, velikog filistejskog ratnika. Pošto je David bio uspješan u brojnim bitkama protiv Filistejaca i narod ga je volio, on je nakon Šaulove smrti proglašen kraljem. Kraljem je postao 1010. godine prije Krista u Hebronu. Osvojio je Jeruzalem koji tada nije pripadao izraelskom kraljevstvu te ga učinio izraelskom prijestolnicom. Jeruzalem je sada postao važno političko i vjersko središte jer je David dao prenijeti Kovčeg Saveza iz Šila (Havel, 2013:126). Iako je imao plan da za vrijeme svog života sagradi hram, nije uspio te je ta zadaća pripala njegovom sinu Salomonu. Salomon je kraljevaod od 970 do 930 godine prije Krista. Sagradio je hram u Jeruzalemu na istom mjestu na kojem je Abraham trebao žrtvovati sina Izaka (Havel, 2013:125). Njega je naslijedio sin Roboam koji je vladao sedamnaest godina, ali za vrijeme njegove vladavine došlo je do podjele kraljevstva

na Izrael i Judu. Roboam nije bio podložan za kralja te je svojim visokim porezima naljutio narod što je iskoristio Jeroboam koji se proglasio kraljem deset sjevernih izraelskih plemena (Havel, 2013:127). Jedina plemena koja su ostala vjerna kralju bila su Juda i Benjamin koja su naseljavala područje Jeruzalema te Negev do Sredozemnog mora. Deset plemena na sjeveru je otada bilo poznato pod nazivom Izraelom ili Sjevernim kraljevstvom, dok se ostatak kraljevstva koje je bilo kraljevstvo Davidovih potomaka nazivalo Judom (Havel, 2013:127). S obzirom da Roboam nije prihvatio Jeroboamovu vlast, između kraljevstva je izbio rat. Ovu su situaciju iskoristila okolna kraljevstva koja su prije držana pod kontrolom te se sada Juda našla pod velikom opasnošću; prijetnja je stizala s istoka, juga i zapada gdje su vrebali Amonci, Moapi, Edomci i Filistejci (Havel, 2013:128). Juda je sa svih strana svijeta bila okružena sukobima. Nakon raspada kraljevstva na dva dijela ona nikada nisu bila ponovno ujedinjena.

Nedugo poslije 1000 godine p.n.e., Asirsko kraljevstvo s područja današnjeg Iraka, počelo je svoj uspon. Do kraja osmog stoljeća, sva su kraljevstva u Kanaanu bila ili pokorena ili su imala ulogu vazala i bila su podčinjena Asirskom kraljevstvu. Godine 725. Asirci opsjedaju utvrđeni izraelski grad Samariju; nakon tri godine ga osvajaju. Od 722. do 720. Asirija osvaja Sjevernu kraljevinu. Deset plemena, kasnije poznatih kao deset izgubljenih izraelskih plemena, odlazi u progonstvo. Naime, Asirci su stanovništvo osvojenih područja raseljavali u različite dijelove svog velikog Carstva, i Izrael tu nije bio izuzetak. Asirci se okreću prema Judi i 701. neuspješno opsjedaju Jeruzalem.

Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/Neo-Assyrian_Empire#/media/File:Map_of_Assyria.png (pristupljeno 31. svibnja 2020.)

Ono što nije uspjelo Asircima, uspjelo je Babiloncima, koji su u međuvremenu smijenili Asiriju na mjestu regionalne sile. Tako Babilonci nakon Bitke kod Karkemiša 605. p.n.e. ovladavaju Svetom zemljom. Jedan od najvažnijih događaja koji se veže uz babilonsko vladanje jest uništenje Prvog hrama 586. godine, a velik je dio naroda protjeran u Babilon. Ovim je činom započelo sedamdesetogodišnji egzil židovskog naroda iz Izraela. Židovi u progonstvu nastavljaju čuvati svoj identitet. Egzil je značajno promijenio židovsko poimanje vjere i židovski identitet (Havel, 2015:176). Uništenjem Hrama nestale su i dotadašnje tradicije pa je trebalo pronaći nove načine na koje bi se očuvala tradicija i obavljale vjerske dužnosti. Zajednice koje su se sada našle udaljene jedne od drugih morale su pronaći način kako da samostalno njeguju bogoštovlje, molitvu, tumačenje i u konačnici podučavanje Tore (Svetog Pisma) i kako očuvati tradiciju (Havel, 2015:176).

Židovi su u izgnanstvu živjeli sve do dolaska Kira II. Velikog, osnivača Perzijskog Carstva koje je ubrzo zavladao Babilonskim Carstvom. Tek je dolaskom Perzijskog Carstva nastupila promjena u statusu židovskih prognanika. (Havel, 2015:176). Kir II. Veliki je vladao Carstvom od 559. do 530. godine pr. Kr., a vlast je naslijedio na malenom području današnjeg južnog Irana te ga ubrzo proširio na područje koje je zahvaćalo Mezopotamiju, Anatoliju, Siriju i Erec Izrael (Havel, 2013:142). Nakon što je novi car osvojio Babilon 539. godine pr.Kr.,

njegov je stav prema pokorenim narodima bio drugačiji nego što je to pokazao Nabukodonosor. Kir II. Veliki dopustio je svim onim narodima koje je Nabukodonosor protjerao iz njihove matične domovine da se u nju i vrate, što je uključivalo i Židove. Godinu dana nakon osvajanja Babilona, Židovi se vraćaju u svoju domovinu. Međutim, s obzirom da je od prognanstva prošlo puno godina, nisu svi narodi bili oduševljeni činjenicom da se Židovi vraćaju s namjerom da obnove grad i izgrade Hram. Ali, Hram je izgrađen 516. godine pr. Kr. (Havel, 2013:143). Međutim, treba zamijetiti da je jedan narod za vrijeme židovskog progonstva nestao, Filistejci. Prema izvorima, oni su za vrijeme babilonskih osvajanja nestali i nikada se više nisu vratili te im se gubi svaki trag (Havel, 2013:142). Među narodima koje su Židovi zatekli nakon što su se vratili bili su i Edomci, koji su ove prostore naselili zbog pritiska Arabije s istoka pa su prešli rijeku Jordan i nastanili negevsku područja (Havel, 2013:142-143). Problem s kojim su se Židovi suočili u doba vladavine Perzijskog carstva bilo je miješanje kultura. Sve do 5. stoljeća prije Krista, kada je donesen zakon da se Židovi smiju ženiti samo sa svojim i da se pripadnost narodu prenosi po majci, Židovi su uzimali žene iz okolnih naroda te se s njima miješali (Havel, 2013:143).

2.4 Razdoblje od Drugog hrama (516. p.n.e. – 70.) do islamskih osvajanja

RAZDOBLJE		TRAJANJE	ZAČETNIK
Perzijsko		538.–332.	Kir Veliki
Helenističko	ptolemejsko	320.–198.	Aleksandar Veliki/Ptolemej I.
	seleukidsko	198.–168.	Antioh III. Veliki
Hašmonejsko	ustaničko	168.–141.	Juda Makabejac
	državno	141.–63.	Šimun Makabejac
Rimsko (rano)	rimsko	63.–37.	Gnej Pompej Veliki
	herodijansko	37. p.n.e. –70.	Herod Veliki

Razdoblja izraelske povijesti iz vremena Drugoga hrama (Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*)

Razdoblje perzijske uprave nad Judejom jedno je od najmirnijih i najprosperitetnijih u povijesti Izraela. Ovo razdoblje je obilježeno perzijsko-grčkim sukobima, usponom grčkih gradova te oblikovanjem i širenjem grčke filozofske i znanstvene misli. Godine 538. perzijski Kralj Kir Veliki prve godine svoje vladavine objavljuje da se židovski narod može iz

progonstva vratiti u Jeruzalem. Prve skupine Židove vraćaju se u Jeruzalem, a nežidovski narodi protive se njihovom povratku (Havel, 2015:177). No izraelski najveći protivnici Filistejci se više ne spominju – iščezli su iz povijesti. Od povratka iz babilonskog sužanjstva, možemo govoriti i o Židovima. Točno sedamdeset godina nakon rušenja Prvog Hrama, Židovi su dovršili i posvetili Drugi hram, 516. godine. Započinje stogodišnje mirno razdoblje tijekom kojega je kanonizirana Biblija i napisan golem opus apokrifnih i pseudoepigrafskih spisa. (Havel, 2015:176). Područje Izraela bilo je pod vlašću Perzije nekoliko stoljeća, sve do pojave Aleksandra Velikog koji je 333. godine pr. Kr. prošao Svetom zemljom na putu prema Egiptu. Dolaskom Aleksandra Velikog, došla je i helenistička kultura. Židovi su ovo razdoblje prihvatili mirno, a s obzirom da su Židovi bili političko pasivni, Grcima je to olakšalo širenje vlasti. Juda, sada Judeja je prihvatila vlast zajedno sa Samarijancima. Nakon smrti Aleksandra Velikog 323. godine prije Krista, njegova je vlast pripala zapovjednicima njegove vojske koji su carstvo podijelili na protektorate da bi kasnije počeli međusobno ratovati u želji za većim teritorijem (Harms, Ferry, 2008:16). Judejom i Jeruzalemom su oko 320. godine pr. Kr. zavladao Ptolomejevići s vladarom Ptolomejem I. Soterom (323. — 283. pr. Kr.), ali su Židovi i tu vlast prihvatili bez velikih negodovanja ili bunta. U vrijeme grčke vlasti židovske su pokrajine doživjele ekonomski napredak, a židovskom je stanovništvu dopušteno da se uključe u društvena, politička i kulturna zbivanja (Havel, 2013:146). Dolaskom helenističke kulture, s vremenom su se Židovi, a pogotovo oni viših društvenih slojeva, za istu kulturu počeli i zanimati. Počeli su prihvaćati neke grčke običaje, svjetonazore, načine poslovanja i počeli su pokazivati određen interes za modernizacijom dotadašnjeg načina života (Havel, 2013:146). Te su pristaše helenizma podigle i novi dio grada u Jeruzalemu na zapadnom brdu. Ali, s druge strane i dalje bili tradicionalisti koji su helenističku kulturu i njene običaje smatrali nepojmljivom i sukladno su s time iskazivali svoje negodovanje. Između tradicionalista koji su bili vjerni Zakonu i helenista su sada počeli izbijati sukobi koji će se u narednim godinama pojačavati.

Krajem trećeg stoljeća Ptolomejevići su vodili ratove protiv Seleukida. Vrhunac ratovanja dogodio se u vrijeme vladavine Antioha III. Velikog (222.— 187. pr. Kr.), koji je 198. godine prije Krista u bitci na Golanskoj visoravni porazio ptolomejsku vojsku te među inima zavladao Samarijom, Judejom i Jeruzalemom. (Havel, 2013:147-148). Židovi su u vrijeme ratovanja stali na stranu Seleukida i Antiohu širom otvorili vrata Jeruzalema, na što je Antioh uzvratio davši im veću autonomiju. Vratio je u Jeruzalem sve raseljene stanovnike, oslobodio one koji su bili u ropstvu i vratio im imovinu, naredio je dovršenje Hrama i obnovio okolne zgrade koje su bile porušene, na tri je godine ukinuo poreze svim stanovnicima ne bi li

povećao stopu stanovnika u gradu. Omogućio je Židovima da žive prema Zakonu, a stranci nisu smjeli ući u Hram. Dozvolio im je košer prehranu, dakle u grad se nisu smjele unositi prljave životinje, a dio sredstva državne blagajne bio je dan za predmete potrebne u Hramu za štovanje (Havel, 2013:148). Međutim, nakon Antiohove smrti na vlast dolazi njegov sin Seleuk IV. Filopator za vrijeme kojeg je također vladao mir, no susjedni je vladar bio Antiohov brat Antioh IV. Epifan (175.— 164. pr. Kr.) koji će postati najvažnijim poganskim vladarom Judeje u drugom stoljeću prije Krista.

2.4.1 Razdoblje Hašmonejaca (168.–63. p.n.e.)

Antioh IV. Epifan želio je svoj utjecaj i moć te helenističku kulturu proširiti. Tako je plan bio napasti i osvojiti Egipat, međutim Rimsko je Carstvo stalo Egiptu u obranu te kada je uvidio da nema šanse za pobjedu, Epifan se povukao i bez borbe zauzeo Jeruzalem. Time su započela ubijanja i tlačenja. Donio je zakon 168. godine kojim je zabranio „sve običaje i rituale koji su proizlazili iz židovskog Zakona, kao i vršenje hramskog bogoštovlja, održavanje subote, svetkovanje blagdana i obrezivanje novorođenčadi. Kažnjivim je proglasio posjedovanje knjiga Zakona i Židovima naredio da sve primjerke predaju da se spale.“ (Havel, 2013:150) Donošenjem ovog zakona, počele su izbijati brojne pobune. Jedna od najpoznatijih je Makabejski ustanak⁷. Juda Makabej je 164. godine prije Krista ušao u Jeruzalem, očistio Hram, obnovio ga te obnovio ritual žrtvovanja. Taj se dan danas slavi kao Hanuka⁸. Također je obnovio i jeruzalemske zidine i prostor oko Hrama. (Havel, 2013:158). Nakon smrti Antioha IV. Epifana, Juda je krenuo u pohode na susjedne zemlje. Osvojio je Hebron i Filisteju. Međutim, njegovim je osvajanjima došao kraj 160. godine prije Krista kada je poginuo u bitci kod Elase. Njegovi su pohodi opisani u dvije Knjige o Makabejcima. Tek se od 141. godine, kada je osvojena Tvrđava u Jeruzalemu, može reći da su Židovi nakon skoro četiri stotine godine imali židovskog vladara, Šimun Hašmonejac, vojsku, plaćali su porez, a vjerski su blagdani postali i državni. Tijekom godine mijenjali su se vladari, a Židovi su širili svoje kraljevstvo te su ovladali gradovima koji su bili pod sirijskom, idumejskom i feničkom upravom. Nekoć nebitna i beznačajna provincija, Judeja je sada bila moćna kraljevina koja je

⁷ Ustanak je naziv dobio po Judi Makabeju, jednom od sinova Matatije, koje je bio podrijetlom iz svećeničke obitelji Hasmonejaca.

⁸ Hanuka je osmodnevni židovski blagdan, a blagdan je Očišćenja; prema Talmudu, kada su Juda i Makabejci ušli u Hram našli su samo jedan vrč ulja pogodan za vjersku uporabu dok je svo ostalo ulje bilo obeščašćeno poganskim ritualima; vrč je trebao biti dovoljan za samo jedan dan gorenja, ali dogodilo se čudo i ulje je gorilo osam dana, a u Hramu nije ponestalo svjetla sve dok novo ulje nije bilo posvećeno i pripremljeno

u svim susjednim zemljama izazivala strah (Havel, 2013:174). Skoro su svi grčki gradovi na sredozemnoj obali bili pod judejskom okupacijom tako da je Hašmonejsko kraljevstvo obuhvatilo gotovo sva biblijska područja Erec Izraela (Havel, 2013:174). Međutim, ovo „zlatno razdoblje“ neće dugo potrajati. Dolaskom Rimljana u Judeju prestaje razdoblje Hašmonejske vladavine.

2.4.2 Rano rimsko razdoblje (63. p.n.e. – 70.)

Između 67. i 63. godine prije Krista Gnej Pompej⁹ (106.— 48. pr. Kr.) je preuzeo kontrolu nad Sirijom, što je uključivalo i Judeju, te ju učinio rimskom provincijom. „Judeju je sveo na njezine prave granice. Judeja je izgubila sva priobalna područja, dijelove Idumeje¹⁰ i cijelu Samariju.“ (Havel, 2013:179). Pompej je židovsku državu sveo na svega Judeju i Galileju. Tako su se Židovi opet našli pod vlašću nekog drugog naroda, ali su sada bili na razdvojenom i puno manjem i suženijem prostoru nego su to bili prije. Gaj Julije Cezar¹¹ suočio se s Pompejom u građanskom ratu te nakon skoro dvije godine ratovanja izašao kao pobjednik 48. godine prije Krista. Njegovom je pobjedom Rimski Carstvo prestalo postojati te je nastupilo doba Rimskog Carstva. Što se tiče položaja Judeje, Cezar je odlučio kako će ona postati vazalnom državom (Havel, 2013:182). Židovima u Judeji i dijaspori priznata je sloboda vjere i bili su oslobođeni služenja vojske. Cezar je ukinuo i većinu nameta prema Judeji. Svojim je činovima, Cezar postao omiljenim vladarom među Židovima. Ali, ovo dobro razdoblje za Židove neće dugo potrajati. U Carstvu su, nakon Cezarove smrti, nastale nove nepogodnosti. Izbio je novi građanski rat između Marka Antonija i Oktavijana Augusta, u kojem je Oktavijan izašao kao pobjednik. U isto je vrijeme u Judeji izbio građanski rat. Ostatak hašmonejske obitelji želio je preuzeti poziciju visokog svećenstva. U rat su intervenirali Rimljani te su za kralja postavili Heroda Velikog, 37. godine prije Krista. Herod je na sebe navukao bijes Židova. Prvo je na mjesto visokog svećenika doveo nekog svećenika iz Mezopotamije, a drugo preuredio je Jeruzalem što se Židovima nikako nije svidjelo (Havel, 2013:186). U Jeruzalem je doveo rimske običaje, što je sa sobom vuklo i način zabave. Tako je dao izgraditi amfiteatar i borilište gdje su se održavale borbe, vozile konjske zapreke, a sudionici su bili ljudi iz drugih

⁹ Gnej Pompei ili Pompej Veliki bio je veliki rimski vojskovođa koji je u građanskom ratu ratovao protiv Cezara i izgubio te su ga pogubili;

¹⁰ Idumeja je bila pokrajina Edomaca koji su naseljavali područje Palestine između Mrtvog mora i Akabskog zaljeva.

¹¹ Gaj Julije Cezar (100. – 44. pr. Kr.) bio je rimski vojskovođa i najpoznatiji vladar u povijesti Rimskog Carstva;

poganskih zemalja (Havel, 2013:186). Započeo je radove na proširenju Hramske gore i gradnji Hrama te je obnovio mnoge judejske gradove (Havel, 2015:199). Sve ovo što se odvijalo u to vrijeme u gradu bilo je u potpunosti protivno židovskom Zakonu i običajima. Židovi su na njegovo pogansko ponašanje odgovarali pobunama i nezadovoljstvom. Nakon Herodove smrti, njegovo je kraljevstvo bilo raspodijeljeno između članova njegove obitelji. Nezadovoljstvo koje se kod Židova javilo zbog lošeg vladanja i upravljanja vrlo se brzo pretočilo u ustanak koji je ostao u povijesti zabilježen kao najpoznatiji židovski ustanak. Dva su velika razloga za židovski ustanak. Prvi je nezadovoljstvo rimskom vladavinom, a drugi je iščekivanje Mesije. (Havel, 2013:216). Prvi židovski ustanak buknuo je 66. godine. Pred Jeruzalem su Rimljani stigli u proljeće 70. godine, u vrijeme Pashe. Nakon brojnih pokušaja Rimljana da osvoje Gornji grad i Hram, nakon što su razorili treći zid, Rimljani su uvidjeli kako Židovima nestaje hrane i vode te su odlučili čekati da Židovi budu u potpunosti iscrpljeni. Nakon ulaska Rimljana, Hram je zapaljen (Havel, 2013:231-233). Jedno od povijesno važnijih uporišta ustanka koje je ostalo bila je Masada¹². Iako je utvrda bila skoro pa nepobjediva, nakon brojnih rimskih pokušaja osvajanja, uporište je 73. godine palo, a ostalo je poznato po tome što Židovi nisu htjeli pasti pod rimsku vlast pa je „svaki spalio vrijednosti koje je imao, pogubio vlastitu obitelj, a potom, kako bi na koga pala kocka, i jedan drugoga. Kada su se Rimljani ujutro popeli do urušenog zida, umjesto bitke koju su očekivali naišli su na paljevinu, dim i sablasnu tišinu. Strahovit prizor koji se potom ukazao pred njihovim očima bio je šokantan i za legionare ogrezle u ratu i nasilju.“ (Havel, 2013:244). Mir koji je nastupio nakon pada Masade trajao je do 130. godine kada je u Judeju stigao car Hadrijan (117. — 138.) koji je na mjesto nekadašnjeg Hrama sagradio hram posvećen Jupiteru, a na mjestu Jeruzalema je osnovao Aeliju Capitolinu (Havel, 2015:220). Car Hadrijan je zabranio obrezivanje. Bio je okrutan prema Židovima. Uveo je kršćanstvo kao službenu religiju, Jeruzalem je postao većinskim kršćanskim gradom gdje su počele nicati kršćanske građevine. Ovakvo je ponašanje prethodilo Drugom židovskom ustanku, Bar Kohbinom. Ustanak je najvjerojatnije buknuo 132. godine. Ustanak je polučio uspjehom pa su tako Židovi osvojili brojna rimska uporišta. S uspjehom im se pridruživao sve veći broj sunarodnjaka iz Judeje, a kasnije i drugih naroda Rimskog Carstva (Havel, 2015:222). Kada je car Hadrijan uvidio veličinu ustanka, pokušao ga je ugušiti, što se nakon brojnih pokušaja i dogodilo 9. dana mjeseca ava 136. godine, prema rabinskoj tradiciji (Havel,

¹² Masada je utvrda na vrhu stijene u južnom Izraelu, u Judejskoj pustinji; najpoznatija je po 73. godini kada su Židovi zarobljeni u utvrdi počinili samoubojstvo kako bi izbjegli da ih rimski vojnici ubiju

2015:225). Rimski tj. kasnije bizantska vlast zadržala se u Judeji sve do pojave prvo Perzijskog Carstva u 7. stoljeću i kasnije Arapskog Carstva.

2.5 Islamska osvajanja i islamsko razdoblje

RAZDOBLJE		TRAJANJE	ZAČETNIK/VLADAR
Arapsko	umajadsko	638.–750.	Kalif Omer
	abasidsko	750.–969.	As-Saffah (Koljač)
Fatimidsko		969.–1099.	Ubayd Allah al-Mahdi Billah
Križarsko		1099.–1291.	Papa Urban II./ Godefroy Bouillonski
Mamelučko		1291-1516.	Saladin
Tursko (osmansko)		1516.–1917.	Selim I./ Sulejman Veličanstveni

2.5.1 Arapi

Nakon Muhamedove smrti, muslimanska zajednica nije bila niti politički niti administrativno uređena, a pošto nije imao zakonskog nasljednika, njegovi sljedbenici nisu znali kako dalje. Na njegovo je mjesto izabran Abu-Bakr, koji nije imao ulogu proroka, već je bio kalif i uloga mu je bila ona vođe zajednice. Abu-Bakr koji je vladao od 632. do 634. godine i njegov nasljednik Umar (634-644) unutarjni nemir zajednice koji je ostao nakon Muhameda su htjeli riješiti tako da su se okrenuli na osvajanja izvan granica. Tako je u sljedećem desetljeću arapska vojska osvojila Palestinu, Siriju, Egipat i prostor današnje istočne Libije iz ruku Bizantskog i Perzijskog Carstva koje je na koncu sve svoje provincije dao Arapima. U samo jednom stoljeću se muslimanska zajednica pretvorila u Arapsko Carstvo koje se protezalo od Španjolske na zapadu, preko Sjeverne Afrike i Bliskog Istoka sve do zapadne Kine. Najveću moć i veličinu Arapsko je Carstvo imalo u vrijeme Omejida¹³ i Abasida¹⁴, dvije velike dinastije koje su vladale Carstvom preko šesto godina.

¹³ Omejidi su dinastija koja je vladala Carstvom nakon kalifa koji su vladali nakon smrti Muhameda; vladali su od 661. do 750. godine

¹⁴ Abasidi su dinastija koja je vladala u Bagdadu od 750. godine do 1258. i od 1261. do 1517. godine

Širenje islamskog imperija od Hidžre do konca Umajdskog kalifata (Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*)

Židovi su u vrijeme vladavine Abasida imali aktivnu ulogu u stvaranju imperijske kulture. Islamska je vladavina donijela sa sobom određenu novu širinu židovskom životu u zajednici što je čak dovelo do potpune revolucije u židovskoj kulturi na razini visoke kulture educirane elite i na razini svakodnevnog života prosječnog Židova koji je živio u gradu ili na selu pa je tako rabinska forma proširila svoje granice djelovanja iz Mezopotamije i Palestine u kasnoj antici u Iberiju i Horasan, područje današnjeg sjeveroistočnog Irana, sjevernog Afganistana zapadnog Tadžikistana i Uzbekistana. Najveće transformacije koje su se dogodile odvale su se na pet područja: politici, demografiji, ekonomiji, jeziku i tehnologiji. Židovi su na islamska osvajanja gledali kao na ispunjenje mesijanskih proroštava (Havel, 2013:347). Mnogi su Židovi u Arapijama vidjeli spas od Bizantskog Carstva. Potaknuti idejom o povratku na Cion, Židovi su samovoljno pomagali arapska osvajanja. Iako nisu uvijek vremena bila bajna, moglo bi se reći da je neko zlatno doba odnosa muslimana i Židova bilo između 900. i 1200. godine. I dalje je bilo sukoba i nasilja, ali u ovom je periodu na važnosti dobila vjerska, filozofska i znanstvena misao. Središta židovske misli su se razvijala u Egiptu, Tunisu i Španjolskoj gdje su Židovi već od desetog stoljeća imali pravo na bavljenje trgovinom (Havel, 2013:356). U ovom su periodu progonstva i uništavanja židovske imovine bila rijetkost.

Židovi u Erec Izraelu od 7. do 11. stoljeća poslije Krista (Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*)

2.5.2 Seldžuci i Križarski ratovi

Paralelno sa zlatnim dobom muslimansko-židovskih odnosa dolazi do novih previranja na istoku. Nomadsko pleme poznato kao Seldžuci¹⁵ osvojili su od Abasida područja današnje Turske, Sirije, Palestine, Iraka, Irana i Afganistana. Papa Urban je u ovome vidio svoju priliku da pomogne Bizantu te je 1095. godine, na Koncilu u Clermontu, pozvao europske kršćane na oslobađanje Sete Zemlje od muslimana. Tim su činom počeli Križarski ratovi čija je prvotna svrha bilo pomoći bizantskom caru u borbi protiv Seledžuka kako ne bi okupirali Konstantinopol. Ubrzo se uvidjelo kako je Papin naum bio uspostaviti Papin ured u Jeruzalemu. Jeruzalem su osvojili, a muslimani i Židovi koji su tamo bili su poklani. Križarski su ratovi ubrzo postali ratovi za Jeruzalem. Turci su 1187. godine osvojili natrag Jeruzalem. Drugi križarski rat (1147. — 1149.) bio je neuspješan, Jeruzalem je i dalje bio u turskim rukama. Treći je rat (1189. — 1192.) opet bio u svrhu vraćanja Jeruzalema u kršćanske ruke. U ovom je ratu sudjelovao kralj Richard Lavljeg srca. Četvrti i peti križarski rat bili su zadnji ratovi u kojima je sudjelovao papin ured. Šesti križarski rat, nije baš bio rat, odvio se između 1228. i 1229. godine, te je predstavljao više diplomatski posjet Svetoj Zemlji koji je rezultirao djelomičnom predajom Jeruzalema i Betlehema. Uz još nekoliko neznatnih pokušaja, križarski su ratovi do 1291. godine bili gotovi. Jedino po čemu su križarski ratovi ispali pozitivni i uspješni jest činjenica da su križari sa sobom donijeli kulturu i znanstvena otkrića s Bliskog Istoka.

Paralelno s petim križarskim ratom koji je trajao od 1218.-1221. na Bliskom Istoku je došlo do mongolske invazije. Mongoli su pod vodstvom Džingis Kana su pokorili jugozapadnu Aziju i Perziju te došli skroz do Bagdada gdje je pogubio kalifa i prekinuo s političkim uređenjem, kalifatom (Havel, 2015:237). Mameluci¹⁶ su oko 1260. godine pod vodstvom Sultana Baibarsa preuzeli vlast u Siriji i Palestini te ostali na vlasti sve do 1517. godine.

¹⁵ Seldžuci su nomadsko pleme, koji su migrirali u Iran iz iranskih pokrajina; smatraju se pretečama zapadnih Turaka; vladali su dijelovima Srednje Azije i Bliskog Istoka od 11. do 14. stoljeća

¹⁶ Mameluci su bili ratni zatvorenici, uglavnom turskog i kavkavskog podrijetla koje su egipatski i perzijski vladari uvrštavali u svoje vojske; u 13. stoljeću su postigli veliki politički uspjeh te su srušili vladajuću egipatsku dinastiju te su vladali skoro sljedeća tri stoljeća nakon toga

2.5.3 Osmanlije i osmanska vlast

Osmansko je Carstvo nastalo tako što je nakon raspada seldžučke države, jedan od emirata bio osmanski emirat od kojeg se kasnije razvilo jedno od najmoćnijih carstava. Ime je poteklo od Osmana (1301. — 1326.) pod čijom je vladavinom emirat lagano počeo dobivati oblike osmanske države. Već je za njegove vladavine započela teritorijalna ekspanzija prema Bizantskom carstvu. Osmansko Carstvo vlada Levantom¹⁷ od 1516. do 1917. s kratkim prekidom u 19. stoljeću kada je to područje osvojio Egipat. Povijesna Zemlja Izraela je iz osmanske perspektive dio Južne Sirije i administrativno je podijeljena u tri dijela odnosno sandžaka: Ako, Šhem (Nablus) i Jeruzalem. Područje je jako rijetko naseljeno i ekonomski stagnira još od kraja 16. stoljeća pa do dolaska prvih cionističkih naseljenika. Razvoj tada potiče dolazak mnogih imigranata, kako židovski, tako i arapskih.

Administrative division under Ottoman rule
between the years 1864-1871

Preuzeto s: The Hebrew University of Jerusalem

¹⁷ Levant u općem značenju znači Istok ili istočne zemlje, dok je u užem smislu riječi to skupni naziv za zemlje uz istočnu obalu Sredozemnog mora: Tursku, Grčku, Siriju, Libanon Izrael, Jordan i Egipat; uglavnom se podudara s pojmom Bliski istok

3. Židovi od rimskog razdoblja do britanske okupacije

3.1 Naseljavanje u 16. i 18. stoljeću

U 16. stoljeću, Josef HaNasi, sefardski Židov iz Portugala, diplomat i administrator, želio je sve portugalske Židove uz pomoć Otomanskog Carstva naseliti prvo na Cipar koji je bio pod vlašću Venecijske Republike da bi se kasnije preselili u Tiberiju. On je bio prvi koji je pokušao osnovati židovski centar u Palestini. Poslije njega je u 17. stoljeću, Šabtaj Cvi, sefardski rabin, sebe proglasio mesijom i osnovao bazu u Solunu gdje je okupljao što je više Židova mogao te ih je pokušao naseliti na područje Gaze, ali je brzo promijenio mišljenje i mjesto preseljenja prebacio u Smirnu. U 19. stoljeću cionizam postaje popularniji pogotovo u Europi gdje se već lagano počeo osjećati antisemitizam i neprijateljstvo prema Židovima. U kasnom 19. stoljeću, u centralnoj Europi cionizam kao pokret dobiva svoje korijene. Ime je poteklo s Ciona, jednog od antičkih brežuljaka u Jeruzalemu. Kao što je već spomenuto u 16. i 17. stoljeću počeli su se pojavljivati mesije koji su htjeli Židove uvjeriti u povratak kući, ali samo stoljeće iza pojavio se židovski prosvjetiteljski pokret, Haskala, koji je poticao Židove na asimilaciju sa zapadnom kulturom, ali usprkos Haskali, Židovi istočne Europe se nisu prilagodili nego su oformili grupu imenom Hibbat Zion¹⁸ koja je imala cilj promovirati židovsko naseljavanje u Palestinu.

3.2 Cionizam i cionističke *alioi*

Cionizam je riječ koja se najčešće upotrebljava za pokret židovskog naroda za ponovnom uspostavom židovske države u zemlji koja je u povijesti poznata kao Zemlja Izrael, koja, grubo gledano, odgovara prostoru Kanaana ili regiji Palestine. Povijesno gledano, Židovi širom svijeta htjeli su se naseliti u Erec Izraelu, koji je prema Bibliji obećana Božja zemlja. Prvi put se puta sa židovskom dijasporom susrećemo u vrijeme babilonskog osvajanja Izraela u 6. stoljeću prije Krista, kada su Babilonci uništili Prvi hram, središte židovske kulture. Sljedeći veliki progon se dogodilo kada su Rimljani protjerali Židove iz Judeje, a zatim promijenili ime u Sirijsku Palaestinu, što je mnoge Židove otjeralo ostavivši ih bez vlastitog

¹⁸ Hibat Cion ili Hovevi Zion bila je organizacija osnovana 1881. godine kao odgovor na antižidovske pogrome u Ruskom Carstvu; službeno su postali organizacija 1884. godine; mnogobrojne grupe poput ove su nastajale u istočnoj Europi početkom 1880-ih kako bi promovirali odlazak Židova u Palestinu.

doma ili zemlje. Tijekom povijesti bilo je nekoliko pokušaja naseljavanja Židova u Zemlju Izrael. Cionizam je kao pokret počeo cvjetati kada je austrijski novinar Theodor Herzl, koji je u asimilaciji vidio najpravedniji put shvatio da je to nemoguće ostvariti. Glavne su ideje Cionizma zapisane u knjizi „Der Judestaat“ napisane 1895. godine, a tiskane godinu dana kasnije. Vrlo je brzo pamflet preveden na nekoliko stranih jezika od kojih su i francuski, engleski i hebrejski. Ideja o novoj državi se razvila zbog činjenice da je u Europi antisemitizam počeo rasti. Židovi su bili narod koji se morao prilagoditi državi i društvu u kojem su se kretali, ali to im nije bilo dopušteno. Kako bi očuvali svoju kulturu i religiju, Herzl je zaključio kako je jedini pravi put da osnuju svoju državu. Predložio je da područje na kojem bi se oformila država bude ili Palestina ili Argentina. Također, jedna od glavnih ideja je bilo razdvojiti državu i religiju s obzirom da je njegov pogled na cionistički pokret bio više političke naravi. Nastanak nove države bio je nužan kako bi se izbjegli daljnji napadi mržnje i progona. Preseljenje u jednu zajedničku državu donijelo bi nominalizaciju židovskog nacionalnog postojanja. Židovska je država trebala postati dom Židovima diljem svijeta koji su željeli zadržati svoje židovstvo. Herzl je predvidio da će se svi Židovi preseliti u novonastalu državu, asimilirati s novom državom i da će problem Židova biti konačno u potpunosti riješen. U tim je pogledima pozvao na prvi Cionistički kongres u Baselu 1897. godine na kojem je predstavio svoju ideju o novoj državi u Palestini. Glavne teme kongresa bile su promoviranje hebrejskog jezika i književnosti, formiranje opće hebrejske škole i posebne književne komisije te formiranje židovskog nacionalnog fonda (<http://www.jewishencyclopedia.com/articles/15268-zionism#anchor24>, pristupljeno 31. svibnja 2020. godine). Između prvog i drugog Kongresa osnovan je Komitet kojem je zadatak bio nastaviti s cionističkom propagandom služeći se pamfletima na njemačkom, hebrejskom i jidišu, ali i pamfletima koji bi promovirali glavne ciljeve pokreta na francuskom, arapskom i hebrejskom i bili bi podijeljeni na istoku. Drugi je Kongres održan 1898. godine u kolovozu. Na kongresu je osnovan Komitet koji se brinuo o naseljavanju u Palestinu. Sljedeći je kongres održan godinu dana nakon na kojem se raspravljalo o porastu židovskih zajednica. Četvrti je Kongres održan u Londonu s ciljem približavanja cionističke ideje britanskoj populaciji kako bi pridobili njihovo razumijevanje i simpatije. Godinu dana kasnije na Kongresu se raspravljalo o uređenju organizacije i o tome koliko je sredstava potrebno uložiti u obrazovanje Židova o glavnim ciljevima cionizma je je to bila okosnica da pokret uspije. Naime, Herzl je sada već bio star i mnogi su ga napadali da više nije sposoban voditi pokret. Jedan od takvih napada dogodio se na šestom Kongresu, samo godinu dana prije njegove smrti, kada ga je nekoliko muškaraca napalo tvrdeći da više nije sposoban nastaviti sa svojim poslom. Herzl je umro 1904. godine. Bez Theodora Herzla,

sjedište pokreta prebačeno je u Berlin. Pred Prvi svjetski rat, pokret je brojao manjinu Židova koji su uglavnom bili iz Rusije, ali su ga i dalje vodili Austrijanci i Nijemci. Propaganda se i dalje odvijala preko pamfleta i novina koje su sada bile novina. U ovom je periodu glavni jezik pokreta bio hebrejski. Ruska revolucija koja je nastupila 1905. godine, polučila pogrome i represije spram Židova, dovela je do toga da se židovska mladárija preselila u Palestinu i time postala pioninom u naseljavanju. Do početka Prvog svjetskog rata otprilike je devedeset tisuća Židova migriralo u Palestinu. Jedna od posljedica rata za cionizam bilo je preseljenje vodstva pokreta ruskim Židovima koji su živjeli u Engleskoj. Dvojica takvih ljudi su bili Chaim Weizmann i Nahum Sokolow koji su postali glavnim akterima u Balfourovoj deklaraciji i njenom provođenju (Havel, 2013: 388). Sedmi je Kongres održan 1905. godine na prvu godišnjicu smrti Theodora Herzela. Na Kongresu se raspravljalo o Deklaraciji te o tome kako se Kongres slaže s osnivanjem države na području koje je legalno osigurano i javno priznato kao dom Židova u Palestini. U sljedećim su godinama cionisti uspjeli na području Palestine uspjeli sagraditi urbano i ruralno naselje. Godine 1925. populacija je bila procijenjena na 180 tisuća te je do 1933. narasla na 238 tisuća. Do dolaska Hitlera i nacizma na vlas u Njemačkoj, broj doseljenika u Palestinu je ostao relativno stabilan. Ali, iako se ovo činio kao savršen početak jedne nove države, arapska je populacija strahovala da će Palestina ubrzo postati u potpunosti židovska država te su ubrzo počeli zamjerati cijeloj ideji cionističkog pokreta. Arapi su sve češće imali valove nasilja i masovne izgrede koji će se par godine kasnije pretvoriti u Veliki Ustanak. Početkom 1920-ih se u Palestini pojavio Hadži Emin el-Huseini, koji je „odigrao ključnu ulogu u pokretanju beskompromisne, radikalne i nasilne borbe Arapa protiv Židova te je bio pokretačka sila pogoršanja odnosa.“ (Havel, 2013: 497) Mislio je kako je židovska vlast na bilo kojem području islamske države predstavlja svetogrđe te je za muslimane neprihvatljivo. Zahvaljujući njemu takvo se razmišljanje proširilo i prihvatilo te je dan danas aktualno u muslimanskom svijetu.

Važno je spomenuti kako je cionistički pokret sa sobom donio veliku migraciju Židova u Palestinu. Prije nego li su cionistički imigranti počeli dolaziti, na području Palestine Židovi su bili manjina populacije, ali su ta područja naseljavali od vremena kada još nije bilo Arapa. Dvije glavne grupe Židova koji su živjeli u Palestini bili su Aškenazi i Sefardi. Sefardi su uglavnom bili Židovi koji su živjeli na području Osmanskog Carstva i koji su pričali arapskim jezikom te su imali korektne odnose i s kršćanima i s muslimanima. Aškenazi su s druge strane bili slabo asimilirani u ondašnju kulturu te su to uglavnom bili religiozni europski Židovi. Židovi su uglavnom bili viđeni kao građani drugog reda. Početkom dvadesetog stoljeća kada su krenule migracije Židova prema Palestini i Aškenazi i Sefardi su se bojali tih imigracija.

Nisu znali kako će i koliko utjecati ruski i europski Židovi. Naseljavanje Židova u Palestinu podijeljeno je u više alija ili valova. Prva alija zbilja se između 1882. i 1903. godine kada je u Palestinu doselilo 25 tisuća Židova od kojih je skoro pola vratilo natrag kada je uvidjelo da je zemlja nerazvijena i da su prilike u zemlji loše. Mnogi su bili iznenađeni pustinjom koja ih je tamo našla i zemljom koja je imala jako malo obradivih površina. Druga je alija bila između 1904. i 1914. godine. U ovom je valu u Palestinu ušlo 30 tisuća Židova, ali je ovaj put možda još i više Židova odselilo natrag otkuda je došlo. Doseljednici su pokušali osposobiti što je moguće više zemlje kako bi počeli graditi svoj život i dom u Palestini. U ovom su valu doselili uglavnom Židovi iz Rusije bježeći pred pogromima koji su zahvatili zemlju. U ovom je periodu osnovan prvi kibuc, D'ganija Alef, 1909. godine, na sjeveru Izraela. Također, hebrejski je oživljen i postao je govornim jezikom. Osnovale su se radničke i političke organizacije. Imigracija je bila prekinuta povodom početka Prvog svjetskog rata. Treća je *alija* započela završetkom Velikog rata 1919. godine i trajala je do 1923. godine. U ovom se vremenskom periodu u Palestinu doselilo oko 40 tisuća Židova, uglavnom iz istočne Europe. Mnogi su doseljenici bili agrikulturno potkovani te su bili sposobni osnovati ekonomiju kojom bi se samo uzdržavali. Mnoga su područja pretvorena u agrikulturne površine. Također je osnovano nacionalno vijeće te Hagana, prethodnik Izraelskim obrambenim snagama. Nadalje, četvrta je *alija* trajala od 1924. do 1929. godine. U ovom se periodu u Poljskoj počeo javljati antisemitizam te je oko 80 tisuća Židova odlučilo preseliti u Palestinu. Uglavnom su to bile radničke obitelji srednje klase koje su naselile gradove u razvoju, osnovali su male obiteljske obrte. Procjenjuje se da je od 80 tisuća oko 23 tisuće odselilo natrag. Posljednja je *alija* trajala od 1929. godine pa sve do početka Drugog svjetskog rata, 1939. godine. Rađanjem nacizma u Njemačkoj, skoro je četvrt milijuna Židova preselilo u Palestinu bježeći pred užasom koji ih je snašao. Ali, nakon 1936. godine, britanska je vlast odlučila staviti restrikciju na useljavanje Židova. U razdoblju između 1940. i 1948. na područje Palestine doselilo je oko 100 tisuća Židova iz svih krajeva Europe, a Britanci, pod čijom je upravom bila Palestina to su pokušali spriječiti. Preko 50 tisuća Židova su Britanci zarobili u logore na Cipru, nakon što su pokušali ući na područje Palestine. Tek su 1948. godine zarobljeni Židovi pušteni da usele. (Havel, 2015:111)

4. Britanski mandat u Palestini

4.1 Prvi svjetski rat (1914. – 1918.) i britansko okupacijsko razdoblje (1917.–1922.)

Početak Prvog svjetskog rata već se predviđao raspad Osmanskog Carstva, čemu su se nadali i cionisti i arapski nacionalisti. Cionisti su se nadali potpori neke od velikih sila za useljavanje većeg broja imigranata te u budućnosti suverenitetu, dok su arapski nacionalisti željeli neovisnu državu koja bi se protezala na cijelom prostoru Osmanskog Carstva naseljenog Arapima. S demografskog stajališta, Židovi su s početkom rata činili 12% cjelokupnog stanovništva tog teritorija (oko 85.000). Arapska nacionalna ideja je, s druge strane, još uvijek bila slaba i među arapskom elitom arapski nacionalizam bio je jedna od više opcija, koje su uključivale panarapsku, islamističku i ideologiju stvaranja odvojenih arapskih država.

Turci 1914. protjeruju iz Palestine mnoge Židove koji nisu htjeli prihvatiti tursko državljanstvo.

4.1.1 Britanski odnosi s Arapima

Najranije britanske debate vodile o Bliskom istoku su se oko Šerifa Huseina ibn Alija, hašemitskog nasljednika.¹⁹ U veljači 1914. godine šerifov sin Amir Abdula otišao je u Kairo na razgovor s lordom Kitchenerom, britanskim glavnim konzulom u Egiptu, upitavši za eventualnu britansku potporu u slučaju da njegov otac digne ustanak protiv Osmanlija. S obzirom da Osmanlije nisu još bili u savezu s Nijemcima, a ni Njemačka i Britanija još nisu bile u ratu, lordov je odgovor bio neobvezujući. Ubrzo nakon početka rata u kolovozu August 1914., Kitchener je pozvan u London, kao ministar rata. Do 1915. britanski se položaj u regiji pogoršao i lord Kitchener traži od Arapa potporu u ratu protiv Osmanlija. Od srpnja 1915. do siječnja 1916. prvi britanski povjerenik u Egiptu sir Henry McMahon intenzivno korespondira s Huseinom.²⁰

Husein u pismu McMahonu, uz Abdulino pismo u privitku (14. srpnja 1915.) specificira područje neovisnog arapskog teritorija/arapskog kalifata pod „šerifskom arapskom vladom“, koji bi se protezao na cijelom području Arapskog poluotoka osim Adena te na područje „plodnog polumjeseca“ (današnji Libanon, Sirija, Izrael, Jordan i Irak). U svom pismu Huseinu od 24. listopada 1915. McMahon u ime britanske vlade izražava britansku potporu arapskoj neovisnosti nakon rata, ističući određene rezerve prema teritorijima koji, ili nisu u potpunosti arapski, ili one na kojima Britanija nije u mogućnosti djelovati na štetu svog

¹⁹ Hašemiti su se pozivali na svoje nasljedstvo Muhameda, osnivača islama te su bili tradicionalni čuvari najsvetijih islamskih mjesta – Meke i Medine u arapskom Hidžazu.

²⁰ Njegovi sinovi kasnije će postati kraljevi: Abdula će postati transjordanski, a Fajsal sirijski (izbacili ga Francuzi 1920.) i irački kralj (1921-1933.)

francuskog saveznika. Teritoriji koji nisu u potpunosti arapski po britanskoj definiciji uključivali su: okružja Mersin (danas Turska) i Alexandretta (danas İskenderun u Turskoj), kao i dijelove Sirije zapadno od okruga Damask, Homs, Hama, i Alepo. Kao što je i slučaj s kasnijom Balfourovom deklaracijom, jasno značenje ove korespondencije nije bilo jasno iako su se arapski glasnogovornici pozivali na nju kao dokaz da je buduća mandatna Palestina ušla u okvir teritorija neovisne arapske države. Iako korespondencija između McMahona i Huseina nije bila pravno obvezujuća ni za jednu stranu, Husein je 5. srpnja 1916. Husein započeo Arapski ustanak protiv Osmanlija i u listopadu se „arapskim kraljem“.

4.1.2 Britanski odnosi s Francuzima

Istovremeno s korespondencijom o sudbini Bliskog istoka koju McMahon vodi s Huseinom, Britanci pregovaraju s Francuzima o istom teritoriju. Nakon britanskog vojnog poraza kod Dardanela 1915., Foreign Office traži prostor za novu ofanzivu na Bliskom istoku, a koja bi bila moguća jedino kad bi Britanija objasnila svoje intencije na Bliskom istoku Francuskoj. U veljači 1916. Britanci i Francuzi potpisali su Sporazum Sykes-Picot (službenog naziva "Sporazum o Maloj Aziji"), koji (protivno sadržaju korespondencije između McMahona i Huseina) predlaže podjelu Bliskog istoka na francusku i britansku zonu kontrole i interesa. Po tom sporazumu Palestinom je trebao upravljati međunarodni „condominium“ sastavljen od Britanaca, Francuza i Rusa. (također potpisnika ovog Sporazuma).

4.1.3 Britanski odnosi s cionistima

Chaim Weizmann, predsjednik Britanske cionističke defekacije i jedan od najvažnijih osoba cionističkog pokreta, u to je vrijeme bio već priznati znanstvenik u Britaniji i vješt u europskoj diplomaciji. On je bolje od arapskih lidera razumio da će se buduća mapa Bliskog istoka određivati vođena manje željama lokalnog stanovništva, a više rivalitetom Velikih sila, europskim strateškim razmišljanjem i domaćom britanskom politikom. Za Britaniju je Bliski istok bio od iznimne važnosti, s obzirom na njeno posjedovanje Sueskog kanala, kao i uloge u Indiji. Britanska bliskoistočna politika podupirala je konfliktne ciljeve i kao rezultat takvog pristupa, Britanija se našla umiješana u 3 različita i međusobno kontradiktorna pregovaračka procesa u vezi sa sudbinom bliskoistočne regije.

Cioniste su Britanci doživljavali kao potencijalnog saveznika u čuvanju britanskih imperijalnih interesa u regiji. Nadalje, Britanci u Ministarstvu rata su računali da bi britanska

potpora židovskom entitetu u Palestini mobilizirala utjecajnu američku židovsku zajednicu u traženju da SAD intervenira u ratu, a s obzirom na loš vojni položaj Britanaca na Levantu, kao i ostanak Rusije u ratu s obzirom na velik broj židovskih Boljševika. Postojali su i strahovi Ministarstva vanjskih poslova da će Njemačka dati takvo obećanje Židovima, ne daju li im ga Britanci. Konačno, i Lloyd George i Balfour davali su povratku Židova u njihovu zemlju snažni religijski značaj.

Prije pojave Davida Lloyda Georgea na mjestu premijera i Arthura Jamesa Balfoura na mjestu tajnika/ministra za vanjske poslove u prosincu 1916. godine, liberalna vlada Herberta Asquitha imala je mišljenje da bi židovski entitet u Palestini bio štetan za britanske strateške interese na Bliskom istoku. Lloyd George i njegovi torijevski pristaše su pak smatrali da je britanska kontrola nad Palestinom bolje rješenje od predloženog britansko-francuskog kondominija. Od potpisivanja Sporazuma Sykes-Picot, Palestina dobiva veći strateški značaj radi blizine Sueskog kanala, gdje britanski garnizon u tom trenutku broji 300,000 ljudi i Britanija planira napad na osmansku Siriju iz pravca Egipta. Lloyd George je najranije od ožujka 1917. bio odlučan u tome da bi Palestina trebala biti pod britanskom kontrolom i da bi njeno osvajanje od strane britanskih trupa ukinulo Sporazum Sykes-Picot.

Pregovori oko židovskog entiteta vodili su se s Weizmannom, koji je uvelike impresionirao Balfoura te održavao dobre veze s britanskim medijima. Mudro i vješto pregovaranje s Ministarstvom vanjskih poslova postiglo je cilj kada je 2. studenog 1917. ministar vanjskih poslova uputio pismo lordu Rothschildu, a koje će postati poznato kao Balfourova deklaracija. Ovaj je dokument deklarirao „naklonost britanske vlade prema židovskim cionističkim aspiracijama“ i bio naklonjen „uspostavljanju židovskog nacionalnog doma/nacionalnog doma židovskog naroda u Palestini“ te nagovijestio namjeru pomaganja ostvarenja ovog cilja. U pismu je dodana i odredba da "je jasno da ništa neće biti učinjeno što bi prejudiciralo građanska i religijska prava postojećih nežidovskih zajednica u Palestini ili prava i politički status Židova u bilo kojoj drugoj zemlji“. Balfourova deklaracija radikalno je promijenila status cionističkog pokreta. Obećala je potporu najveće svjetske sile i dala cionistima međunarodno priznanje. Formulacija samog dokumenta, iako pomno osmišljena, bila je podložna različitim tumačenjima od strane različitih ljudi, sukladno njihovim interesima; sadržavala je i dva teško spojiva pothvata: etabliranje Palestine kao židovskog nacionalnog doma i očuvanje postojećih prava nežidovskih zajednica.

4.1.4 Britanska okupacija

Pet tjedana nakon Balfourove deklaracije, 9. prosinca 1917. britanske trupe pod zapovjedništvom generala sir Edmunda Allenbya od Osmanlija oduzimaju Jeruzalem; osmanske snage ubrzo su poražene u Siriji i primirje je potpisano 31. listopada 1918. Cjelokupno područje Palestine došlo je pod britansku vojnu upravu. Britanska politika u arapskim zemljama Osmanskog Carstva vodila se potrebom smanjivanja vojne prisutnosti, troškova, ali i sprečavanja povratka osmanske hegemonije i čuvanjem britanskih strateških interesa u zoni Sueskog kanala. Konfliktna obećanja dana raznim stranama između 1915. i 1918. komplicirala su postizanje ovih ciljeva.

4.2 Prve napetosti između Židova i Arapa

Prvi dogovoreni i organizirani masovni napad Arapa na Židove u britanskoj Palestini dogodio se u proljeće 1920. godine na muslimanski blagdan Nabi Musa. Jeruzalem je zbog blagdana bio bez britanske vojske pa su Arapi uvidjeli savršenu priliku za napadom. Neredi koji su izbili trajali su dva dana, a započeli su kada je u povorci netko povikao „Smrt Židovima!“ (Havel, 2015:250). Britanska vojska nije uskočila u pomoć Židovima koji su se samo morali organizirati ne bi li se obranili. U ovim je izgredima nastala Hagana, obrambeni pokret koji će se u Ratu za Neovisnost, 1948. godine pretvoriti u izraelsku vojsku. Napokon su i Britancu uskočili u pomoć i neredi su ubrzo bili riješeni. U sukobu je umrlo četiri Arapa i pet Židova dok ih je dosta bilo ranjeno s obje strane. Zbog nereda je osuđen 161 Arapin i 39 Židova. Među optuženim Arapima bio je i Hadži Emin, koji je sve i započeo, ali se spasio bijegom preko Jordana.

4.3 Britanski mandat (1923.–1948.)

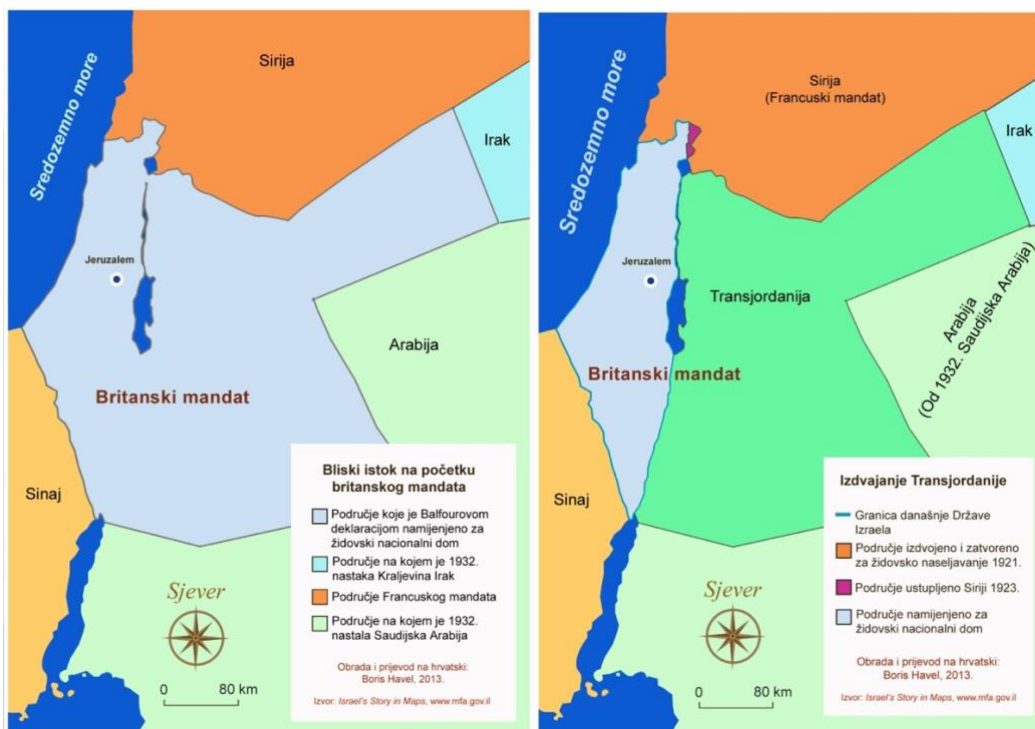
Konferencija u San Remu 1920. godine bila je međunarodna konferencija, na kojoj su sile Antante, sa mandatom Lige Naroda odlučivale o sudbini poraženog Osmanskog carstva. Najvažniji zaključak te konferencije bilo je davanje mandata Velikoj Britaniji u Palestini. Cilj sporazuma bilo je provesti plan Balfourove deklaracije iz 1917. godine o stvaranju židovske države na području Palestine. Prethodnica je bio Sykes-Picot sporazum iz 1916. godine, ali također i drugi manji sporazumi pobjedničkih sila. Dva su mandata stvorena na području otomanske provincije Sirije: sjeverna je polovica, koja je uključivala Siriju i Libanon pripala je Francuskoj, dok je južna polovica, Palestina, pripala Velikoj Britaniji.

(<https://www.britannica.com/event/Conference-of-San-Remo>, posjećeno 20. svibnja 2020. godine) Liga naroda je 24. srpnja 1922. priznala dobivene mandate nad Sirijom i Palestinom Francuskoj i Velikoj Britaniji.²¹

Mandate za Mezopotamiju, Siriju i Palestinu dodijelio je Vrhovni sud Lige naroda na svom sastanku u San Remu u travnju 1920. Pregovori između Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država u vezi s palestinskim mandatom su uspješno završeni svibnja 1922 te odobreni od strane Vijeća Lige naroda u srpnju 1922. Mandati za Palestinu i Siriju stupili su na snagu istodobno na dan 29. rujna 1922. U ovom dokumentu Liga naroda priznaje „povijesnu vezu židovskog naroda s Palestinom“ i „bazu za rekonstruiranje svog nacionalnog doma u toj zemlji.

Francuska i Velika Britanija su na novonastalim područjima postavili mandatnu upravu, neku vrstu lagane kolonijalne vlasti koja je trebala u određenom vremenskom roku pripremiti tamošnje narode za samostalnu političku vlast i život (Kasapović, 2016:265). Britanski je mandat stupio na snagu 29. rujna 1923., nakon što je tri godine prije Liga naroda odobrila Britaniji uspostavu mandata na području Palestine. Razlika mandata i kolonije očitovala se u slijedećem: „Palestina nije bila obična krunska kolonija i nije pripadala Britanskom Carstvu; njezini su stanovnici bili građani Palestine.“(Kasapović, 2016:265)

²¹ Izvor: Modern History Sourcebook (<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1922mandate.html>), posjećeno 28. svibnja 2020. godine

Britanski mandat

Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

Izdvajanje Transjordanije 1922.

Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

Arapi nisu s lakoćom prihvaćali britansku mandatnu upravu, ali ni Balfourovu deklaraciju koja je po njihovom mišljenju bila nelegitimna i ilegalna. Prema arapskom mišljenju deklaracija je bila ilegalna u nekoliko točaka. Prvo, bila je donesena od strane europske sile, drugo odluka je bila donesena o teritoriju koje nije bilo na europskom tlu, treće kod sklapanja deklaracije nije se vodilo računa o željama stanovništva koje je na tom prostoru već živjelo i četvrto prostor koji je već bio naseljen bio je obećan drugom narodu, Židovima da na istom tom prostoru naprave svoju nacionalnu državu (Kasapović, 2016:268). Gledano s palestinske strane, ova je deklaracija napravila sljedeće: isključila je u potpunosti prava Palestinaca kada ih je stavila u kategoriju „nežidovskih zajednica u Palestini“, iako su oni činili većinu stanovništva (Kasapović, 2016:268).

4.4 Židovska i arapska autonomija u britanskom Mandatu

4.4.1 Židovi u mandatnoj Palestini

Doseljavanje Židova na područje Bliskog istoka bilo je, kao što smo već spomenuli, pokrenuto cionističkim pokretom koji je odredio budući izgled izraelskih institucija putem dijaspore i cionističkim imigranata. Imigranti koji su dolazili u Izrael imali su drugačiju viziju i nove ideje vezne uz izgled institucija te su se s vremenom odvojile od dijaspore. Imigranti su se pri dolasku susreli s tadašnjom otomanskom vlašću koja je od početka pokreta bila protiv cionizma pa su tako nametnuli zabrane koje su Židovima otežale osnivanje svojih naselja; restrikcije na useljavanja, kupovina zemlje, osnivanje novih naselja, gradnja kuća i farmi, sve je to bilo pod strogom administrativnom zabranom. Međutim, otomansku je vlas bilo lagano potkupiti pa su Židovi koji su dolazili znali kolika je cijena koju moraju platiti kako bi ušli i naselili se u Palestinu. Osim administrativnih poteškoća, Židovi su se susreli i s teškom klimom te neplodnim tlom pa su u početku skoro sva naselja bila na rubu propasti. Ali, Baron Edmond de Rothschild, dobrotvor, spasio je Židove od propasti. Sada su se naselja počela održavati. Institucije koje su doseljenici osnovali morale su biti u skladu s uvjetima dijaspore (Reinharz, 1993:55-57).

Do sredine 19. stoljeća, židovska zajednica u Palestini brojala je oko deset tisuća Židova koji su bili smješteni pretežno u četiri grada: Jeruzalem, Hebron, Safed i Tiberija. Židovi koji su u ovom vremenu došli u Palestinu iz istočne i zapadne Europe te sjeverne Afrike, njih se naziva Starim jišuvom, tj. starim doseljenicima. Pred kraj 19. stoljeća, točnije od 1882. godine počinju dolaziti pridošlice koje imaju nove nacionalističke ideje, a naseljavali su nove kolonije koje su osnovali u Jaffi i Haifi te se njih naziva Novim jišuvom. Stari jišuv činili su doseljenici uglavnom koji su došli iz dijaspore krajem 18. stoljeća i koji su sebe smatrali elitnom grupom koja predstavlja cijelu židovsku populaciju u Svetoj zemlji. Glavna motivacija bilo je očuvanje židovskih religioznih zapovijedi. Kako bi uspjeli održati život u Palestini osnovali su *halukkah*, sustav putem kojeg su se financirali prikupljajući novčanu pomoć od ostatka židovskog svijeta. *Halukkah* je 1810. godine osnovao nizozemski Židov Rabbi Zvi Hirsch Lehren u Amsterdamu. Čak i s vanjskom pomoći, zajednice nisu ekonomski dobro stajale jer se broj doseljenika povećavao. Većina je stanovnika živjela u neimaštini. Život unutar zajednice u Jeruzalemu bio je reguliran zakonima Tore, a zajednica je u potpunosti bila umiješana u život pojedinaca. Cilj restrikcija i zakona bio je očuvanje morala u zajednici.

Bračni život unutar zajednice je bio kako religijska tako i građanska dužnost. Česta su pojava bili maloljetni brakovi, jer prema židovskom zakonu dječaci su mogli stupati u brak s navršenih 13 godina, a djevojčice s 12 godina. Kada se govori o starom jišuvu uglavnom se misli na aškenaske i sefardske zajednice koje su naselile Izrael u 19. stoljeću.²² Krajem 19. stoljeća, točnije od 1882. godine, cionistički pokret počinje financirati doseljavanja u otomansku Palestinu. Cionistički je cilj bilo je osnovati društvo koje će se samo financirati i koje će postati egalitarno društvo temeljeno na produktivnom radu i hebrejskoj kulturnoj renesansi. Tu su zajednicu nazvali novi jišuv. U potrazi za socijalnom i ekonomskom promjenom i političkom reformom, prekinuli su s tradicionalnim židovskim životom koji je do sada bio prisutan u Palestini. Počela su se stvarati nova naselja s novim infrastrukturama. Stvarala su se predgrađa te su ljudi polako počeli živjeti izvan zidina Jeruzalema, a slično se odvijalo u Jaffi.²³ Novi pogledi nisu bili uvijek dobro prihvaćeni. Moderni pogled novog cionizma viđen je kao direktni napad na uspostavljan program integracije u nacionalnu državu, koja se odrekla židovske nacionalnosti i zadržala samo prilično labavu vezu s religijom (Reinhartz, 1993:70). Jedno od glavnih tijela jišuva je Židovska agencija (eng. The Jewish Agency for Israel). Njezin su zadatak pomaganje i ohrabrivanje Židova diljem svijeta da pomognu u rastu i razvoju Države Izrael. Prvi se puta javlja u četvrtom članku Lige nacija u dijelu koji govori o Mandatu u Palestini. U članku piše da će se priznati primjerena Židovska agencija kao javno tijelo u svrhe savjetovanja i suradnje s administracijom Palestine u pogledu ekonomskih, socijalnih i drugih pitanja koja se tiču naseljavanja i osnivanja židovskog nacionalnog doma, ali i drugih interesa židovske zajednice u Palestini²⁴. Od 1929. godine pa sve do osnutka Države Izrael, Židovska je agencija imala glavnu ulogu u odnosima Židova koji su živjeli u na području Palestine i onih koji su se nalazili u ostatku svijeta te palestinskih vlasti. Nakon osnutka države i dalje je ostala odgovorna za imigraciju, naseljavanje i druge aktivnosti koje su bile financirane izvana. Kada govorimo o institucijama koje su bile osnivanje početkom 20. stoljeća, važno je spomenuti i *histadrut*, osnovanu 1920. godine. *Histadrut* je izraelska radnička organizacija koja uključuje radnike u zadružnim i kolektivnim poljoprivrednim naseljima kao i u većini industrija. Najveća je dobrovoljna organizacija u Izraelu i najvažnije ekonomsko tijelo države. Uključuje

²² Preuzeto s <https://jwa.org/encyclopedia/article/old-yishuv-palestine-at-end-of-ottoman-period>, posjećeno 28. svibnja 2020. godine

²³ Preuzeto s <https://www.encyclopedia.com/humanities/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/yishuv>, posjećeno 28. svibnja 2020. godine

²⁴ Preuzeto <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-agency-for-israel-jafi>, posjećeno 28. svibnja 2020. godine

marketinške agencije za distribuciju robe široke potrošnje, materijala i opreme; građevinsko poduzeće koje se bavi gradnjom kuća, naselja i javnih institucija; kreditna društva i banke; sindikate. Organizacija se bavi stopama plaća i uvjetima rada u privatnoj industriji. Odgovorna je i za zdravstvo i socijalno osiguranje i brojne druge obrazovne aktivnosti.²⁵

4.4.2 Arapi u Mandatnoj Palestini

U vrijeme britanskog mandata u Palestini, iako se pokušalo postići da i Arapi i Židovi imaju zajedničke političke i društvene institucije, to nije bilo moguće pa su tako osnovane posebne arapske i židovske ustanove. Osnutak odvojenih ustanova doveo je i do nastanka dviju odvojenih zajednica gdje je židovska zajednica bila daleko razvijenija, organiziranija i djelotvornija u ostvarenju ciljeva (Kasapović, 2016:266). Ipak, mandatna je uprava sazvala Vrhovno muslimansko vijeće 1921. godine kako bi muslimanima dali zakonodavno tijelo koje bi upravljalo vjerskim pitanjima. Na čelu Vijeća je godinu dana kasnije došao Hadži Amin al-Huseini.²⁶ Hadži Amin al-Huseini bio je prvi značajniji akter u sukobu Arapa i Židova. On je smatrao kako se bilo kakva pojava židovske političke vlasti na području Palestine smatra svetogrđem što je za muslimane neprihvatljivo. Pod njime se dogodio prvi masovni napad Arapa na Židove, 4. srpnja 1920. Naime, al-Huseini je, uz pomoć pukovnika Harryja Watersa u vrijeme muslimanskog blagdana Nabi Musa kada u Jeruzalemu nije bilo britanske vojske, potaknuo izgrede spram Židova. Nakon što je britanska vlast uspjela staviti grad pod nadzor, izbrojano je pet ubijenih Židova i četiri Arapa dok je bilo više stotina ranjenih. Sukob je bio za vrijeme festivala na kojem su arapski vjerski vođe držali govore u kojima su se osvrtni na doseljavanje Židova u Palestinu, svoje nezadovoljstvo, ali i dalje nije poznato što je točno prevagnulo da se festival pretvori u sukob.

Usprkos nezadovoljstvu Arapa britanskim vodstvom, arapska su se privreda i društvo razvijali. Glavna grana privrede je i dalje bila poljoprivreda s uzgojem citrusa, a prije svega naranča. I dalje su u manufakturama prevladavali prerada žita i duhana te proizvodnja maslinovog i sezamovog ulja te sapuna. Luke poput Haife i Jafe su i dalje rasle i bivale povezane željeznicom i novim cestama s ostalim dijelovima zemlja. U Haifi se počela prerađivati nafta pa su napravljene rafinerije i druga postrojenja za preradu. Obje su luke doživjele potpuni procvat kako kulturni tako i demografski (Kasapović, 2016:267). Iako je i

²⁵ Preuzeto s <https://www.britannica.com/topic/Histadrut>, posjećeno 28. svibnja 2020. godine

²⁶ Hadži Amin Al Huseini bio je poznat kao Veliki jeruzalemski muftija i svoju je dužnost obnašao od 1921 do 1948 godine; bio je islamski vjerski službenik palestinskog podrijetla

dalje većina muslimanskog stanovništva živjela u selima, zbog doseljavanja Židova i prodaje zemljišta, u gradovima se dogodio zamah u industrijalizaciji i urbanizaciji što je dovelo do razvoja građevinarstva, trgovine i bankarstva. Pojačao se i obrazovni sustav koji je sada brojio osnovne i srednje škole kao i fakultete. Sada je svako treće muslimansko dijete polazilo u školu, što je napredak u odnosu na početak stoljeća kada je ta brojka bila znatno slabija te je svega svako osmo dijete išlo u školu. U dvadesetim su se godinama počele i razvijati prve političke organizacije. U početku one nisu bile definirane kao političke organizacije, već su to bila muslimansko-kršćanska udruženja koja su osnovale ugledne muslimanske i kršćanske obitelji. Iako nisu bile organizacije, ta su udruženja i dalje promovirala i isticala protucionizam i palestinski nacionalizam te su bile dio ondašnjeg palestinskog pokreta (Kasapović, 2016:268). Uz udruženja, počinju se razvijati i malene političke stranke koje su u svojim počecima bile vezane uz neku obitelj. Tako je u Jeruzalemu osnovana Stranka nacionalne obrane, 1934., obitelji Našašabibi; Arapsko-palestinska stranka obitelji Huseini iz 1935. te Arapsko-palestinska reformska stranka obitelji Kalidi iz iste godine. Prva prava politička stranka bila je Stranka neovisnosti koja je širila svoje proarapske ideje i panarapsku ideologiju te je Palestinu zamišljala kao dijelom južne Sirije (Kasapović, 2016:267). Kako je napredovalo društvo tako su se razvijale i druge stavke društvenog života. Tako se u dvadesetim godinama počelo razvijati protocivilno društvo. Osnivali su se arapski sindikati kao protuteža židovskom sindikatu Histadrut²⁷

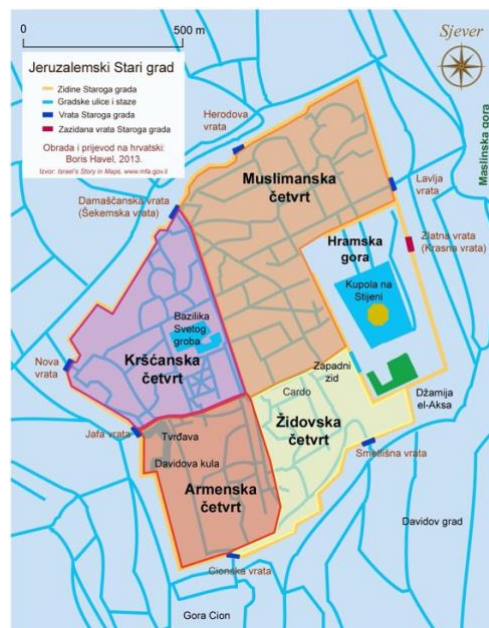
4.5 Antižidovski ustanci: 1929. i 1936. – 1939.

Prvi su se pravi pogrom dogodio 1929. godine. Naime, 1928. godine na blagdan Jom Kipur²⁸ Židovi su podigli pregradu kod Zapadnog zida kako bi odvojili muškarce i žene što je običaj prema ortodoksnom židovstvu. Arapi su se zbog toga čina požalili Britancima govoreći kako su Židovi prekršili status quo svetog mjesta te kada su Britanci Židovima naredili da pregradu maknu oni su odgovorili kako im se uskraćuje pravo na bogoštovlje koje je u skladu s njihovom tradicijom. Međutim, usporedno s prepirkom Britanaca i Židova, Arapi su primili

²⁷ Izvorno na hebrejskom *HaHistadrut HaKlalit shel HaOvdim B'Eretz Yisrael*, je nacionalni sindikalni centar, osnovan 1920. godine te je ubrzo postao jedna od najvažnijih institucija u Yeshuvi

²⁸ Jom Kipur je jedan od najvažnijih i najsvetijih blagdana u godini, poznat je i kao Dan pomirenja, dan kada je Bog objavio svoju milost i prihvatio životinjsku žrtvu umjesto smrti prekršitelja što je bila posljedica raskida Saveza koji je bio sklopljen na Sinaju

lažnu vijest kojom su pomislili kako Židovi ustvari kane osvojiti Hramsku goru²⁹. Ta se vijest brzo proširila i muslimanski je svijet bio u pripravnosti za obranu svetog mjesta. Kao znak protesta, Arapi su pokrenuli niz gradnji i religijskih obreda blizu mjesta na kojem su Židovi molili. Usljedile su brojne prepirke, tužbe i žalbe britanskoj vladi, ali ona je bezuspješno pokušala riješiti stvari tako da obje strane budu zadovoljene, što je naravno bilo nemoguće (Havel, 2013:506). U ljeto 1929. godine, vijest o židovskom napadu svetog mjesta nije jenjavala, već su ju i dalje poticali huškači, među kojima je bio prisutan i Hadži Emin, koji je sada bio dio Vrhovnog muslimanskog vijeća. U kolovozu je došlo do prvih fizičkih obračuna. Arapi su se okupili u Jeruzalemu sa svih strana zemlje te potaknuti govorom Hadžije napali lokalne Židove (Havel, 2013:507). Nekoliko je Židova ubijeno, a neredi su se pojavili u svim krajevima zemlje, a najviše su stradali Židovi u Hebronu i Safedu, židovskim religijskim središtima, gdje je ubijeno oko stotinjak Židova, među kojima su bili i žene i djeca. Nakon četiri dana nereda i više od sto ubijenih i tri stotine ranjenih Židova diljem zemlje, nekoliko uništenih sinagoga, britanske su postrojbe iz Transjordanije uz pomoć egipatske vojske reagirale i zaustavile nered. Ovakvi su izgredi bili česti te su se s vremenom pretvorili u Ustanak.

Jeruzalemski Stari grad. Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

²⁹ Hramska gora ili Hramsko brdo je prema židovskoj tradiciji mjesto s kojeg je Bog stvorio i uzdigao prvog čovjeka Adama te se vjeruje da će na tom mjestu biti Treći hram, a s muslimanske je strane to treće najsvetije mjesto te se štuje kao mjesto Muhamedova putovanja u Jeruzalem i mjesto uzdizanja u nebo

Prva faza ustanka započela je 1936. godine kada su Arapi prvo ubili dvojicu Židova na cestovnoj barikadi kod Tulkarema na što su Židovi uzvratili i ubili dvojicu Arapa u znak pobune (Havel, 2013:513). Ovakvi su se napadi proširili cijelom zemljom i to vrlo brzo. Uskoro su se neredi s arapske strane pretvorili u pobunu protiv britanskog mandata, a vodila ju je arapska mladež. Vrhovno muslimansko vijeće na čelu s Hadži Emirom nije stalo uz ustanak jer iskreno nisu znali što očekivati, ali su se u kolovozu priključili pobuni. U ovom se periodu počeo javljati i radikalni nacionalizam kod Arapa, ali i komunizam (Havel, 2013:514). Ono što su na prvi pogled dvije u potpunosti oprečne ideologije imale zajedničko jest mržnja prema Britancima i prema cionističkom pokretu u Palestini. Osnovan je Opći središnji odbor za pomoć Palestini, a zadaća mu je bila boriti se protiv britanske vlasti u Palestini, širiti protucionističke ideje i prikupiti sredstva kako bi pomogli Arapima koji su se borili u Palestini (Havel, 2013:514). Pobuna protiv Britanaca je ugašena u jesen 1936. godine uz pomoć Hadžija Emina koji je vidio da pobuna šteti Arapima na gospodarskoj i ekonomskoj razini. Štrajk je polučio mnoge nepredviđene rezultate od kojih je najviše koristi imao *Jišuv*. Umjesto arapskih radnika zaposleni su Židovi, a židovski proizvodi i usluge zamijenili su arapske. Zbog zatvaranja luke u Jafi osnovana je luka u Tel Avivu. Usprkos arapskom nasilju ni jedan kibuc nije napušten, a do 1939. osnovani su novih 55 kibuca (Havel, 2015:253). U srpnju 1937. godine, osnovano je Kraljevsko ili „Peelovo“ povjerenstvo čiji je zadatak bio naći rješenje sukoba. Povjerenstvo je predložilo sljedeće: podjela Palestine na židovski i arapski dio; židovski bi obuhvaćao malu državu od Rehovota prema sjeveru i Galileju, a arapski dio bi obuhvaćao Samariju, velik dio Judeje i Negev; Britanci bi u toj podjeli zadržali vlast nad Jeruzalemom i Betlehemom. Većina je cionista prihvatila ovakvu podjelu jer su na taj način dobili konačno svoju državu, ali većina Arapa, uključujući i muftiju Emina tome se protivila. Paralelno se spremao još jedan ustanak Arapa koji je i dalje bio posljedica nezadovoljstva, ali ovog je puta bio puno krvaviji i opsežniji. Posljedica je bilo uhićivanje članova Odbora, Visoki arapski odbor koji je bio osnovan u travnju 1936. godine je bio ukinut, a muftija je pobjegao iz Palestine (Havel, 2013:516). Međutim, činjenica da je središnje zapovjedno tijelo Arapa bilo uništeno, nije dovelo željene rezultate. Sada su posvuda izbijali lokalni vođe koji su poticali na džihad i time dodatno potaknuli ustanak. Arapi su sada napadali sve, Britance, Židove, druge Arape, zlostavljali, mučili, ubijali pod izlikom da nisu bili dovoljno posvećeni islamu. Paralelno se spremao još jedan ustanak Arapa koji je i dalje bio posljedica nezadovoljstva, ali ovog je puta bio puno krvaviji i opsežniji. Posljedica je bilo uhićivanje članova Odbora, Visoki arapski odbor koji je bio osnovan u travnju 1936. godine je bio ukinut, a muftija je pobjegao iz

Palestine (Havel, 2013:516). Procjenjuje se da je u ustancima poginulo između tri i šest tisuća Arapa. Britanci su odustali od svojeg prijedloga o podjeli Palestine (Havel, 2015:254)

4.6 Od Bijele knjige do proglašenja Države Izrael (1939. – 1948.)

Britanci su poučeni ustancima i arapskim nezadovoljstvom postrožili svoju politiku o ograničavanju useljavanja Židova. Godine 1939. Bijelom knjigom je drastično ograničeno židovsko useljavanje u Palestinu. U njoj su Britanci predložili smanjenje židovske imigracije na samo 75.000 useljenika u sljedećih 5 godina, nakon čega bi svako dodatno useljavanje bilo uvjetovano arapskim pristankom. „Ograničili bi pritom Židovima kupnju zemljišta, a na području Palestine osnovala bi se arapska država u kojoj bi Židovi bili politički zastupljeni sukladno broju stanovnika.“ (Havel, 2015:254) Arapi su ovim prijedlogom dobili sve što su ikada mogli zamisliti jer je on premašio njihova najoptimističnija očekivanja. U ovo je vrijeme Drugi svjetski rat bio iza ugla, a Bliski je Istok predstavljao strateški važno zemljopisno područje, što je Britancima bilo važnije od obećanja koje su dali Židovima 1917. godine u Balfourovoj deklaraciji. Nadalje, arapsko je pitanje sada bilo na sveislamskoj razini te si Britanija nije mogla priuštiti rat s preko dvjesto milijuna nearapskih muslimana (Havel, 2013:517). Bijelom je knjigom Arapima omogućena pobjeda, ali Visoki arapski odbor kojeg je vodio muftija Emina odbio je britanski prijedlog i tražio „trenutni osnutak države i amnestiju svih sudionika ustanka.“ (Havel, 2013:518). Na žalost, ovakav je obrazac ponašanja, odbijanje najboljih mogućih rješenja u danom trenutku, samo kako bi se zahtijevalo nešto nerealno i neobjektivno, bio negativno prihvaćen. U ovom se razdoblju pokreće tajno useljavanje Židova u Palestinu tako da se ono nastavilo usprkos ograničenjima (Havel, 2015:255). „U ovom postupku, prvi put u arapsko-izraelskim odnosima, vidimo postupanje koje će postati modelom ponašanja svih kasnijih radikalnih arapskih političkih vođa i pokreta: odbijanje najpogodnije trenutno moguće opcije zbog nerealnih i objektivno neispunjivih potraživanja.“ (Havel, 2015:255)

Od 1940. Britanci striktno provode pomorsku blokadu Mandata pa mnoge Židove koji pred nacističkim progonom bježe prema Palestini ili drugdje Saveznici vraćaju u Europu. No cionisti smanjuju svoje operacije protiv Britanaca i od 1941. *Jišuv* poziva mlade između 20 i 30 godina da se dragovoljno pridruže Britanskoj vojsci. Sljedeće godine Britanci najavljuju osnutak židovskih bojna koje će se boriti pod britanskim zapovjedništvom. Tisuće palestinskih Židova – muškaraca i žena – prijavljuju se kao dragovoljci. U ovom periodu i Mandat se nalazi

pred opasnošću od njemačke okupacije, koja prestaje s porazom Rommela na afričkom frontu. Iste godine u *Jišuv* stižu prve informacije o strahotama kojima su europski Židovi izvrgnuti, no u njih u početku ne vjeruje, s obzirom da te vijesti nije bilo moguće provjeriti, no do kraja 1942. godine vjerodostojna izvješća o logorima smrti i milijunima ubijenih Židova potvrđuju prve vijesti. (Havel, 2015:256).

U ožujku 1945. proglašen dan žalosti za žrtve Holokausta i tada je poslan i poziv za spašavanje preživjelih europskih Židova. To će usmjeravati poslijeratnu politiku *jišuva* prema preživjelim europskim Židovima. U svibnju 1945. godine završava Drugi svjetski rat. Američki predsjednik Truman od Britanaca zahtijeva da dopuste ulazak u Palestinu 100.000 Židova koji su preživjeli Holokaust. Židovska agencija procjenjuje da u Mandatnoj Palestini tada živi 592.000 Židova. Oni se pripremaju za prihvatanje preživjelih žrtava Holokausta za koje pretpostavljaju da će im Britanci dopustiti useljenje, no Britanci ne popuštaju. (Havel, 2015:58).

Britanci od siječnja 1946. pojačavaju pomorski nadzor priobalja Erec Izraela. Tijekom te godine do Palestine su doplovila 22 broda s 20.000 ilegalnih useljenika. Većinu je useljenika zarobila britanska ophodnja, ali su nakon kraćeg pritvora pušteni na slobodu. U kolovozu ih se prebacuje na Cipar. Zbog toga u Haifi izbijaju nasilni prosvjedi (Havel, 2015:257). U Jeruzalemu je razoren britanski glavni stožer u hotelu Kralj David. U napadu je bilo čak 91 mrtva osoba. Iza napada stajao je Irgun koji je tvrdio kako je prije eksplozije Britancima upućeno upozorenje putem telefona što su ovi najprije poricali, a kasnije ipak priznali. Ecel, Lehi i Hagana, tadašnje organizacije koje su se borile protiv britanske vlasti na području Palestine, može se reći da su to bile različite oružane snage unutar *jišuva*, a nakon nastanka Države Izrael, Hagana je na primjer postala IDF (Israel Defence Forces). Ove organizacije napadaju Britance koji uzvraćaju. U Tel Avivu je uveden policijski sat, a putem policijskih racija se po kućama traže koje kakva skrivena oružja. Britanci su čak pojačali nazor na granicama kako bi onemogućili ulazak Židovima u Palestinu (Havel, 2015:58). Američki predsjednik Truman je u svojem obraćanju povodom blagdana Jom Kipura iskazao svoju potporu podjeli Palestine i uspostavi židovske države. (Havel, 2015:58).

Sukobi Ecela i Britanaca eskaliraju kroz 1947. godinu. Osim ubijenih Židova u napadima, Britanci su sada objesili nekoliko Židova. Ecel na ovaj čin nije ostao ravnodušan pa je kao osvetu objesio dvojicu britanskih vojnika (Havel, 2015:59). Zbog silnih događanja i napada koji su se već sada godinama odvijali na području Palestine, Britancu su obznanili svima kako su pregovori s Arapima i Židovima o budućnosti njihovih zemalja sada nemogući te da će svoju nadležnost problema predati Ujedinjenim Narodima da oni odluče kako će dalje. UN je

osnovao UNSCOP³⁰ da osmisli dugoročno rješenje palestinskog pitanja. UNSCOP su činili predstavnici Australija, Čehoslovačke, Gvatemale, Indije, Irana, Jugoslavije, Kanade, Nizozemske, Perua Švedske i Urugvaja (Havel, 2013:532). Prijedlog koji je donijela većina glasio je ovako: podjela Palestine na dvije države, arapsku i židovsku s Jeruzalemom kao međunarodnim entitetom, pod uvjetom da obje države potpišu sporazum ekonomskom jedinstvu Palestine. Uz „Većinski izvještaj“, tri su države donijele „Manjinski izvještaj“ u kojem su predložile da se „na području cijele Palestine uspostavi neovisna federalna država židovskih i arapskih područja“ (Havel, 2013:533). Ta bi područja imala autonomiju, ali bi u isto vrijeme bila dio federacije tvoreći zajedno palestinsku nacionalnost i identitet. Na glasovanju Opće skupštine UN-a, 29. studenog 1947. godine, prihvaćen je većinski prijedlog o podjeli Palestine i to s 33 glasa za, 13 protiv i 10 je bilo suzdržano, a Tajland se nije pojavio (Havel, 2013: 534). Dok je vijest u židovskom svijetu odjeknula s erupcijom oduševljenja i veselja, arapski je svijet ostao osupnut. Samo nekoliko dana nakon izglasavanja, 2. prosinca 1947. godine, protucionistički pokret koji je sada predstavljao najsnažniji pokret u islamskom svijetu, pozvao je na „globalni džihad u obranu arapske Palestine“. Muslimansko bratstvo poticalo je narod na masovne prosvjede u arapskom svijetu. Već je u prosincu 1947. godine, u Kairu, u Egiptu, održan najveći prosvjed u povijesti grada gdje je sto tisuća ljudi došlo kako bi slušalo govore Bratstva koje je zvalo na oslobođenje Palestine krvoproliećem (Havel, 2013:535). Prosvjedi su se održali i u Siriji i Libanonu. U prosvjedima u Jemenu ubijeno je oko sedamdeset Židova, dok je u Bahreinu jednako toliko bilo ranjeno. Pogromi, pljačke i uništavanja židovskih kuća i sinagoga izbijali su diljem arapskog svijeta. U Palestini je osnovano oko 25 ogranaka Bratstva, a brojali su 20 tisuća članova. Najviše tijelo palestinskih Arapa bio je Visoki arapski odbor kojim je upravljao Hadži Emin iz Egipta. Međutim, unutar arapskih redova došlo je do „sukoba“, jer ustanci koje su dizali protiv Židova doveli do financijskih gubitaka lokalne Arape pa su oni počeli zagovarati za prestanak sukoba. Nadalje, kršćanski su Arapi često bili izloženi pljačkama i nasilju pa su mnogi selili u Libanon ili SAD. U Libanonu je čak osnovana Arapska oslobodilačka vojska (AOV) koja se suprotstavila Hadži Eminom, a na čelu je bio Fevzi Kukdžija koji je bio u zavadi s Eminom. Do 1948. godine, Arapi su bili razjedinjeni pa su njihovi pokušaji više podsjećali na njihovu borbu protiv Britanaca, nego na vojnu ofenzivu. Kroz 1948. godinu dolazi do arapske blokade Jeruzalema. Odsječen je put od Tel Aviva do Jeruzalema. Hagana je dvadesetak dana uspjela deblokirati

³⁰ UNSCOP je bilo Posebno povjerenstvo za Palestinu osnovano 15. svibnja 1947. godine koje je imalo za zadatak da osmisli dugoročno rješenje za područje Palestine

grad i stanovnicima donositi hranu i vodu, a braniteljima oružje. Međusobni su napadi donosili samo krvoproliće i masakre. Pripadnici Irguna i Lehija masakrirali su Arape u selu Deir Jasin, a Arapi su pobili 80 liječnika, medicinskih sestara, studenata, pacijenata koji su išli u konvoju prema bolnici Hadasa na brdu Scopus (Havel, 2015:59). Muslimansko je bratstvo do sada skupilo stotine tisuća sljedbenika. Iz Egipta su već i prije početka sukoba ulazili u Palestinu, a u tome ih nisu sprječavali ni Egipćani, od kuda su dolazili, a ni Britanci. Svoj prvi veći napad, Muslimansko bratstvo je izvršilo 10. travnja 1948. godine na židovsko naselje Kfar Darom, u pojasu Gaze, ali napad je bio neuspješan jer je naselje obranjeno. Muslimansko je bratstvo promoviralo ideje džihada, a stvarao je ozračje sigurne pobjede nad Židovima, pogotovo u onim arapskih postrojbama koje su bile izložene njihovom utjecaju.

5. Od proglašenja Države Izrael do sporazuma u Camp Davidu

5.1 Rat za neovisnost

„Proglašenje izraelske države 14. svibnja 1948. Arapi su dočekali razjedinjeni, neorganizirani, međusobno nepovjerljivi i vođeni suprotstavljenim ambicijama. Trend izrazite arapske pučke potpore protucionističkom, sada već protuizraelskom vojnom djelovanju, nastavio se i nakon 14. svibnja. Usprkos tomu, arapske su vlade, ali i mnogi imućni Arapi – osobito pripadnici frakcija koje su bile u zavadi s Huseinijima te kršćani – štedljivo ulagali sredstva u rat. Novac i oružje pritjecali su slabije od dobrovoljaca, koji su opet često dolazili iz siromašnijih i slabije obrazovanih slojeva.“ (Havel, 2013:537). Jordanski kralj Abdulah nije bio siguran u rat sa Židovima. On je želio okupirati arapske dijelove Palestine bez sukobljavanja i bez pokušaja zauzimanja područja koja su planom podjele pripala Židovima. Egipatski se premijer u početku dvoumio bi li ili ne bi dopustio uvježbavanje dobrovoljaca Muslimanskog bratstva za rat s Izraelom. Na kraju je popustio i dozvolio uvježbavanje. Muslimansko je bratstvo svoje ideje džihada prenijelo na vojsku i časnike, a kasnije i na neke članove vlade (Havel, 2013:538). Kada se Egipat, 1948. godine uključio u rat, njegovo se uključivanje smatralo plodom džihadističke kampanje Muslimanskog bratstva. Sveopći arapski napad na Izrael započeo je 15. svibnja 1948. godine. Izrael su napali Egipat, Jordan, Sirija, Irak i Libanon uz pomoć vojske iz Saudijske Arabije; poslano je 23 tisuće trupa vojnika u Palestinu. Te su trupe naišle na 30 do 40 tisuća trupa izraelskih obrambenih snaga. Ukratko bi se moglo reći da su Izrael napale sve države Bliskog Istoka. Libanon je trebao Izrael napasti sa sjevera,

međutim predsjednik Bišara el-Khuri i general vojske Faud Šihab su donijeli odluku da Libanon neće sudjelovati u ratu (Havel, 2013:540). Iako Libanon nije sudjelovao, iz zemlje je nekoliko stotina dobrovoljaca krenulo prema Izraelu gdje se pridružilo ostaloj arapskoj vojsci. Izraelska je vojska bila organiziranija i utreniranija tako da su arapske trupe na bojištu polučile malo uspjeha, a do lipnja je većina bila iscrpljena, bez hrane i municije. Uvidjevši situaciju na istoku, UN je predložio jednomjesečno primirje koje su objeručke prihvatile obje države. Izrael je prvo primirje iskoristilo za jačanje vojske, treniranje, naoružavanje i preustroj. Arapi su svoju vojsku opskrbili s većim brojem vojnika, ali nisu poboljšali njihovo uvježbavanje. Egipat je vojnu pomoć sada dobio od Sudana. Rat je nastavljen u srpnju, a posljedice arapske neorganizacije i ne treniranja bile su vidljive na bojišnici gdje je izraelska vojska stekla nadmoć u sjevernim i središnjim krajevima zemlje (Havel, 2013:542). Tako su Izraelci Nazaret zauzeli skoro bez borbe, a Galileju su nakon sve slabijeg otpora Arapa osvojili s lakoćom. Novo je primirje proglašeno krajem srpnja. U vrijeme trajanja primirja izraelske su se obrambene snage sukobile s arapskim radikalnim skupinama, što će dugoročno biti problem te će se pokazati kako su upravo te radikalne skupine krive za prekide mira. Rat se nastavio u listopadu 1948. godine. Izrael je širio svoja osvojena područja, čak je ušao u Libanon i osvojio nekoliko sela. Vidjevši da nemaju puno mogućnosti za pobjedom, arapske su države početkom 1949. godine započele tajne pregovore s Izraelom o završetku rata. Primirja su sklopljena sa svim državama između veljače i srpnja 1949. godine, ali niti jedna država nije priznala Izrael (Havel, 2013:544-545). Rat se odvio u tri faze, a u svakoj je fazi rata Izrael uspio proširiti svoj teritorij. Prva je faza trajala oko mjesec dana nakon kojeg je sklopljen privremeni mir. Druga je faza poznata i kao Desetodnevni rat koji se odvio između 8. i 18. lipnja 1948. godine. U ovoj su fazi Izraelci pripojili područje Galileje te potez Tel-Aviv-Jeruzalem koji je originalno bio palestinski. S druge je strane dio Negeva koje je bilo dodijeljeno Izraelu sada je bilo pod egipatskom vlašću. Završna faza, kao što je spomenuto, započela je u listopadu i trajala je sve do siječnja 1949. godine. Tijekom ovih mjeseci Izrael je izгнаo Egipat iz Negeva, proširivši svoj teritorij do Sinaja. Područje koje je ostalo pod izraelskom kontrolom nakon potpisivanja primirja postale su službene granice države.

Izvor: <http://www.signsfromheaven.org/uncategorized/two-state-solution-israels-1967-borders-will-start-tribulation/attachment/20-israel-1949-borders>, posjećeno 31. svibnja 2020. godine

granice Izraela nakon Rata za neovisnost

Izrael je po završetku rata kontrolirao većinu teritorija koju je UN dodijelio Palestini. Nadalje, Izrael je inkorporirao unutar svojih granica sav teritorij koji je bio pod njegovom kontrolom bez obzira radi li se o prostoru koji mu je dodijelio UN ili o prostoru koji je osvojio u ratu. Iz palestinskog gledišta, pobjeda Izraela nije ležala samo u vojnom porazu, već jednako važno donijela je Izraelu nove teritorije koje prije nije imao. Ubrzo nakon rata, Izrael je dobio internacionalno priznanje za nove granice koje su bile određene. Jeruzalem je priznat kao glavni grad Izraela, iako je bio podijeljen na zapadni izraelski dio i istočni arapski te je prema podjeli UN-a grad bio status quo. Amerika i druge strane države koje nisu priznale Jeruzalem kao glavni grad, svoja su veleposlanstva ostavile u Tel-Avivu. Uz iznimku Jeruzalema, Izrael je bio priznat kao neovisna i suverena država s granicama ucrtanim kao posljedica mirovnog sporazuma (Tessler, 2009:273-275). Oni dijelovi Palestine koji nisu pripali Izraelu, podijeljeni su između arapskih zemalja koje su sudjelovale u ratu. Jedino područje preostalo u Palestini bilo je područje Gaze, smješteno uzduž mediteranske obale uz granicu s Egiptom. Gaza je bila u rukama egipatske vojske na kraju rata, a nastavak kontrole Egipta područjem Gaze dogovoreno je i u sporazumu kojeg je Egipat potpisao s Izraelom, 1949. godine. Egipat je uz podršku Arapske lige na području Gaze dopustio preseljenje palestinske Vlade. Nadalje, područje West Banka (*Zapadna Obala, područje koje su Izraelci prema Bibliji nazivali Judeja*

ili Samarija), bilo je poslije rata pod jordanskom vlašću. Na ovom su području brojni važni palestinski gradovi bili smješteni. Tijekom rata Izrael je osvojio zapadni dio West Banka, dio koji je prema podijeli UN-a pripao Arapima. Arapska je liga³¹ uspjela zaustaviti širenje Izraela prema istoku te je poslije rata 80 % originalno dodijeljenog teritorija ostalo pod arapskom vlašću (Tessler, 2009:276). Godine 1950. ovo je područje pridruženo Jordanu, što će u budućnosti predstaviti problem. Pripajanje West Banka Jordanu onemogućilo je, barem prividno, stvaranje nezavisne arapske države u Palestini. Jordan je u ono vrijeme promijenio ime u Hašemitska Kraljevina Jordan. Kraljevina Jordan je bila jedina arapska država koja nije priznala palestinsku Vladu u Gazi. U svojoj želji da proširi granice Jordana, kralj Abdullah Ibn al-Husayn, započeo je 1949. godine tajne pregovore s cionistima te je razmatrao mogućnost posebnog mira koji bi bio između Jordana i Izraela u trajanju od pet godina, također je ponudio Izraelu pristup dijelovima Jeruzalema koji su bili pod vlašću Arapske lige usprkos odluci da je Jeruzalem bio *corpus separatum*, a za uzvrat je tražio kontrolu nad nekoliko arapskih kvartova koje su Izraelci zarobili u ratu. Nakon što su druge arapske države u ligi saznale za tajne pregovore zaprijetile su Jordanu s izbacivanjem iz lige pa je Jordan ipak odustao od pregovora s Izraelom. Usprkos odustajanju od pregovora, kralj Abdullah je i dalje bio na meti ostalih država Lige pa je 1951. godine i ubijen ispred džamije u Jeruzalemu (Tessler, 2009:278).

5.2 Između rata za neovisnost i Šestodnevnog rata

Ovo razdoblje počinje završetkom Rata za neovisnost 1949. godine, a završava Šestodnevnom ratom, a karakterizira ga početak terorističkog djelovanja protiv Izraela. Nakon Rata za neovisnost, u Državi Izrael održani su prvi parlamentarni izbori te je sazvan prvi Kneset sa 120 zastupničkih mjesta. Prvi predsjednik Vlade postao je David Ben Gurion, a najjača politička stranka Mapai koji je osvojio 46 zastupničkih mjesta. Chaim Weizmann, cionistički vođa, postao je prvim predsjednikom države. Izrael je potpisao primirja s Jordanom, Egiptom, Sirijom i Libanom. Te je iste godine utemeljen Mosad, izraelska obavještajna služba. Zbog masovnih useljavanja broj stanovnika popeo se na skoro milijun (Havel, 2013:61). U razdoblju između 1949. godine, nakon Rata za neovisnost i 1967. godine kada je nastupilo novo ratno razdoblje, u arapskom se svijetu na političkom planu situacija promijenila. U Siriji je 1949. godine, odmah nakon rata, došlo do vojnog udara u kojem su s vlasti svrgnuti predsjednik i

³¹ Arapskom ligom naziva se savez arapskih država koji je sklopljen 1945. godine u Kairu; danas savez čini 22 države, ukratko to su sve države u kojima žive Arapi; pojedine su se države u povijesti sukobljavale s Izraelom

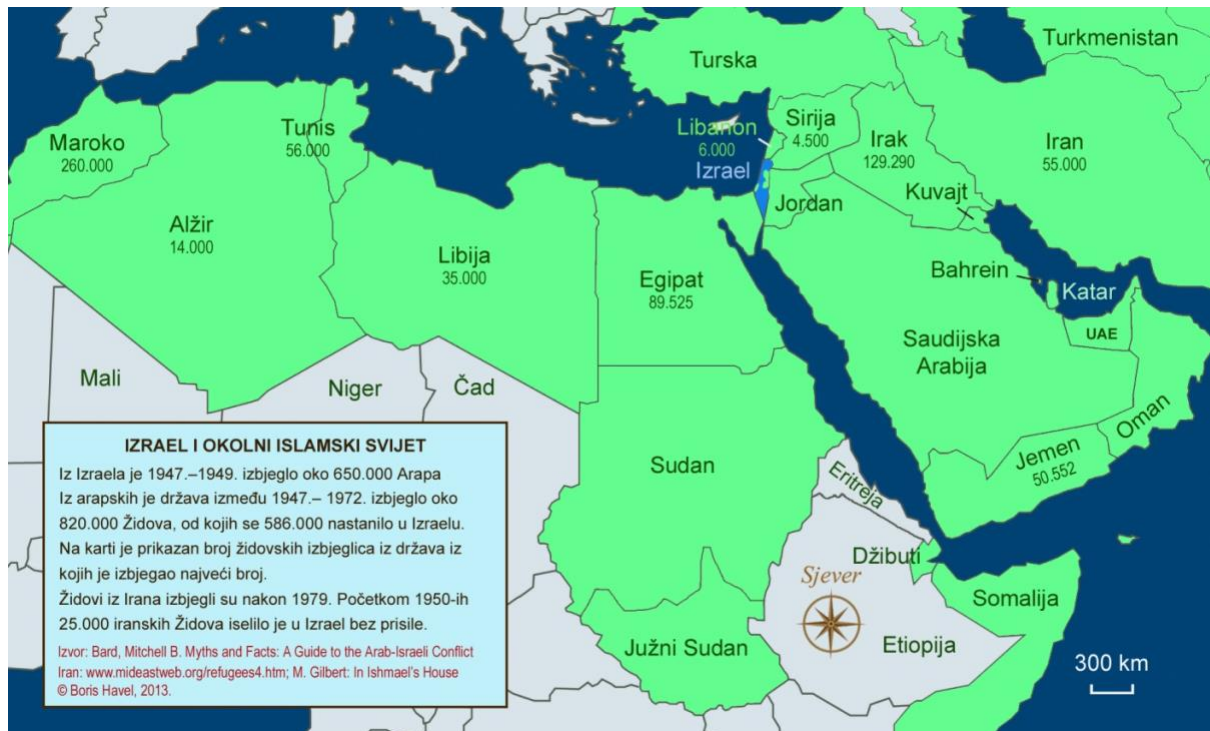
premijer. Dvije godine kasnije jordanski je kralj ubijen u Jeruzalemu dok je izlazio iz džamije. Egipatski je kralj 1952. godine u vojnom udaru svrgnut, a 1958. godine ista je sudbina zadesila jordanskog kralja i hašemitsku kraljevinu. S novom politikom nisu došli i novi stavovi prema Izraelu. Jedini i najvažniji vanjskopolitički cilj bio je uništenje Izraela (Havel, 2013:545). Dvije su se važne stvari odigrale u 1950-im i 1960-im godinama koje su utjecale na arapsko-izraelski sukob. Prva je bio pokušaj ujedinjenja Arapa pod Gamalom Abdelom Naserom i pojava arapskih gerilaca tzv. fedajina. Nakon pada monarhije, na vlast je u Egiptu došao Naser koji je želio stvoriti jedinstvenu državu pod kojom će ujediniti sve Arape. Tako je 1956. godine donio Ustav u kojem je pisalo kako je islam od sada državna religija, a sebe je proglasio predsjednikom. Egipat je postao republika. Želio je osnažiti Egipat na gospodarskom i na ekonomskom planu te iz države i arapskog svijeta ukloniti ostatke kolonijalizma te ujedno i razjedinjenost koja je trenutno vladala između arapskih zemalja. S obzirom da je Naser bio časnik u egipatskoj vojsci u Ratu za neovisnost i vidio s prve linije poraz kako Egipta tako i drugih zemalja, zaključio je kako je za poraz koji su pretrpjeli bio kriv režim koji je bio na vlasti, tj. monarhija te ju je odlučio promijeniti. U novom političkom pogledu Nasera, Izrael je bio anomalija (Havel, 2013:547). Kako bi se ta anomalija uklonila, arapski se svijet morao ujediniti i osnažiti.

5.2.1 Pitanje izbjeglica: arapski izbjeglice, židovski izbjeglice

U kontekstu poslijeratnog doba važno je definirati pojam izbjeglica. U vrijeme rata iz Izraela je pobjeglo oko 650 tisuća Arapa. Iako nikada nisu bile izdane službene naredbe za protjerivanje Arapa, nakon rata David Ben Gurion nije dopustio izbjeglicama povratak. Međutim, bilo je dopušteno vratiti se zbog spajanja obitelji pa se tako u nekoliko sljedećih godina oko 200 tisuća Arapa vratilo. U prosincu 1949. godine, osnovan je *United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East* (UNRWA) kako bi se pomoglo izbjeglicama rata, prvotno arapskim, ali i židovskim izbjeglicama do 1952. godine nakon čega je Država Izrael preuzela odgovornost o njima. Prema definiciji UNRWA-e palestinski izbjeglica je svaka osoba koja je svoje mjesto prebivanja imala u Palestini u razdoblju od 1. lipnja 1946. godine do 15. svibnja 1948. godine, a koja je izgubila i dom i sredstva za život kao posljedicu sukoba iz 1948. godine.³² U vrijeme osnivanja, agencija se

³² preuzeto s: <https://www.unrwa.org/palestine-refugees>, posjećeno 30. svibnja 2020. godine

bavila s oko 750 tisuća izbjeglica, dok danas broji oko 5 milijuna. Oko 1,5 milijuna živi po izbjegličkim kampovima u Jordanu, Libanonu, Siriji, Pojasu gaze i West Banka te Istočnog Jeruzalema. Izraelski premijer David Ben Gurion 1950. godine izjavljuje kako se sve imigracijske restrikcije donesene Bijelom knjigom, 1939. godine, više ne vrijede. Izjavu je slijedio i Zakon o povratku koji je bio donesen 5. srpnja 1950. godine. Zakon kaže kako se svaki Židov ima pravo vratiti u državu (Bregman, 2001:26). Ovaj je zakon jedan od najvažnijih zakona ikad donesenih u Parlamentu jer je otvorio vrata države i omogućio svakom Židovu da dođe i priključi se stvaranju države i nacije te da automatski postane njenim državljaninom (Bregman, 2001:26). Unutar prvih sedam i pol mjeseci nove države doselilo se oko 100 tisuća židovskih izbjeglica. Brojka je rasla pa je tako u 1950-oj doselilo približno 170 tisuća Židova, u 1951. godini dvije tisuće Židova više a između 1952. i 1955. oko 100 tisuća. Međutim, nisu svi doseljenici došli u Izrael jer su bili opčinjeni idejom nove države, već zato što bili izgnani iz svojih domova, pogotovo ako su živjeli u arapskim zemljama koje je Izrael porazio. (Bregman, 2001:26). Tako je cijela zajednica Židova u Jemenu, njih 50 tisuća, preseljena u Izrael u tzv. Operaciji Čarobni tepih, dok je između svibnja 1950. i prosinca 1951. godine oko 100 tisuća Židova prebačena iz Iraka u operacijama Ezra i Nehemija te Ali Baba (Bregman, 2001:26). Iako su Židovi u Iraku imali brojna razdoblja prosperiteta, dolaskom pronacionalističke vlade Rašida Alija, počeli su napadi na Židove i na njihovu imovinu. U početnoj godini Rata za neovisnost, Židovi u Iraku bili su proganjani, mnogi su i uhićeni pod lažnim optužbama za izdaju, pljačkani su im domovi, a ostajali su i bez posla. Iako se iračka vlada u početku protivila židovskom iseljavanju u Izrael, 1950. godine je popustila te odobrila njihovo iseljavanje. Nadalje, do 1950. od 82.000 Židova koji su živjeli u Turskoj 1948., 33.000 ih je doselilo u Izrael. Slično se dogodilo i s drugim židovskim zajednicama na Levantu i sjevernoj Africi. Oko 100 tisuća izbjeglica je stiglo iz Poljske, 120 tisuća iz Rumunjske, Češkoslovačke i Jugoslavije (Bregman, 2001:26). Izrael nije bio spreman za ovako veliki broj izbjeglica pa gradi kampove za prihvat židovskih doseljenika, *ma'avara* s jako skromnim uvjetima života. U ovim je skloništima 1951. godine živjela skoro desetina stanovništva. Do kraja iste godine postojalo je 130 *ma'avara* u kojima je 1952. godine živjelo 223 tisuće useljenika. (Havel, 2015:61)

Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

5.2.2 Terorizam

U pedesetim godinama na području Izraela počeli su se javljati sve češći napadi arapskih terorista i gerilaca poznatih pod nazivom *fedajini*. Infiltrirali su se u Izrael kao bi napali vojne i civilne mete. Pripadnici terorističkih skupina živjeli su uglavnom na području Pojasa Gaze i West Banka te u susjednim državama poput Libanona i Sirije. Nakon 1955. godine i Operacije Crna strijela u području Gaze, *fedajini* su postali sastavnim dijelom egipatske vojske. Glavni problem izraelske vojske bio je taj što nisu imali nikakvu diviziju koja bi se nosila s terorističkim napadima i bombašima samoubojicama. Nakon 1948. godine Izrael nije imao postrojbe za brze akcije, a napada je bilo sve više. Tijekom 1950-ih, *fedajini* su svoje napade organizirali uglavnom iz Sirije, Libanona i Egipta. U vremenu prije 1967. nisu postigli neke velike promijene, a ni političko vodstvo. Međutim, nakon Šestodnevnog rata, o kojem će kasnije biti riječi, položaj *fedajina* se promijenio. Nakon još jednog poraza, javila se nova vojna palestinska skupina koja će predstavljati palestinski narod. Nakon što su proglasili neovisnost od arapske vlade, počeli su s gerilskim napadima na Izrael. Ubrzo su pridobili potporu arapskog svijeta te zadobili materijalnu i financijsku pomoć. Do 1970-ih *fedajini* su brojali oko 10 tisuća

komandosa.³³ Izraelska se vojska bezuspješno pokušavala organizirati ne bi li se obranila od napada, ali osjetno im je nedostajala učinkovitost u tome. Osnivali su specijalne jedinice ne bi li obeshrabrili gerilske napade. „Dugoročni cilj koji su Izraelci uz puno razmišljanja definirali kao, „kako naučiti neprijatelje da će cijena koji će platiti zbog ubijanja naših ljudi za njih biti neisplativa.““ Iz konteksta nastanka specijalnih postrojba uvježbanih za prekogranične odmazde, kao i većine vojnopolitičkih analiza pisanih do konca 1970-ih pa i kasnije, proizlazi da su Izraelci sukob s Arapima promatrali kroz prizmu vlastitih svjetonazora. Pretpostavka da je ljudski život, kao najveća vrijednost za Židove, isto percipiran i na drugoj strani, jedan je od primjera te projekcije.“ (Havel, 2015:267) Mnogi se sukobi, koji su u narednim desetljećima izbili te načini na koje je Izrael na njih odgovarao, ne mogu razumjeti osim ako se ne razumiju civilizacijske razlike između Židova i Arapa. (Havel, 2015:267)

5.2.3 Ulazak Sovjetskog Saveza na Bliski istok

U godinama nakon Drugog svjetskog rata i Staljinove smrti u 1953. godine, Sovjeti su Koncentrirali na obnovu ekonomije koja je tijekom rata bila uništena. Glavni interesi su bili istočna Europa i Istok. Iako su Sovjeti bili podalje od događanja na Bliskom istoku, podržavali su sirijske i libanonske zahtjeve o neovisnosti, te su ponudili verbalnu podršku Egiptu u njihovoj borbi protiv Britanaca. Približavanje Arapa i Sovjeta dočekano je s kritikama, osuđujući panarapsku ideju. U veljači 1953. godine, sovjetske su se diplomatske veze koje su imali s Izraelom u potpunosti slomile nakon što se je u Tel Avivu bomba eksplodirala u sovjetskom veleposlanstvu. (Havel, 2015:63) Nakon Staljinove smrti odnosi su se poboljšali, ali nikada nisu dostigli razinu koju su Sovjeti priželjkivali, jer je odanost Izraela bila na strani SAD-a.

S obzirom da je većina arapskih zemalja na Bliskom istoku bila veliki protivnik Zapada, Sovjeti su tu mogli profitirati. Tako je već 1954. gode potpisan ugovor o transportu nafte između Egipta i Moskve. Sovjeti su ovim dogovorom u Egiptu našli saveznika, a podržali su ih na način da su blokirali prijedlog o dopuštanju izraelskih brodova kroz Sueski kanal. Zadnja kap koja je gurnula Egipat prema Sovjetima bila je nabava oružja. Nasser se obratio SAD-u za pomoć, ali uvjeti su za nabavku oružja bili nepodnošljivi za Egipat pa se Nasser okrenuo SSSR-u. Tako je 1955. godine oružje stiglo iz Čehoslovačke. SSSR je na Bliski istok došao u vrijeme

³³ preuzeto s <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP00T02041R000100220001-1.pdf>, posjećeno 31. svinja 2020. godine

koje prethodilo Sueskoj krizi 1956. godine. Kriza koja je izbila samo je poboljšala odnose Egipta i Sovjetskog saveza. U 1958. godini Sovjeti su Egiptu odobrili „kredit“ na 700 milijuna rubalja kroz četiri godine kako bi proveli industrijski plan razvoja.

Na isti je način Sovjetski savez pristupio Siriji. Prvi je ugovor između dviju zemalja potpisan 1955. godine, a uključivao je dostavu oružja. U Siriji je jednako kao i u Egiptu bila osnovana Komunistička stranka, a nakon krize 1957. godine veze Sirije i SSSR-a su se pojačale. U vrijeme kada je u Iraku postignut *coup d'état*, 1959. godine i kada je ustanovljena republika, SSSR je ponudio svoju novčanu pomoć u iznosu od 137, 5 milijuna dolara za agrikulturne i industrijske projekte. Iako nije sklopljen službeni ugovor o dostavi oružja nagađa se da je Irak primio oko 100 milijuna dolara vrijednosti u naoružanju.

Tijekom 1960-ih godina, odnosi Egipta i SSSR-a ostali su u dobrom stanju. Nakon financiranja izgradnje Asuan brane u Egiptu, 1964. godine Hruščov dolazi u dvotjedni posjet Egiptu kako bi vidio napredak gradnje. Nakon što se u šezdesetima raspala Arapska liga, SSSR je priznao političke režime svake države pojedinačno, a s Irakom je ponovno dogovorena isporuka oružja. Nakon što je Hruščev maknut s vlasti, u listopadu 1964. godine, SSSR se okrenuo diplomatskim odnosima na Bliskom istoku prema Iranu i Turskoj. Turskoj zbog problema kojih je imao s SAD-om zbog Cipra, a SSSR je sve više zauzimao proturski stav u pitanju. Veze s Iranom ostale su više-manje ekonomske još od 1954. godine. Nakon indijsko-pakistanskog rata 1965. godine i mogućnosti lokalnog rata, Iran se okrenuo SSSR-u za pomoć u nabavi oružja. Do 1960-ih godine, SSSR je države na Bliskom istoku shvaćao jedino kao strateški važne u globalnoj ravnoteži i borbi za premoć sa Zapadom. Međutim, Šestodnevni rat, 1967. godine promijenio je ovu sliku. U prijašnjim je godinama i sukobima SSSR pružao pomoć svojim saveznim arapskim državama u arapsko-izraelskim sukobima, ali je smatrao kako je to nacionalni sukob koji će se s vremenom riješiti. No, kako su sukobi dobivali sve veće razmjere i ubrzo postali centralni politički fokus, SSSR je vrlo brzo morao stati na stranu Arapa, riskirajući pritom sva postignuća još od 1955. godine. S druge strane, poraz Arapa, mogućnost svrgavanja prijateljskih političkih režima te mogućnosti sukoba sa SAD-om, sve je ovo radilo protiv puštanja tenzija da se pretvore u otvoren rat. U posjetu Egiptu, 1966. godine, SSSR je potaknuo Egipat da se približi Siriji smatrajući kako bi njihovo ujedinjenje moglo dovesti do poraza Izraela. U svibnju je SSSR podupro i odobrio Naserov potez prema Sinaju, ali tvrdi da nije znao za blokiranje Sueskog kanala koje će se kasnije i dogoditi. SSSR je pristao stati na arapsku stranu u slučaju da budu napadnuti. Kada je izbio Šestodnevni rat, SSSR je vrlo brzo predvidio poraz arapske vojske te je 7. srpnja u UN-u tražen prekid vatre, a iz Moskve je stiglo priopćenje kako SSSR neće biti uvučen u borbu te da odbija podržati egipatske i

jordanske tvrdnje da su britanski i američki piloti letjeli na izraelskoj strani. Međutim, vojna pomoć je stigla. Procjenjuje se da je do jeseni 1968. godine oko 2,5 milijardu dolara podijeljeno u oružju arapskim zemljama. Nakon rata, Egipat je i dalje ostao glavna figura sovjetske bliskoistočne politike, a odnosi sa Sirijom su se poboljšali usprkos sve radikalnijim pristupima prema Izraelu i *fedajinu*. S naglaskom na nalaženju rješenje za arapsko-izraelske sukobe te stalnim ponavljanjem kako ne žele likvidaciju Izraela, SSSR je na *fedajin* organizacije gledao s određenom sumnjom.

Tijekom 1970-ih godine i dolaskom PLO na političku scenu, SSSR je svoju pomoć koju je pružao ostalim arapskim državama sada morao podijeliti i s Palestincima. Odnosi s Fatahom su bili prijateljski, ali su držani u tajnosti. U Egiptu je došlo do promijene na vlasti, nakon Naserove smrti na vlast je došao Sadat koji nije dijelio jednaka prosovjetska stajališta kao njegov prethodnik. Sadatov je stav više bio prozapadni. Ali, Sovjeti su brzo reagirali ne bi li osigurali svoju političku poziciju, te su u svibnju 1971. godine potpisali s Egiptom ugovor o petnaestogodišnjem prijateljstvu jer je Egipat ipak trebao sovjetska naoružanja u borbama protiv Izraela i Zapada. Međutim, potpisan ugovor nije bila garancija za održivim odnosima pa se SSSR, uvidjevši nestabilnost Egipta, okrenuo odnosima sa Sirijom i Irakom. Tako je 1972. godine s Irakom potpisan sličan petnaestogodišnji ugovor kao s Egiptom. Odnosi sa Sirijom bili su jednako jaki samo bez potpisanog ugovora.

Vrlo brzo su se stvari promijenile na Bliskom istoku. Jom Kipurski rat, 1973. godine, doveo je do propasti sovjetskog utjecaja na Bliskom istoku. Egipat se okrenuo SAD-u u nalaženju rješenja i potpisivanja mirovnog sporazuma s Izraelom. Otvorena politika Egipta dovela je do približavanja s drugim arapskim državama koje su bile prozapadno orijentirane, oživljen je privatni sektor ekonomije, a dogovorio se i sporazum s Izraelom. Sirija je također prihvatila otvorenu politiku u kojoj su bili poželjni strani investitori, a sve se više pokušavao reducirati odnos sa SSSR-om. Irak, nakon što je popustio u svojoj politici te počeo trgovati sa SAD-om i Japanom te Zapadnom Europom, sve je više odustajao od saveza sa SSSR-om. Nakon milijuna dolara i silne ekonomske pomoći, SSSR nije uspio zadržati svoju poziciju na Bliskom istoku.³⁴

5.3 Sueska kriza 1956. godine

³⁴ Erica Schoenberger and Stephanie Reich, *Soviet Policy in the Middle East*, MERIP Reports, Jul., 1975, No. 39 (Jul., 1975), str. 3-28, Middle East Research and Information Project

Politička pozadina su okolnosti do kojih je doveo Hladni rat. Francuska i Velika Britanija bile su dvije bivše kolonijalne sile koje su zbog Hladnog rata počele gubiti svoj status i utjecaj na Bliskom istoku. Njih su sada zamijenili Sovjetski Savez i Sjedinjene Američke Države. Ove su dvije države postale pokrovitelji Izraela i Egipta, dva glavna aktera u arapsko-izraelskim sukobima (Kasapović, 2016:61). SAD i SSSR su željeli dobiti naklonost dviju država, što ne bi uvijek bilo moguće pa su se svrstavali na čiju su stranu mogli. Sueski kanal je u tome imao veliku ulogu jer nije predstavljao samo pomorski kanal, nego je on predstavljao važno britansko strateško uporište u mogućem sukobu Zapada i Sovjeta. SAD-u je dobar politički odnos s Egiptom bio od velike važnosti je je on trebao biti sjeverna zaustavnica Sovjeta u slučaju napada. Prvotno se Naser okrenuo SAD-u za vojnu i financijsku pomoć, međutim iz straha od britanske reakcije i da će dobivenu pomoć Egipat iskoristiti za napad na Izrael, Amerikancu su odugovlačili s pomoći. I tako se Naser okrenuo Čehoslovačkoj i Sovjetima za pomoć. Sve je ovo vodilo sueskoj krizi, ali zadnja stvar koja je izravno prethodila sukobu bilo je financiranje asuanske brane. (Kasapović, 2016:61) Kriza je izbila kada su Amerikanci odbili financirati Egipat u izgradnji asuanske brane koja je išla preko rijeke Nil. Odgovor na njihovo odbijanje financiranja jest nacionaliziranje kanala. Njegov je plan bio da od prikupljenih pristojbi koje plaćaju brodovi na ulasku u kanal financira i izgradi branu unutar pet godina. Iako nacionaliziranje kanala nije bilo ilegalno, Nasser je morao obećati isplatu kompenzacije vlasnicima, što je uradio te je rekao kako je kanal i dalje otvoren za prolaz svih brodova, osim izraelskih. U isto je vrijeme Nasser potpisao tajni protuizraelski dogovor sa Sirijom, Jemenom i Saudijskom Arabijom. Ovo je bio uvod u krizu tj. trojnu agresiju Francuske, Velike Britanije i Izraela na Egipat. U listopadu 1956. godine izraelske su postrojbe ušle u Egipat i napredovale prema kanalu porazivši pritom egipatsku vojsku. Britanci i Francuzi su se pozvali na Anglo-egipatski sporazum iz 1954. godine koji kaže da se dvije države mogu umiješati onda kada Egipat bude napadnut, što u ovom slučaju je i bio. Francuzi i Britanci su sada i Izraelu i Egiptu postavili ultimatum o povlačenju iz Sueskog kanala, s time da je Egipat trebao svim državama, uključujući i Izrael, osigurati pravo prolaska kanalom. Nasser je ovakav prijedlog odbio na što su Francuska i Britanija računale. Njihov je cilj bio svrgnuti Nassera, ali nisu računale na Sovjetsku pomoć koja je došla u tom trenutku. Nakon što su Sovjeti zaprijetili da će lansirati projekte na zapad, umiješali su se Amerikanci te je umjesto Nassera pao engleski premijer, a Britanci su bili prisiljeni izaći iz Egipta.

Iz sukoba, Naser je izašao kao pobjednik i heroj u arapskih očima (Kasapović, 2016:62). Izrael, s druge strane nije uspio izboriti slobodan prolaz Sueskim kanalom, ali je uspio dobiti prava za slanje brodova u Akabskom zaljevu. Francuska i Velika Britanija izgubile

su većinu svojih utjecaja na Bliskom istoku.³⁵ Kao posljedicu sukoba Izrael se povukao sa Sinajskog poluotoka i iz pojasa Gaze.

5.3.1 Osnivanje palestinskih organizacija

Osnivanje palestinskih organizacija važna je povijesna činjenica u arapsko-izraelskom sukobu. Naime, palestinske su organizacije stupile na političku scenu kao glavni nositelji vojnih operacija protiv Izraela. Zastupali su prije svega revolucionarnu, a ne islamističku ideologiju (Havel, 2013:552). Fatah, palestinsko nacionalni oslobodilački pokret, kao najjača vojno-politička organizacija, osnovana je 1958. godine čije su središte činili palestinski intelektualci poput Jasera Arafata, Abu Džihada i Abu Ijada. Od 1968. godine nalazi se u sklopu Palestinske oslobodilačke organizacije, PLO-a. Nakon mirovnog sporazuma iz Osla 1993. godine i nakon osnivanja Palestinske samouprave, Fatah je pobijedio na izborima za Palestinsku samoupravu 1996. godine. Nakon što je izgubio izbore 2006. godine, ušli su u koaliciju s Hamasom koji je te godine pobijedio na izborima, ali se koalicija već sljedeće godine raspala. Fatah sada samostalno vlada na području Zapadne obale (West Bank). Smatra se da je krilo Fataha, Brigada šahida al-Akse odgovorno za niz napada u Izraelu početkom 2000-ih godina³⁶. Al Fatah je brojao polovicu *fedajin* organizacija te je bio odgovoran za dvije trećine napada na Izrael.

Palestinska oslobodilačka organizacija (PLO), nastala je na inicijativu Arapske lige na njezinom prvom sastanku na vrhu u Kairu 1964. godine. Glavna dva tijela organizacije čine Izvršni odbor i Palestinsko nacionalno vijeće. Radi se o političkoj i vojnoj organizaciji koja je osnovana radi stvaranja palestinske države. Palestinsko nacionalno vijeće sazvano je u Jeruzalemu 28. svibnja 1964. Zaključujući ovaj sastanak, PLO je osnovan 2. lipnja 1964. Njegov je navedeni cilj bilo „oslobađanje Palestine oružanom borbom i uništenje cionizma na Bliskom Istoku.“

Članak 24 originalne povelje iz 1964., kasnije promijenjene kaže:

³⁵ Preuzeto s <https://www.britannica.com/event/Suez-Crisis>, posjećeno 31. svibnja 2020. godine

³⁶ Preuzeto s <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19050>, posjećeno 31. svibnja 2020. godine

This Organization does not exercise any territorial sovereignty over the West Bank in the Hashemite Kingdom of Jordan, on the Gaza Strip or in the Himmah Area. Its activities will be on the national popular level in the liberational, organizational, political and financial fields.

(<https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-original-palestine-national-charter-1964>, posjećeno 31. svibnja 2020.). Do 1967. cilj se redefinirao u „uništenje Države Izrael“, s obzirom na rezultat Šestodnevnog rata, a predsjednik je bio Ahmad Šukeiri. Jaser Arafat stupio je na vodeću poziciju PLO-a 1969. godine i na njenom čelu ostao sve do svoje smrti 2004. godine. PLO se sastoji od više organizacija: Fatah, Narodna fronta za oslobođenje Palestine, Demokratska fronta za oslobođenje Palestine i dr. UN, Arapska liga zajedno s stotinjak drugih država svijeta priznale su PLO kao „jedinog legitimnog predstavnika palestinskog naroda“ (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=46251>, posjećeno 21. lipnja 2020.)

PFLP (Popular Front for the Liberation of Palestine) je ekstremno radikalna organizacija čiji je glavni cilj bilo srušiti postojeće arapske režime i boriti se protiv Izraela te su ta dva cilja izjednačili kao jednako važne. Ova je organizacija jedna od odgovornih za terorističke aktivnosti koje su se događale izvan Bliskog istoka, primarno otmice zrakoplova, ali i na području Izraela i izraelskom okupiranom području, Gazi. Organizacija je osnovana 1967. godine kao posljedica stapanja tri različite gerilske grupe pod vodstvom Georgea Habasha. Zbog različitih ideologija unutar organizacije došlo je do nekoliko odvajanja u nove organizacije, a jedna od njih je i PFLP-General Command (PFLP-GC), osnovanu 1968. godine. PFLP je bio odgovoran za brojne gerilske napade protiv Izraela, ali i za brojne terorističke čineve protiv Izraela i zapadnih zemalja. Otimanje zrakoplova, napadi na zrakoplovne kompanije samo su neki od terorističkih činova koje je organizacija vršila protiv Izraela i zapadnih zemalja. Pokušaj sklapanja primirja s Izraelom nije dolazio u obzir.³⁷

DFLP (Democratic Front for the Liberation of Palestine) jedna je od organizacija koje se povezuju s PLO-om. Organizacija je osnovana 1969. godine, a osnivač je bio jordanski ortodokсни kršćanin Nayif Hawatmeh. Ideološki je bila ljevica u odnosu na PFLP, a glavni neprijatelji organizacije bili su pripadnici cionističkog pokreta koji su pripadali višem društvenom sloju. Početkom 1970-ih organizacija je preuzela odgovornost za napad na Izrael

³⁷ Preuzeto s <https://www.britannica.com/topic/Popular-Front-for-the-Liberation-of-Palestine>, posjećeno 21. lipnja 2020. godine

u kojem je više desetaka školaraca oteto, a većina ih je ubijena. To nije bio jedini napad za koju su preuzeli odgovornost.³⁸

PFLP-GC (Popular Front for the Liberation of Palestine-General Command) je organizacija koja se odvojila 1968. godine od PFLP-a, a osnovao ju je Ahmed Jibril, bivši zapovjednik sirijske vojske. Iako organizacija nema jaku ideologiju, posjeduje određene karakteristike marksizma. PFLP-GC se 1974. godine pridružio PLO-u usprkos različitim političkim ciljevima i inicijativama. Svega deset godina kasnije, na nagovor Sirije, organizacija se pridružila drugim organizacijama koje su u oprečnosti s Jaserom Arafatom i Fatahom pa je i njihovo članstvo u PLO-u suspendirano. Pod sirijskim se utjecajem protivio dogovorima iz Osla te se zalagao za daljnji vojni ustanak tijekom 1990-ih godina. Svojim je stajalištima i svjetonazorima sličan Hamasu pa tako danas te dvije organizacije često surađuju. Organizacija je tijekom 1970-ih i 1980-ih bila odgovorna za brojne napade u Europi i na Bliskom istoku. Također je vršila terorističke napade na Izrael služeći se letećim balonima i motornim zmajevima. Neki od napada na Izrael su: napad na zrakoplov Swissair, 1970. godine gdje je poginulo 47 osoba; napad na autobus pun djece blizu libanonske granice, 1970. godine, gdje je poginulo 12 izraelske djece; otimanje izraelskih vojnika 1980-ih godina koje su kasnije razmjenjivali za palestinske zatvorenike i dr.³⁹

I nakon Šestodnevnog rata Sovjetski je Savez ostao čvrsto involviran na arapskoj strani sukoba. Kad je Jaser Arafat posjetio Moskvu 1968., Moskva ga je počela doživljavati kao svog čovjeka, a sljedeće godine Arafat je izabran za predsjedatelja PLO-a. Odnosi s Palestincima tako su postali čvrsti. Do 1970-ih, gubitkom sovjetskog utjecaja u Egiptu, odnosi s PLO-om dodatno su se ojačali i oni su dobili sovjetsko naoružanje i obuku. Za naoružavanje i obuku većine palestinskih skupina bio je zadužen KGB. Do 1972. Sovjeti su proglasili palestinski pokret avangardom arapskog oslobodilačkog pokreta. U ljeto 1974. otvoreno je veleposlanstvo PLO-a u Moskvi. Arafat se iste godine obratio Ujedinjenim narodima i ubrzo je PLO dobio status promatrača u UN-u. Godine 1975. Sovjetski Savez sponzorirao je i glasao podržavajući Rezoluciju 3379 Generalne skupštine UN-a koja je cionizam izjednačila s rasizmom.

Nakon sporazuma u Camp Davidu u rujnu 1978., sovjetski generalni sekretar Leonid Brežnjev izjavio je da „postoji samo jedan put“ do stvarnog mira a to je „potpuno oslobođenje

³⁸ Preuzeto s <https://www.britannica.com/topic/Democratic-Front-for-the-Liberation-of-Palestine>, posjećeno 21. lipnja 2020. godine

³⁹ Preuzeto s <https://www.jewishvirtuallibrary.org/popular-front-for-the-liberation-of-palestine-ndash-general-command-pflp-gc>, posjećeno 25. lipnja 2020. godine

svih arapskih zemalja koje je Izrael zauzeo 1967., potpuno poštovanje zakonitih prava arapskog naroda Palestine, uključujući pravo stvaranja vlastite neovisne države.“ Na kraju Arafatovog posjeta Moskvi, 29. listopada do 1. studenog 1978., sovjetske vlasti konačno su priznale PLO kao „jedinog legitimnog predstavnika palestinskog naroda.“ (https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-95213-0_7, posjećeno 25. lipnja 2020.)

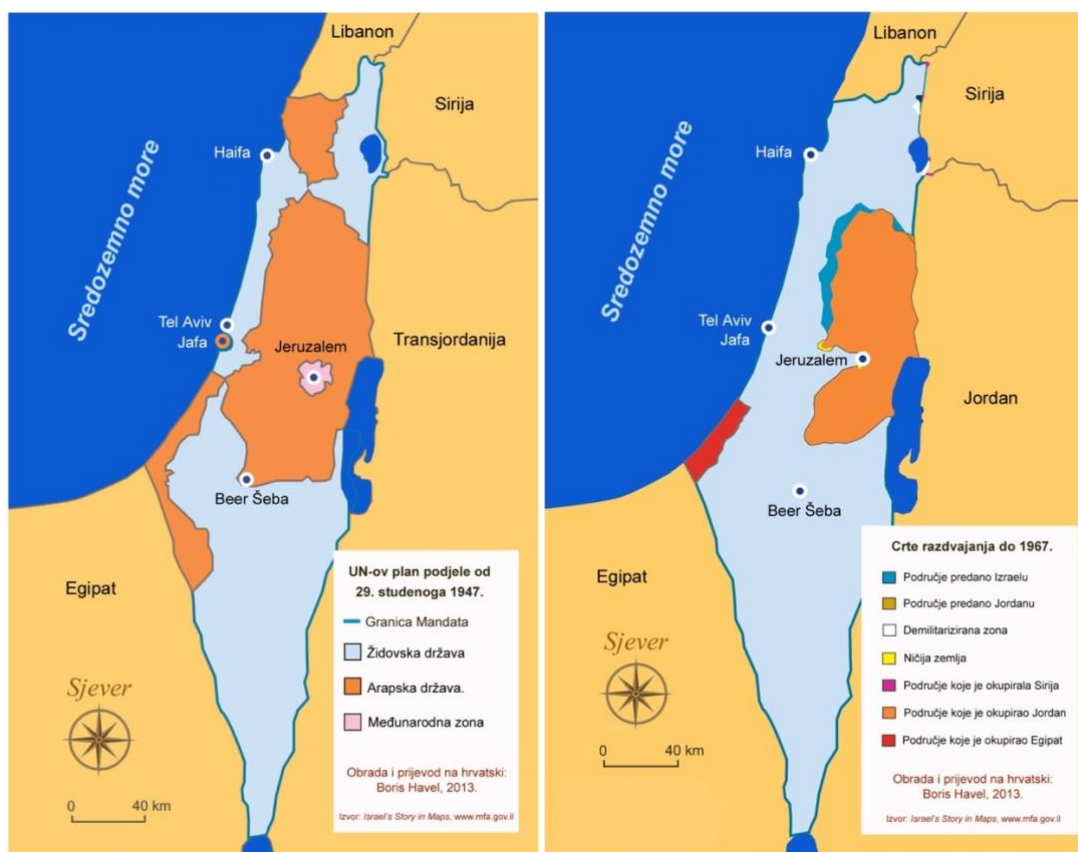
Nakon Šestodnevnog rata Arapi Palestinci postaju sve važniji akteri arapsko-izraelskog sukoba. Oni sve više primjenjuju terorizam, kako u Izraelu i novoosvojenim područjima, tako i drugdje u svijetu. Najpoznatiji teroristički napad dogodio se 1972. godine na olimpijskim igrama u Münchenu ubijeno jedanaest izraelskih sportaša. Osmorica Palestinaca zarobila su jedanaest članova izraelskog tima. Dvojica su poginula odmah na početku nakon što su pokušali pobjeći. Otimeči su bili pripadnici terorističke organizacije Crni ružan koja je nastala 1970. godine nakon masakra u Jordanu. Prvotna misija organizacije bila je osveta kralju Husseinu i Jordanu, ali su ubrzo nakon svoje napade nastavili i u Europi. Izrael je nakon napada pokrenuo operaciju *Srdžba Božja* u kojoj je pronašao odgovorne za smrt sportaša te ih kaznio smrću (Havel, 2015:66).

Godine 1974. PLO je usvojio tzv. „Fazni plan“ gdje su pristajanja na mir samo faza do „oslobođenja cijele Palestine.“

Izvor: <http://desispeaks.com/endgame-p-l-o/>
Amblem PLO-a s mapom cijelog Izraela

5.4 Šestodnevni rat

UN-ov plan podjele izglasan 29.11.1947.

Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

Crte razdvajanja do 1967.

Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

Šestodnevni rat je bio presudni događaj u povijesti Izraela, pa i čitavoga Bliskoga istoka. Glavni akteri nadolazećeg sukoba bili su Egipat, Izrael, Sirija i Jordan. Nakon dva desetljeća postojanja Izrael je još uvijek bio u otvorenom ili latentnom sukobu sa svim svojim arapskim susjedima, od kojih su neki njegovo uništenje vidjeli kao najvažniji nacionalni cilj i misiju. Šestodnevnom su ratu prethodile brojne trzavice koje su se događale između Izraela i Egipta. Međutim, povod ratu je bio vrlo jasan. Nakon Sueske krize u kojoj je Egipat nacionalizirao Sueski kanal i nakon što je odlučeno da će svim brodovima biti odobren prolaz kanalom, Nasser je 1967. godine obznanio novu blokadu, ovoga puta Tirenskog tjesnaca i Akapskog zaljeva za sve izraelske brodove. Ali, to nije bio kraj. Osim blokade izraelskih brodova, zabrana prolaska dana je i za sve brodove koji u Izrael prevoze naftu i oružje (Kasapović: 2016:64). Mobilizacija izraelske vojske započela je 19. svibnja 1967. godine. Prva faza plana, napad na egipatsko zrakoplovstvo započelo je 5. lipnja. Prve bombe su pale ujutro,

u 7:45, čime je započela operacija Moked. Za svega nekoliko sati egipatska je zrakoplovna flota bila uništena, a kasnije istoga dana Izrael je odlučio napasti zrakoplovstvo Sirije i Jordana uvidjevši da opasnost dolazi i iz tog smjera. Nakon uspjeha sa zrakoplovstvom, Izrael je krenuo tenkovima i vojnicima na Egipat. Tri su divizije bile spremne za ovaj napad. Jedna je došla sa sjevera i pobijedila egipatsku vojsku u Gazi. Druga je divizija zauzela egipatske položaje na jugu, dok je treću divizija krenula kroz neprobojna područja na koje Egipat nije sumnjao. Treća je divizija uhvatila egipatsku vojsku na prepad u središnjem Sinaju te porazivši tu vojsku krenula prema Mitli i Giddi (Orlović, 2012: 148). Jordan je prvoga dana rata, 5. lipnja, otvorio topničku paljbu na izraelsku vojsku koja se nalazila u blizini Jeruzalema, koji je kako znamo tada još uvijek bio podijeljen. Iako je Izrael Jordanu ponudio mir, tadašnji jordanski kralj Husein je mir odbio vođen lažnim izvještajima Namera prema kojima je Egipat pobjeđivao u ratu, a Husein je misleći kako će rat ići u korist Arapa želio sudjelovati u podijeli plijena. Izrael je vrlo brzo sredio prvo jordansko zrakoplovstvo, a 6. lipnja i osvojili istočni Jeruzalem, a sutradan okupirali zapadnu obalu rijeke Jordan (Orlović, 2012: 148). Sirija je bila treća država koja je pretrpjela težak poraz. U napadu na arapska zrakoplovstva stradalo je i sirijsko, a jedino područje koje je bilo u strateškoj prednosti Sirije, Golanska visoravan, ostala je u netaknuta, ali ne zadugo. Područje uz granicu s Galilejom u sjevernom Izraelu prvih je dana rata ostalo mirno. Izrael nije mogao dopustiti da visoravan ostane u rukama Sirijaca zbog svoje strateške pozicije pa je 8. lipnja ona i osvojena. Uz osvajanje Golanske visoravni veže se priča o čovjeku Eliju Cohenu koji je radio za Mosad, izraelsku obavještajnu službu. S obzirom da je Cohen bio Židov koji je imigrirao iz Egipta i činjenica da je znao tečno govoriti arapski jezik, Izrael je to iskoristio u svoju korist te Cohena infiltrirao u Siriju pod imenom Kamal Amin Thabet. Postao je visokopozicioniran u vladajućoj stranci u Siriji te je tijekom svoje službe obilazio vojne položaje na visoravni i o tome izvještavao Izrael. Jednog je dana predložio sirijskom časniku da na Golanu, uz vojne bunkere, zasade stabla eukaliptusa kako bi zakamufilirali položaj te kako bi vojnicima omogućili hladovinu. Njegov je prijedlog prihvaćen, a Izrael je vrlo brzo bio obaviješten o položaju bunkera prema eukaliptusima, što je i bilo iskorišteno u zračnim napadima u ratu 1967. godine. Rat je završio padom Sirije, tj. osvajanjem sirijskog glavnog uporišta Kuneitra, 10. lipnja 1967. godine. Ime je rat dobio po broju dana koliko je trajao (Orlović, 2012: 149). Posljedice rata su za Arape bile velike. Preko 10 tisuća poginulih, 469 uništenih zrakoplova, a Izrael je sada pod svojom upravom imao preko 88 tisuća kvadratnih kilometara, dok je prije rata područje pod upravom iznosilo oko 20 tisuća četvornih kilometara. Situacija se i dalje nije smirivala. Topničke su paljbe na Sinajskom poluotoku započele nakon svega nekoliko tjedana, a Sinajska pustinja, Golanska visoravan i Judeja i Samarija / Zapadna

obala su postale tako zvanim tampon-zonama. Izrael je, neočekivano, na iznenađenje ne samo neprijatelja i svjetskih promatrača, već i većine samih Izraelaca, zbrisao vojnu prijetnju Arapa i uzdignuo se u najveću bliskoistočnu vojnu silu. Osvojio je Judeju i Samariju na istoku, Golansku visoravan na sjeveru i pojas Gaze te Sinaj do Sueskog kanala na jugu. Najvažniji osvojeni dio teritorija za Izraelce je nedvojbeno bio Stari grad u srcu Jeruzalema, s najvažnijom točkom, Hramskom gorom. „Čim je Stari grad zauzet, premijer Eškol je promptno postavio sveta mjesta različitih religija pod jurisdikciju njihova klera, a Narkis je vojnicima zapovjedio da ta mjesta nipošto ne diraju.“ (Havel, 2015:270)

Važno je u sklopu Šestodnevnog rata spomenuti kako je nakon Šestodnevnog rata izraelska vlada ponudila jordanskom kralju Huseinu povratak svih osvojenih područja u zamjenu za mir. Do mira nije došlo jer je Arapska liga 1967. godine donijela na snagu tako zvan „trostruki ne“ prema kojemu niti jedna arapska država ne priznaje Izrael, ne ulazi u pregovore s njim niti će pristati na mir s Izraelom (Havel, 2015:273). Izraelska je vlada sve više razmišljala o naseljavanju osvojenih krajeva, a uživala je potporu Davida Elazara te ministra religije Zeracha Warhaftiga i drugih.

5.5 Židovska naselja u Judeji i Samariji

Kao što je spomenuto u prethodnom poglavlju, izraelska je vlada po završetku rata krenula u razmišljanje o naseljavanju osvojenih područja. Pri završetku rata i pri smirivanju situacije, Židovi su se vratili u Stari grad, u svoju četvrt odakle su bili protjerani 1948. godine nakon jordanske okupacije. Židovi su lagano krenuli s obnovom i naseljavanjem Jeruzalema. Restaurirala su se religiozna mjesta koja su bila devastirana, popločavali su se putevi, a grad se počeo širiti. Za razliku od Jeruzalema, naseljavanje ostalih osvojenih područja predstavljalo je veliku političku dvojbu. Vlada Levija Eškola ponudila je jordanskom kralju Huseinu povrat svih osvojenih područja u zamjenu za mir. To se nije dogodilo jer je Arapska liga 1967. godine donijela na snagu tzv. „trostruko ne“ prema kojem arapske države ne smiju pregovarati, priznati Izrael niti s njim sklapati mir. Vlada je sada počela ozbiljno razmišljati o civilnom naseljavanju na osvojena područja (Havel, 2013:457-458). „Velika važnost tijekom razmatranja toga pitanja pridavala se sigurnosnom aspektu naseljavanja i mogućim međunarodnim reakcijama. S Golanske je visoravni sirijska vojska godinama ugrožavala židovska naselja u Galileji i ribare na Galilejskom jezeru pa je povrat na prijašnje stanje za mnoge bilo potpuno neprihvatljivo. Usto su se u podnožju Hermona nalazila vrela rijeke Jordan

koju je Sirija već pokušala preusmjeriti s toka kroz Galileju. Budući da je većina sirijskog stanovništva, s iznimkom Druza, izbjegla s Visoravni, a strateška i sigurnosna važnost područja bili su čak veći od one Judeje i Samarije, prva naselja izgrađena su upravo ondje, i to kao vojni logori.“ (Havel, 2015:273) Kod naseljavanja Zapadne obale (West Banka) situacija je bila malo drugačija nego kod naseljavanja drugih okupiranih područja, jer su do 1948. godine naselja poput Neve Ja'akov i Beit Ha'arava, naselje Guš Ecion te dijelovi Hebrona bili židovski pa se na ponovno naseljavanje gledalo kao na povratak (Havel, 2015:274). Također, Zapadna se obala nije formalno smatrala okupiranim područjem jer nije bila službeno dijelom neke države, a uz to aneksija Zapadne obale Jordanu iz 1948. godine nije bila međunarodno priznata. Ono o čemu je Izrael sada raspravljao bilo je pripojiti ili naseliti cijelo područje ili samo njegove dijelove, raspravljalo se o statusu arapskog stanovništva, ulaganja u infrastrukturu, kako ponuditi arapskim zemljama povrat okupiranih područja u zamjenu za mir. Međutim, religiozni su Židovi ustrajali u svojoj namjeri da obnove stara naselja pa su tako 1968. godine nedaleko Hebrona počeli graditi svoja naselja. Jedan od razloga zbog kojeg je vlada dopustila naseljavanja jest činjenica da nisu željeli doći u sukob s Nacionalnom religijskom stranom o kojoj je ovisila njihova pozicija i opstanak (Havel, 2015:274). Početkom 1970-ih godina, pokret *Guš Emunim* na čelu s Rabbi Cvi Jehuda Kuk, osnovao je naselje *Kirjat Arba* malo izvan Hebrona. Malo je takvih religijskih i ideoloških naselja osnovano početkom 1970-ih godina. Tek je s dolaskom Menahema Begina na mjesto premijera, 1977. godine nastanak naselja dobio svoj polet. Njegova je vlada davala financijsku pomoć Židovima koji su se željeli preseliti u dijelove Samarije i Judeje koji nisu nužno bilo od neke strateške važnosti. Njegov je cilj bio učvrstiti Izraelov položaj na biblijski i povijesno važnom području. Također, postojala je ona skupina Izraelaca koju su se preselili u Zapadnu obalu primarno iz ekonomskih razloga; tj. prihvatili su vladine poticaje i pristali se preseliti. Početkom 1990-ih godina, više od 80 % Zapadne obale nije imalo nikakva naselja, a ona koja su postojala bila su slabo naseljena. Međutim, danas oko 58 % Izraelaca živi u Zapadnoj obali u pet naselja: Ma'ale, Adumim, Modi'in Ilit, Ariel, Guš Ecion i Givat Ze'ev. Hebron danas naseljava oko 600 Židova i još oko 8 tisuća koji žive u Kirjat Arbi. Otprilike 5% izraelske populacije danas živi u 131 naselju u Judeji i Samariji.⁴⁰

⁴⁰ Preuzeto s <https://www.jewishvirtuallibrary.org/facts-about-jewish-settlements-in-the-west-bank>, posjećeno 25. lipnja 2020. godine.

5.6 Rat Iscrpljivanja (1968. – 1970.)

Rat iscrpljivanja odvio se između Izraela i Egipta. Jedan od glavnih razloga egipatskog napada bio je oslabiti Izrael te nakon mukotrpne i duge borbe vratiti u egipatski posjed Sinajski poluotok kojeg je Izrael prisvojio u Šestodnevnom ratu, 1967. godine. Nedugo nakon Šestodnevnog rata, egipatski predsjednik Gamal Abdel Nasser obznanio je javno svoju želju da osvoji natrag izgubljen teritorij. Usprkos velikim gubitcima, Nasser je uživao podršku Sovjetskog Saveza koji mu je pomogao da se oporavi. Već se u jesen 1968. godine Egipat osjećao spremnim za novi napad na Izrael. Plan je bio lansirati napad na izraelske trupe koje su se nalazile u zoni Sueskog kanala. Nakon kratkog perioda obostranih napada, došlo je do obostranog primirja, a obje su strane pojačale svoju obranu. U ožujku 1969. godine, Egipat je prekinuo primirje te je ponovno započeo s napadima na Izrael. Glavna crta bojišta bila je egipatsko-izraelska granica, dok su sporedne stavke bile granice na istoku s Jordanom, Sirijom, Irakom i palestinskim snagama. Egipat je bio naoružan najnovijom sovjetskom tehnologijom, uključujući i MiG zrakoplove te rakete zemlja-zrak. Pobojšanim naoružanjem Egipat je Izraelu zadao velike i teške gubitke. Na ljeto 1969. godine, Golda Meir je došla na mjesto premijera, zamijenivši Levija Eškola. Izrael je uzvratilo. Do prosinca su izraelske vojne snage uništile cijeli egipatski zračni sustav obrane, a od siječnja 1970. godine Izrael je pokrenuo duboke proboje egipatske vojske u dolini Nila i na delti. Nasser, očajan situacijom, obratio se Sovjetima za pomoć. Sovjetski je Savez u početku negodovao, ali se na kraju ipak odlučio uključiti u rat na strani Egipta. U strahu od mogućeg sukoba Izraela i Sovjetskog Saveza, američki predsjednik Richard Nixon šalje svog državnog tajnika Williama Rogersa da intervenira. Rogers predlaže nagodbu za primirje koju su prihvatili i Egipat i Jordan i Izrael u kolovozu 1970. godine. Tako zvan *Rogero* *plan* ograničio je uporabu raketa, pokušao je oživjeti diplomatske odnose na način da se razmijeni teritorij u korist mira na svim stranama. Dogovor su Egipat i Sovjetski Savez prekršili odmah nakon sklapanja jer su svoja naoružanja postavili bliže Sueskom kanalu prema Izraelu. Izrael nije želio prekršiti dogovor pa tako nije nastavio s konfliktom. Nakon Naserove smrti u rujnu 1970. godine, njegov nasljednik, Anvar al-Sadat, nije nastavio s borbom.⁴¹ Iako se Izrael žalio UN-u zbog egipatskog kršenja dogovora, ništa nije poduzeto, a Egipat će s novo zauzetih položaja u ratu 1973. Izraelu zadati teške udarce.

⁴¹ Preuzeto s <https://www.britannica.com/event/War-of-Attrition-1969-1970>, posjećeno 29. lipnja 2020. godine

5.7 Jomkipurski rat

Jomkipurski rat započeo je 6. listopada 1973. godine kada su Egipat i Sirija napale Izrael. Nakon poraza u Šestodnevnom ratu, Sovjetski je Savez odlučio popraviti novonastalu štetu arapskim zemljama pa je tako obnovio naoružanja Egiptu i Siriji. Izrael je bio u potpunosti nespreman. Dobro koordinirane vojne sile Egipta i Sirije imale su jedan cilj: uništenje Izraela (Kasapović, 2016:130). Na strani Egipta i Sirije borile su se druge arapske države: Jordan, Irak, Saudijska Arabija, Kuvajt, Sudan, Tunis i Alžir. U početnim danima rata, Izrael se našao pred slomom. Razlog zašto je Izrael bio toliko nespreman je svetkovina Jom Kipur, najsvetijeg blagdana židovskog kalendara poznatog i kao Dan sjećanja. Izraelci zbog svetkovine nisu slušali radio niti odgovarali na telefonske pozive što je znatno usporilo mobilizaciju vojske.

Egipat je preko Sinaja, nakon što su probili izraelsku obranu, Bar Levovu crtu, krenuo prema Negevu (Kasapović, 2016:130). Iako su se Izraelci pokušali obraniti, egipatski tenkovi i pješništvo bili su prejak te nanijeli Izraelu veliku štetu. Uništeni su brojni tenkovi, zrakoplovstvo je brojalo velike gubitke jer je Egipat na zapadnoj strani Sueskog kanala bio naoružan raketnim bazama koje je primio od Sovjetskog Saveza. Kada se činilo kako egipatsku vojsku ništa ne može zaustaviti, Izrael je na južne bojišnice poslao tada umirovljenog generala Bar Leva. Bar Lev je u kratkom vremenskom periodu uspio reorganizirati vojne postrojbe i zaustaviti daljnji prodor egipatske vojske. Ofenziva je sada bila pokrenuta. Izraelska je vojska uspjela preći preko Sinaja i ući na egipatski teritorij na svega 100 kilometara od Kaira. Izrael je u kratkom roku, sve do prekida vatre 24. listopada, uspio zauzeti oko 1 600 četvornih kilometara, od južnog kraja Velikog gorskog jezera do luke Adabija u Sueskom kanalu (Kasapović, 2016:130). Prodorom u egipatski teritorij, Izrael je okružio egipatsku Treću armiju s 45 tisuća časnika i 250 tenkova. Izraelska je vojska ponovno uspostavila zračnu obranu, a s time i nadmoć na nebu. U potpunosti poražen Egipat mogao je sada jedino prihvatiti primirje na koje je pozvalo Vijeće sigurnosti UN-a.

Sirija je napala sa sjevera. Na sjeveru je bila samo jedna postrojba koja je bila spremna za uzvratiti. Sedma oklopna brigada koja je bila stacionirana na Golanu, a bila je pod zapovjedništvom pukovnika Avigdora Ben Gala. (Kasapović, 2016:131) U trenutku sirijskog napada na Golanu se nalazilo 175 vojnika i oko 177 tenkova, koji su se našli na udaru preko 500 sirijskih tenkova, među kojima se nalazio i najnoviji sovjetski tenk T-62. Još je oko 900 tenkova dolazilo sa sirijske strane. Prvog je dana izraelska vojska pretrpjela velike gubitke. Uništeno je bilo oko 130 tenkova pa je s ostatkom pokušavala odgovoriti napadu 500 sirijskih

tenkova. Međutim, 8. listopada dogodio se veliki preokret. Naime, izraelska je vojska sa svega 15 tenkova krenula u ofenzivni napad. Sirijci, vidjevši tih 15 tenkova koji idu u napad, pomislili su kako iza njih stoji cijela izraelska vojska. Već pred praktički gotovim činom, pred samo osvajanje Golanske visoravni, sirijska se vojska počela povlačiti. Na južnoj strani Golanske visoravni, stajala je brigada Barak, koja se našla na području glavnom sirijskog napada. Brigada je bila potpuno uništena. Bar Lev je sa svojim snagama došao na Golan i zaključio da treba napasti. Sirijski je prodor ubrzo bio zaustavljen, a izraelsko je zrakoplovstvo uništilo brojne sirijske raketne bacače, razorili infrastrukturu Sirije te omogućili izraelskoj vojsci da krene prema Damasku (Kasapović, 2016:131). Sirija je 22. listopada bila prisiljena prihvatiti primirje s Izraelom. Većina je tenkova koji su krenuli na Golan bila uništena, Izrael je pod svoj teritorij vratio goru Hermon i osvojio nova područja na sjeveru.

Rat je završio 26. listopada 1973. godine. Iako je Izrael iz rata izašao kao pobjednik, pretrpio je velike gubitke. Rat je ostavio veliku traumu zbog velikog broja stradalih, poginulo je preko 2 500, a ranjeno preko 3 000 ljudi, velik broj vojnika je bio zarobljen. Narod je, kako zbog ljudskih tako i zbog materijalnih gubitaka, bio nezadovoljan političkim vrhom zemlje. Glavne krivce je narod vidio u Goldi Meir, premijerki i Moši Dajanu, ministru obrane. Održani su parlamentarni izbori na kojima je stranka Likud⁴² osvojila 39 zastupničkih mjesta, a na vlast je došla tek 1977. godine. Golda Meir je dala ostavku na mjesto premijerke, a novi je premijer 1974. godine postao Jichak Rabin. Poslijeratno stanje u Izraelu bilo je popraćeno povećanjem terorističkih napada. Teroristi iz skupine unutar PLO-s, napali su Ma'alot, naselje u Galileji gdje su ubili dječaka (4 godine) i njegove roditelje, a kasnije su uzeli 25 taoca iz osnovne škole i ubili njih 22. Teroristički napadi PLO-a dolazili su iz Libanona i nastavili su se sve do ožujka 1978. godine kada su pripadnici Fataha ubili 38 izraelskih civila od kojih trinaestero djece. (Kasapović, 2016: 132).

Jedni od rijetkih koji su iz rata izašli neokrnjeni bili su pripadnici pokreta religijskog cionizma, njegov narodni dio. Oni su nakon rata potvrdili svoje stajalište da se osvojena područja moraju naseliti. Zbog razočaranja u vlasti, narod se okretao religioznom cionizmu te je pokret naglo rastao. Među ljudima se stvorila potreba za osnivanjem i ustanovljenjem struktura i oblika koji će biti učinkovitiji nego li do sada (Kasapović, 2016:132). Bilo je vidljivo kako narod želi promjenu. U veljači 1974. godine došlo je do pokreta pod nazivom *Guš emunim* čija je svrha bila loše političko vodstvo koje se trenutno nalazilo na čelu države zamijeniti te

⁴² Izraelska politička stranka desnice; vođa stranke bio je Menahem Begin, kasnije premijer Izraela (od 1977.); preuzeto s <https://www.britannica.com/topic/Likud>, posjećeno 29. lipnja 2020. godine

učiniti od Izraelaca narod „vjeran Savezu s Bogom“ (Kasapović, 2016:132). Pokret je podupirao želju za naseljavanjem osvojenih područja Golanske visoravni, Judeje i Samarije gdje su sada bili pretežno religiozni Židovi jer je njihov cilj bio naseliti i zaposjesti što veći dio područja Izraela kako bi ispunili „povijesnu misiju židovskog naroda“ (Kasapović, 2016:132).

5.8 Od Jomkipurskog rata do Sporazuma u Camp Davidu

Još prije završetka Jomkipurskog rata, Vijeće sigurnosti UN-a pozvalo je Izrael na povlačenje koje je sukladno Rezoluciji 242 o kojoj će biti govora kasnije u radu. Iste su godine, u Alžiru, na skupu, arapske države priznale PLO kao legitimnog predstavnika palestinskog naroda (Kasapović, 2016:132), a UN je to učinio 1974. godine. Priznanjem UN-a, PLO je sada imao pravo prisustvovati zasjedanjima Ujedinjenih naroda. Osim priznanja PLO-a, UN je 1975. godine cionizam proglasio Odlukom 3379 oblikom rasizma i pozvala PLO da učini veće napore u pronalasku diplomatskog rješenja za sukobe na Bliskom istoku. Nažalost, iz ovih je aktivnosti Izrael izvukao dva zaključka. Prvo, delegitimiral su UN, a drugo su shvatili kako je cijeli svijet protiv njih. U prosincu iste godine, UN je zahtijevao da se Izrael povuče iz okupiranih područja bez potpisivanja mirovnog sporazuma. S obzirom da je pokret *Guš emunim* u to vrijeme pokušavao izvršiti svoj naum da prošiti izraelska naselja i s obzirom na odluku UN-a, religiozni je pokret sada zadobio potporu sekularnih Izraelaca. Nezainteresiranost ostatka svijeta prema situaciji koja se događala na Bliskom istoku i dojam da je svijet Izraelu okrenuo leđa, dovelo je do očuvanja i širenja naselja u Judeji i Samariji, sve do 1977. godine i pobjede *Likud* stranke na izborima. *Likud* je u vrijeme svoje Vlade, do 1984. godine, podupiralo nastajanje novih naselja na način da su izdvojili preko milijardu dolara (Kasapović, 2016:133). Krajem 1976. godine, zrakoplov Air Francea koji je letio iz Pariza za Tel Aviv je bio otet i preusmjeren za Ugandu. Izraelski su komandosi spasili zarobljene putnike.

5.9 Sporazum u Camp Davidu

Na parlamentarnim izborima koji su se održali u Izraelu 1977. godine, pobijedila je stranka *Likud*, koja se zalagala za „političku, povijesnu i vjersku jedinstvenost židovskog naroda“ (Kasapović, 2016:135). *Likud* je osvojio 43 mandata, a na čelu stranke bio je Menachem Begin. Pobjeda desnice po prvi puta na izborima, nakon 30 godina, bio je jasan

pokazatelj nezadovoljstva u narodu s događajima koji su zadesili Izrael, pogotovo vođenjem sigurnosne pa i unutarnje politike. Važno je spomenuti kako je Begin osvojio izbore u isto vrijeme kada je američkim predsjednikom postao Jimmy Carter koji je ulagao u postizanje mira na Bliskom istoku. Tek što je postao američkim predsjednikom, Jimmy Carter se sastao s tadašnjim egipatskim predsjednikom Anvar Sadatom s kojim je razgovarao o sklapanju mirovnog sporazuma između Egipta i Izraela. Iako se u početku činilo kako bi do pregovora i u konačnici sporazuma moglo doći, ubrzo su odnosi između Begina i Sadata ponovno zahladili. Kada je Jimmy Carter vidio da se ništa ne može riješiti jednostavno pozvao je u srpnju 1978. godine Sadata i Begina u svoju vikendicu u Marylandu, Camp David. Sporazum iz Camp Davida potpisan je 17. rujna 1978. godine. Ovo je bila prekretnica u novijoj povijesti Bliskog istoka. Iako postoje oni koji kritiziraju ovaj Sporazum, tvrdeći da se moglo postići više te da se moglo naći rješenje i za palestinsko-izraelsko pitanje i dalje se mora priznati da je baš ovaj sporazum imao veliko značenje za kasnija događanja i da je Amerika odigrala važnu ulogu medijatora. Sporazum je imao i velike utjecaje na ostatak arapskog svijeta koji su sada pogrdno gledali na Egipat, ali sredinom 1980-ih diplomatski odnosi Egipta i ostatka arapskih zemalja je ponovno ostvaren (Quandt, 1986:357). Moglo bi se reći kako je Sporazum u Camp Davidu riješio samo bilateralne svade između Izraela i Egipta, dok su neki drugi problemi ostali neriješeni. Egipat se u ono vrijeme smatrao glavnim akterom za neodržavanje mira na Bliskom istoku te se vjerovalo ukoliko Izrael s Egiptom postigne dogovor i ostale će arapske države pratiti egipatski primjer, a ukoliko ne bi pratile barem ne bi više bilo sukoba. Potpisivanjem Sporazuma, Izrael se povukao sa Sinaja, a Egipat je priznao Izrael kao židovsku državu. Obojica, Begin i Sadat su za potpisivanje sporazuma dobili Nobelovu nagradu za mir (Havel, 2015:67).

Nedugo prije potpisivanja sporazuma, točnije 11. ožujka 1978. godine, dogodio se teroristički napad tj. pokušaj atentata na premijera Begina. Put je bio odgođen. Ovaj je događaj bio jedan od razloga za kasniji napad Libanona jer kako je sam premijer rekao u Parlamentu: „odavno je prošlo vrijeme kada je nedužno prolijevanje židovske krvi ostalo nekažnjeno“ (Havel, 2015:28).

6. Prvi libanonski rat ili „Mir za Galileju“

6.1 PLO u Libanonu

Na sjevernoj izraelskoj granici nalazila se Libanonska Republika, zemlja zamišljena kao sklonište kršćana na Levantu pod francuskih mandatom. To je zemlja s kompleksnom prošalošću, gdje je bio jedan od kršćanskih centara do islamskih osvajanja u 7. stoljeću. Kršćansko stanovništvo, Maroniti, zadržali su i pod islamom svoj poseban identitet. Tijekom srednjeg vijeka, u 11. stoljeću u Libanon se doseljavaju i Druzi.⁴³ U 12. stoljeću Libanon je dio križarskih država, u 13. dio Mamelučkog sultanata, a pod Osmanlije pada 1517. Maroniti i Druzi imaju važnu ulogu u povijesti Libanona, a 1860. i ratuju jedni protiv drugih. Nakon osmanske vladavine i Prvog svjetskog rata Libanon 1920. postaje dio francuskog mandata. Libanon proglašava neovisnost 1943. godine s kompleksnim sustavom podjele vlasti po konfesionalnoj osnovi. Francuska se vojska povukla iz Libanona 1946. Kršćani i sunitiski muslimani imaju većinu u obalnim gradovima, šiitski muslimani na jugu i istoku u dolini Beka, a u planinskom dijelu uglavnom žive Druzi i kršćani. Za vrijeme građanskog rata u Libanonu (1975. – 1990.) Druzi pristaju uz panarabizam i *palestinsku stvar* koju predstavlja PLO. Kršćani i Druzi u ovom su razdoblju na suprotstavljenim stranama, naročito u otvorenom sukobu 1983. – 1984. i izmiruju se tek 1990. godine.

U Hladnom ratu Maroniti pristaju uz Zapad, a panarapski pokreti i ljevice, uglavnom muslimani, uz Sovjetski Savez. Nakon izraelskog Rata za neovisnost, ali i Šestodnevnog rata najveći broj arapskih izbjeglica traži utočište u Libanonu i Jordanu. U Libanonu ih vlast smješta u izbjegličke logore gdje žive u vrlo lošim uvjetima. Pedesetih godine, egipatski predsjednik Nasser koristi palestinske Arape kao agente svojih interesa u Libanonu. Šezdesetih godina broj palestinskih izbjeglica raste na 400.000. Prva ozbiljnija prijetnja PLO-a događa se 1968. kada oni zauzimaju vojarne libanonske vojske na granici s Izraelom. Nakon *Crnog rujna* 1970. kada su Palestinci pokušali izvršiti državni udar u Jordanu, PLO je prešla u Libanon. PLO vrlo brzo preuzima zapadni Beirut, Sidon i Tir. Uz demografsku neravnotežu uslijed dolaska izbjeglica, ruši se osjetljiva ravnoteža u Libanonu. Maroniti s jedne i savez panarapskih muslimana i

⁴³ Jedna od etničkih skupina od kojih se formiraju Druzi su prvobitno poznati pod imenom Tanuhidi, kršćani i rimski saveznici za vrijeme Carstva, ali i islamskih osvajanja. Čini se da su u 8. stoljeću prisilno islamizirani. U 11. stoljeću pojavljuju se kao Druzi. U ovim višestoljetnim procesima prijelaz. od Tanuhida do Druza obilježen je različitim miješanjima s drugim plemenima.

Palestinaca s druge strane ulaze u građanski rat 1975. godine. Savezništva se u ovom ratu često mijenjaju. Česti su masakri civila, naizmjenično muslimana i kršćana, pripadnika različitih etničkih grupa. U građanskom ratu bila involvirana i Sirija, koja je u Libanon ušla 1976. godine. Iranska revolucija označava početak radikalizacije libanonskih ši'ita.

U ožujku 1978. teroristi PLO-a infiltrirali su se iz Libanona u Izrael. Nakon ubojstva američkog turista koji je šetao plažom, oteli su civilni autobus. Teroristi su pucali kroz prozore dok je autobus putovao niz autocestu. Kad su izraelske trupe presrele autobus, teroristi su otvorili vatru. U napadu su ubijena ukupno 34 taoca. Kao odgovor, izraelske snage prešle su u Libanon i nadvladale terorističke baze u južnom dijelu te zemlje, gurajući teroriste dalje od granice. Izraelske obrambene snage (IDF) povukle su se nakon dva mjeseca, što je omogućilo ulazak snaga Ujedinjenih naroda. Ali UN trupe nisu spriječile ponovnu infiltraciju još bolje naoružanih terorista. Nasilje je eskaliralo nizom PLO napada i izraelskim represalijama. Konačno, Sjedinjene Države pomogle su sklapanju sporazuma o prekidu vatre u srpnju 1981. PLO je u više navrata kršio primirje tijekom slijedećih 11 mjeseci. Izrael je optužio PLO da je izveo 270 terorističkih akcija u Izraelu i na Teritorijima te duž libanonske i jordanske granice. Dvadeset Izraelaca poginulo je, a više od 300 je ranjeno u tim napadima. U međuvremenu, oko 15.000 - 18.000 pripadnika PLO-a ukrcala se na više lokacija u Libanonu. Oko 5.000 - 6.000 bili su strani plaćenici koji su dolazili iz zemalja poput Libije, Iraka, Indije, Šri Lanke, Čada i Mozambika. Izrael je kasnije u Libanonu otkrio dovoljno lakog i drugog oružja za opremanje pet brigada. Arsenal PLO-a uključivao je minobacače, rakete *Kaćuša* i veliku protuzračnu obranu. PLO je također ubacio stotine tenkova T-34 u to područje. Sirija, koja je Libanu omogućila da postane utočište PLO-a i drugih terorističkih skupina, donijela je rakete zemlja-zrak u tu zemlju, što je stvorilo još jednu opasnost za Izrael. Izraelski napadi i akcije komandosa nisu mogli zaustaviti rast ove PLO vojske. Situacija u Galileji postala je nepodnošljiva jer je učestalost napada prisiljavala tisuće stanovnika da napuste svoje domove ili da provedu velike količine vremena u skloništima.

6.2 Prvi libanonski rat ili Mir za Galileju (1982. – 1984.)

Posljednja prije ratna provokacija dogodila se u lipnju 1982., kada je palestinska teroristička skupina na čelu s Abu Nidalom pokušala atentat na veleposlanika Izraela u Velikoj Britaniji, Šlomu Argova. Iste godine kad se Izrael povukao sa Sinaja u skladu s Camp Davidskim sporazumom, počeo je Prvi libanonski rat, poznat kao operacija *Mir za Galileju*.

IDF je 4-5. lipnja napao, a PLO je reagirao masovnim topničkim i minobacačkim napadom na izraelsko stanovništvo Galileje. IDF je 6. lipnja ušao u Libanon kako bi istjerao teroriste. (Kasapović, 2016:135) U roku od par dana, izraelska je vojska osvojila područja oko Tira i Sidona. Došli su na svega 20 kilometara od Beiruta gdje je bilo sjedište PLO-a. Palestinska teroristička organizacija, koja je bila istrenirana samo i jedino za terorističke napade na civile, pred izraelskom vojskom nije imala šanse. PLO je izgubio svoju moć kao organizacijska sila te je postao ovisan o Siriji. Do kraja lipnja, PLO je zajedno sa sirijskom vojskom, koja mu je došla u pomoć, bio u potpunosti poražen. Sada je oko 14 tisuća PLO boraca zauzelo svoje pozicije u zapadnom Beirutu. U srpnju je izraelska vojska započela s opsadom Beiruta, a paralelno s opsadom Beiruta, Amerikanci su osmišljavali kako će evakuirati PLO. Do kraja srpnja, evakuirano je preko 9 tisuća pripadnika PLO-a, skupa s Jaserom Arafatom koji je pobjegao u Tunis. U Tunisu je uspostavljeno novo sjedište PLO-a, gdje je Arafat boravio sve do 1994. godine nakon čega je odselio u Gazu (Kasapović, 2016:135). Dana 23. kolovoza 1982. za libanonskog je predsjednika na izabran Bašir Džemajel, pripadnik kršćanske stranke Kataeb ili Falange. Prethodno se istaknuo u borbi protiv PLO-a i sirijske vojske. S vojskom je ušao u zapadni Beirut 4. rujna. No 14. rujna Džemajel je ubijen, zajedno s još 26 članova Falange u eksploziji bombe u njihovom sjedištu u Beirutu, prije nego što je uspio stupiti na dužnost. Dan poslije atentata, izraelska je vojska ušla u Beirut, a u libanonskim izbjegličkim logorima Sabri i Šatili u rujnu 1982. pripadnici libanonske kršćanske falange izvršili su pokolj Palestinaca, no svijet je za ove masakre okrivio Izrael jer je to područje držao pod nadzorom, posebno Ariela Šarona, tadašnjeg ministra obrane (Kasapović, 2016:135). U Izraelu je osnovano Kahanovo povjerenstvo kako bi istražilo okolnosti pokolja u Sabri i Šatili. Sljedeće godine Kahanovo povjerenstvo glavnu krivnju pripisuje ministru obrane Arielu Šaronu i traži njegovu smjenu, jer je propustio procijeniti što će se dogoditi, ako Falangu pusti u logore. Na udaru kritike našao se, među ostalima, i glavni zapovjednik Vrhovnog stožera Rafael Eitan. Šaron podnosi ostavku te ostaje ministar bez portfelja. Iako je bila uklonjena prijetnja PLO-a, rat u Libanonu donio je nove prijetnje. Početkom 1980-ih godina došlo je, uz podršku Irana, do osnivanja šijitske terorističke organizacije *Hezbollah/Hizbale*⁴⁴ koja je u kratkom roku postala politički akter na libanonskoj političkoj sceni. Ova je organizacija od 1983. godine najveća gerilska prijetnja Izraelu koja ja u samo godinu dana organizirao stotine napada na Izrael (Kasapović, 2016:136).

⁴⁴ Hezbollah (HizbAla) ili Alahova stranka je politička i vojna skupina nastala nakon završetka Libanonskog rata, 1982. godine, sa sjedištem u Libanonu; osnovan je kao dio iranskog cilja da ujedini libanonske šijitske skupine u jednu organizaciju; veliki broj država je ovu organizaciju proglasio terorističkom

Izrael se 1985. godine povukao iz većinskog dijela južnog Libanona, ali je ostao na krajnjem jugu kako bi uspostavio sigurnosnu zonu na području širine 12 kilometara. Finalno povlačenje Izraela dogodilo se 24. svibnja 2000. godine.

7. Prva Intifada (1987. – 1993.) i Zaljevski rat (1990. – 1991.)

7.1 Prva Intifada (1987. — 1993.)

Jedna se važna stvar dogodila tijekom 1980-ih godina koja je promijenila tijek arapsko-izraelskih sukoba. Naime, 1987. godine u Palestini osnovan je Hamas.⁴⁵ Hamas je Islamski pokret otpora. Već je sljedeće godine donesena Povelja pokreta u kojoj piše kako je vjerska dužnost muslimana ubijanje Židova. Članovi Hamasa smatraju kako je palestinski problem vjerski problem. U članku 13 Povelje piše: „*Mirovne inicijative, takozvana mirovna rješenja i međunarodne konferencije za rješenje palestinskog problema, kose se s vjerovanjem Islamskog pokreta otpora. Odreći se bilo kojeg dijela Palestine znači odreći se dijela religije.*“ (Havel, 2013:556). Ovim je člankom dokazano kako ne postoji nikakva mogućnost pregovora s Izraelcima. Svoje su argumente potkrjepljivali citatima poput: „*Neće nastupiti sudnji dan sve dok se muslimani ne budu borili protiv Židova pa će ih muslimani ubijati, tako da će se Židovi skrivati iza drveća i kamenja. Kamen i drvo će govoriti: “O, muslimane, evo Židova iza mene, dođi i ubij ga.” Osim drveta Garkad, jer je ono židovsko drvo.*“ (Havel, 2013:556). Jedini put koji je Hamas vidio kao rješenje palestinskog pitanja bio je džihad. Mlađim generacijama treba usaditi vjerovanje kako je palestinski problem ništa drugo doli religijski te da Izrael koji je bio naklonjen Židovima prkosi muslimanima i islamu. Dakako da vjerski motivi nisu bili jedini motivi koje je Hamas navodio kao „opravdanje“ za svoje ponašanje prema Državi Izrael. U Povelji se spominju i neke antisemitske optužbe poput židovske mreže tajnih organizacija, širenje nemoralna i vladanje društvima omalovažavanjem (Havel, 2013:557). Prema Hamasu, Židovi su glavni krivci za sve nedaće koje su se dogodile u svijetu. Od Francuske revolucije preko Prvog i Drugog svjetskog rata, a sve kako bi „*kroz financijsku kontrolu imperijalnih država kolonizirali druge zemlje, eksploatirali njihova bogatstva i donijeli korupciju te su se suprotstavili UN-u i Vijeću sigurnosti radi lakšega upravljanja svijetom.*“ (Havel, 2013:557).

⁴⁵ Hamas je „palestinsko-sunitska islamski fundamentalistička organizacija“; stav organizacije je da Palestina u cijelosti pripada Arapima te ne priznaje Izrael kao državu; brojne zemlje danas smatraju Hamas terorističkom organizacijom; danas Hamas samostalno upravlja Pojasom Gaze.

Hamasova je politika donijela brojne probleme, kako Izraelu tako i PLO-u. Kako nam je od prije poznato, PLO je doživljavao unutarnje pobune, pogotovo zbog načina na koji je Arafat pregovarao sa zapadom i s Izraelom. Mnogi su Arafatu zamjerali njegovu spremnost na kompromise. Tako je Iran s nekolicinom drugih država počeo novčano pomagati Hamas, a ne PLO kako je to bilo prijašnjih godina. Osim u okolnim državama, Hamas je počeo dobivati na popularnosti i među Palestincima. Tako su se Palestinci u Pojasu Gaze i West Banku sve više orijentirali Hamasu. Hamas je sada bio najveći protivnik Fatahu. Na izborima 2006. godine u Gazi, Hamas je odnio pobjedu, a korumpirana vladavina Fataha je tome doprinijela.

S obzirom na priznanje PLO-a kao legitimnog predstavnika Palestinaca, u drugoj su polovici osamdesetih godina brojni počeli zahtijevati da PLO bude prisutan u pregovorima Izraela u sklopu odnosa s Palestincima. Većina je Palestinaca smatrala kako je PLO organizacija koja zastupa palestinske interese i koja je postala simbolom borbe za priznanjem palestinskog identiteta (Kasapović, 2016:137). Međutim, od 1982. godine, PLO-vo je sjedište prebačeno u Tunis otkuda nisu mogli imati pretjeran utjecaj na politički život Palestinaca. Intifada koja je izbila 1987. godine, jednako je iznenadila PLO kao i Izrael. Iako PLO nije inicirao pobunu palestinskog naroda, ubrzo su se priključili i postali predvodnici „palestinskog rata za neovisnost“ (Kasapović, 2016:137). Jordanski je kralj Husein, u srpnju 1988. godine najavio odvajanje Jordana od Zapadne obale, a nekoliko mjeseci kasnije, PLO je objavio deklaraciju o neovisnosti što su neki protumačili kao indirektno priznavanje Izraela u sklopu granica prije rata 1967. godine. Masovni neredi koji su se počeli javljati nisu jenjavali, dapače, nastavili su se u sljedeće dvije godine. Uz brojne žrtve, Izrael se morao boriti i s medijima koji su svijetu prikazivali Izrael kao agresora koji brutalnim i nasilnim činovima nad palestinskim stanovništvom pokušavaju zaustaviti sukobe. Vrlo je brzo empatija koju je svijet osjećao prema Izraelu zamijenjena simpatijama prema palestinskom narodu (Kasapović, 2016:137). UN je osudio izraelske postupke kazavši kako krše ljudska prava palestinskog naroda u okupiranim područjima, uključujući i Jeruzalem, a pogotovo otvorenu paljbu izraelske vojske u kojoj pogibaju palestinski civili. Također, osudili su restriktivne ekonomske mjere, rušenje kuća, kolektivne kazne i zabranu pristupa medijima. Palestinsku deklaraciju o neovisnosti priznalo je preko sto zemalja. Ulaskom u 1990-e, napadi su lagano jenjavali, ali u ljeto 1990. godine mala frakcija PLO-a uspješno je izvršila napad na obali Tel-Aviva. Palestina se za pomoć okrenula Iraku i Sadamu Huseinu.⁴⁶

⁴⁶ Sadam Husein je bio irački predsjednik od 1979. do 2003. godine

7.2 Zaljevski rat (1990. – 1991.)

Tijekom 1990. godine, oči javnosti više nisu bile uprte u izraelsko-palestinske sukobe, već na krizu koja se dogodila u Perzijskom zaljevu. Invazija Iraka na Kuvajt 2. kolovoza 1990. godine uvukla je u priču SAD, Izrael i Palestinu. Palestinci su podupirali Irak i Sadama Huseina, iako je vrh PLO-a tvrdio kako Palestinci dobro znaju kako je to biti pod okupacijom te kako se ne slažu s napadom Iračana na Kuvajt, čak je Jaser Arafat u kolovozu ponudio mirovni sporazum koji je uključivao povlačenje Iraka iz Kuvajta. Međutim, PLO je u više navrata stao na stranu Iraka, do te mjere da ukoliko dođe do rata s SAD-om PLO će biti na strani Iraka. Jedan od razloga zašto je veliki broj Palestinaca pristao uz Sadama Huseina jest činjenica kako je on bio suprotno od statusa quo kojeg su željele postići ostale arapske zemlje na području Palestine. Vjerovali su kako će se mišljenje izraelske vlade promijeniti jedino pred kvalitetnom vojnom silom što se vidjelo u Iraku (Tessler, 2013:740). Da bismo shvatili invaziju Iraka na Kuvajt treba spomenuti događaj koji je tome prethodio. Naime, tijekom 1980-ih godine, Iran i Irak su ratovali. Iako je Irak i nakon rata, u kojem su obje strane brojile velike žrtve, imao četvrtu najveću vojsku svijeta, glavni je grad greao u dugovima. Tijekom rata s Iranom, Kuvajt je bio glavni financijer Iraka. Ali, Irak je optužio Kuvajt za pad cijene nafte te da krađu naftu iz polja koje pripada prema granicama između država, Iraku. Uz optužbe Irak je tražio naknadu, što je Kuvajt naravno odbio, a Irak je poslao sto tisuće svojih postrojbi na Kuvajt. UN je došao u pomoć Kuvajtu te Huseinu dao rok do 15. siječnja da napusti Kuvajt koji je bio u cijelosti okupiran, a ukoliko se to ne bi dogodilo UN je odobrio korištenje svih dopustivih mjera da se cilj ostvari. SAD je 16. siječnja 1991. godine započeo s operacijom „Pustinjska oluja“ te u pet tjedana otjerao Irak iz Kuvajta, a Bagdad ostavio u ruševinama. Tijekom operacije Irak je na tlo Izraela lansirao 39 projektila, a na zamolbu SAD-a, Izrael nije reagirao. Palestinci, frustrirani gubljenjem konaca u Intifadi, nenapredovanjem, postignućima PLO-a, manjkom podrške arapskog svijeta, okrenuli su se Iraku. Husein je Palestincima pružio tračak nade svojim antizapadnjačkom retorikom i pro palestinskim osjećajima. Iako je u početku bio protivan Huseinu, Arafat i PLO prisegnuli su svoju odanost Iraku. Pružanje podrške pokazalo se lošim po Palestine. Naime, mišljenje o palestinskom problemu postalo je negativno kako na području Bliskog Istoka, tako i izvan njega, bogate naftne države poput Saudijske Arabije koje su financijski podupirale Gazu i West Bank osupnute događajima povukle su svoju pomoć, izraelska odluka da ne vodi pregovore s PLO-om sada je bila produbljena. Primirje je potpisano u veljači 1991. godine.

8. Madrid i Oslo I.

8.1 Pregovori u Madridu (1991. – 1993.)

Prije opisivanja Madridske konferencije, potrebno je napraviti mali uvod u stanje na političkoj sceni nakon Zaljevskog rata. Naime, Sovjetski je Savez nakon završetka rata približio Zapadu, te se zajedno sa SAD-om ponovno javila ambicija za rješavanjem arapsko-izraelskih odnosa. Mir na Bliskom istoku postao je vanjskopolitički cilj i prioritet i SAD-a i SSSR-a. Nedugo nakon Zaljevskog rata SSSR se raspao, a jedina politička velesila ostao je SAD. Amerika se s novim političkim vodstvom željela posvetiti rješavanju odnosa Izraela i arapskih država. Međutim, nakon političkog incidenta u kojemu je Jaser Arafat, u jednom libanonskom tjedniku pozvao na masovno ubijanje Izraelaca, američka vlada više nije željela pregovarati s PLO-om te ih je izbacila iz pregovora s Izraelom. Situaciji nije ni pridonijela činjenica da se PLO okrenuo Iraku i Sadamu Huseinu tijekom Zaljevskog rata. Kako bi Izrael nagovorili na pregovore, SAD je uvjetovao slijedeće: za prihvata židovskih izbjeglica Izrael bi trebao dobiti zajam od 10 milijardi dolara te ukoliko žele dobiti taj zajam Izrael mora prisustvovati pregovorima. (Kasapović, 2016:139)

Godine 1991. Sovjetski Savez sponzorirao je Rezoluciju 46/86 kojom je povučena rezolucija Opće skupštine UN-a 3379 kojom je cionizam proglašen oblikom rasizma, koju je svojedobno Sovjetski Savez također sponzorirao. Iste se godine dogodilo Madridsko zasjedanje na kojem su SAD i SSSR pokušale pokrenuti arapsko-izraelski mirovni proces. Konferencija u Madridu je organizirana u listopadu 1991. godine. Amerika je s novoizabranim predsjednikom, George H. W. Bushom, zajedno sa Sovjetskim Savezom i Mihailom Gorbačovom, bila moderator pregovora. S jedne su se strane našle arapske zemlje, Egipat, Jordan, Libanon, Sirija i Palestinci (stanovnici okupiranih palestinskih područja koji nisu imali veze s PLO-om), a s druge Izrael. Baza konferenciji bili su dokumenti UN-a, Rezolucija 242 i 338, o kojima će biti riječi kasnije. Pregovori su se nastavili kroz 1992. i 1993. u raznim gradovima, uključujući i Washington DC. Izbori koji su se održali u Izraelu, 1992. godine, na poziciju premijera doveli su Jichaka Rabina, a u siječnju 1993. godine na čelo Bijele kuće došao je William Jefferson Clinton čija je vlada podupirala Izrael više nego li Bushova. (Kasapović, 2016:139)

8.2 Sporazum u Oslu (1993.)

Konferencija u Madridu nije donijela pretjerano pozitivne rezultate pa su pregovori nastavljani u Oslu, 1993. godine. Tijekom zime 1993. godine odvijali su se pregovori između Izraela i Palestine tj. PLO-a. Važno je napomenuti kako Sporazum iz Osla nije niti mirovni sporazum niti završna nagodba. Sporazum je potpisan 13. rujna 1993. godine, a potpisali su ga tadašnji izraelski premijer Jichak Rabin te Jaser Arafat, vođa PLO-a. Ovim se sporazumom u etapama trebalo vraćati palestinskim vlastima upravljanje nad palestinskim područjima (Havel, 2015:284). Sporazum je bio sastavljen od dva dijela. U prvom se dijelu nalazi međusobno priznavanje, a u drugom se nalazi Deklaracija principa u kojoj su iskazane početne odgovornosti i raspored pregovora o nerješivim pitanjima kojih je bilo mnogo. U dnevnom redu stoji: povlačenje Izraela iz Gaze i Jerihona (grad u Samariji), uspostava palestinskih policijskih snaga za sigurnost unutarnjih poslova, izbori za palestinski parlament i prebacivanje autoriteta Palestini u pogledu edukacije, kulture, zdravstva, socijalne skrbi, oporezivanja i turizma. Donesena je odluka kako će završni pregovori početi za dvije godine, a krajnje će rješenje biti postignuto za pet godina. Prvi stupanj sporazuma dogovorno je postignut 5. svibnja 1994. godine na kojem je odlučeno povlačenje Izraela iz Jerihona i velikog dijela Gaze te da upravna i redarstvena vlast budu pod palestinskom upravom (Havel, 2015:285). Međutim, Jaser Arafat je nedugo nakon donesenog dogovora, u džamiji u Johannesburgu, opravdao svoje postupke pred arapskim svijetom koji ga je osudio te rekao kako je mir sklopljen s Izraelom samo tzv. „Hudejbijski mir“ te da PLO samo čeka pravi trenutak u kojem će napasti Izrael i pokrenuti rat. Drugim riječima pozvao je na džihad i osvajanje Jeruzalema. Govor koji je Arafat održao nije bio namijenjen javnosti, ali u publici je bio novinar koji je govor snimio i odlučio objaviti. „Hudejbijski mir iz Osla omogućio je val nasilja palestinskih terorističkih organizacija protiv izraelskih, mahom civilnih ciljeva, pa je tijekom prve dvije godine od potpisivanja sporazuma stradalo 38 posto svih izraelskih žrtava arapskog terorizma u dotadašnjoj povijesti židovske države.“ (Havel, 2011:50). Nedugo nakon Arafatova govora kako bi pokazali da poziv na džihad nije bio metafora, palestinski su se militanti iz Tunisa doselili u na područje Gaze i Zapadne obale, kao što je bilo rečeno Sporazumom iz Osla. Doselivši se na ova područja na sebe su preuzeli i sigurnost tih područja. Ubrzo su se na području Gaze i Zapadne obale, ali i na ostatku izraelskog teritorija počela odvijati nasilja u kojima su uglavnom stradavali izraelski civili (Kasapović, 2016:140). Međutim, 1994. godine dogodio se i židovski napad na skupinu Arapa. Naime, na blagdan Purim ubijeno je 29 muslimanskih vjernika u džamiji u

Hebronu. Odgovoran za napad bio je Baruch Goldstein, koji nije bio pripadnik niti jedne organizacije. (Kasapović, 2016:140) Fatah je sve više postajao religiozna organizacija te se sve više udaljavao od svojeg revolucionarnog diskursa. Fatah se sve više nadmetao s Hamasom koji je religijska načela stavio i u Povelju. Sukladno s terorističkim napadima i ubojstvima nedužnih civila, krivnju je Izrael svalio na premijera Rabina. Premijer je postao meta za atentat, što se i dogodilo. Ubio ga je jemenski Židov Jigal Amir, 4. studenog 1995. godine, sukladno židovskom zakonu *din rodef* prema kojem se može oduzeti život kako bi se spasio drugi (Kasapović, 2016:140) Njegovo je ubojstvo izazvalo velik udarac kako državi tako i društvu, ali i pregovorima koji su bili usprkos svemu nastavljeni, o čemu će biti riječ u sljedećem poglavlju. Intenzitet pregovora kakav je bio u vrijeme premijera Rabina do danas nije obnovljen.

U cijelom ovom procesu Hamas igra veliku ulogu što se tiče terorističkih napada na Izrael. Prvi su napadi započeli 1989. godine kada su poginula dvojica izraelskih vojnika. IDF je tada uhitio odgovorne i oko 400 Hamasovih aktivista prognao u južni Libanon koji je u to vrijeme bio pod izraelskom okupacijom. U to su se vrijeme pripadnici Hamasa udružili s pripadnicima Hizbale koja je nicala u Libanonu. U 1990-im godinama, Hamas je bio odgovoran za veliki broj napada. Tako su se u 1993. godini dogodila dva napada u kojima je poginulo dvoje ljudi dok je 39 bilo ranjeno. Sljedeće je godine bilo pet napada u kojima je poginulo 38 osoba, a ranjeno 13. Godine 1993. četiri bombaška napada u kojima je poginulo 40 osoba, a kroz 1996. godinu dogodila su se četiri napada s ukupno 59 žrtava. Sljedećih nekoliko godina napadi nisu jenjavali, a traju sve do danas. Kroz 2000. godine napadi su bili učestaliji s većim brojem žrtava. Za većinu je napada odgovornost preuzeo Hamas u „suradnji“ s Islamskim džihadom. Jedan od glavnih odgovornih za izradu bombi u Hamasu bio je Jahija Ajaš. U izradi je koristio aceton, deterdžent, koji u kombinaciji tvore acetonov peroksid. Njegov je nadimak bio „inženjer“. Šabak (Šin bet), izraelska opće sigurnosna služba, ga je nakon više godina traženja, ubila 5. siječnja 1996. godine. U razdoblju između 1993. i 1995. godine njegove su bombe ubile 76 osoba, i ozlijedile njih više od 395, od kojih su mnogi ostali invalidi do kraja života.

8.3 Oslo II (1995.)

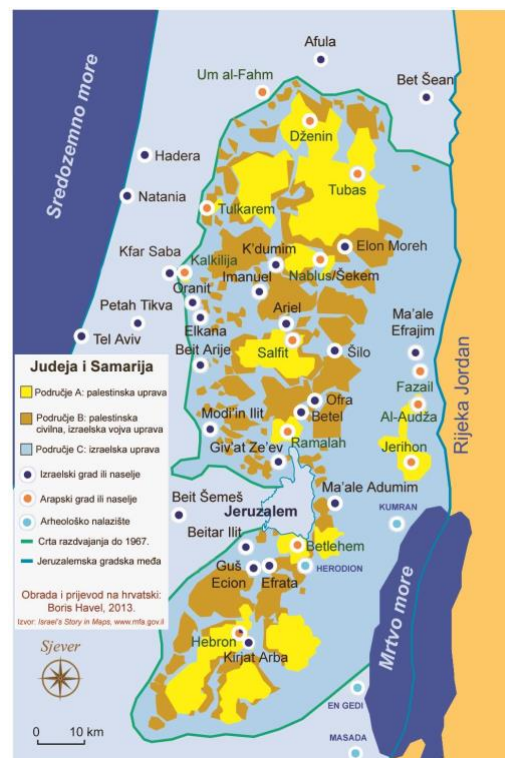
Pregovori su nastavljeni u rujnu 1995. godine u Egiptu, a dogovor koji je bio postignut u Oslu je potpisan. Četiri dana kasnije u Bijeloj kući održana je ceremonija potpisivanja, a ova druga faza pregovora ostala je zapamćena kao Oslo II. Judeja i Samarija / Zapadna obala te Pojas Gaze bili su podijeljeni u tri različite zone: zona A, zona B i zona C. Ideja podjele Judeje i Samarije te Pojasa Gaze temeljila se na omogućavanju najvećem broju Palestinaca da budu pod potpunom palestinskom kontrolom uz održavanje sigurnosti židovskih naselja i granica Izraela.

- Zona A: bila bi pod potpunom kontrolom Palestinske autonomije (PA) i obuhvatila bi sve palestinske gradove i okolna područja bez civilnog izraelskog stanovništva.
- Zona B: bila bi pod civilnom kontrolom PA i sigurnosnom kontrolom Izraela i uključivala bi područja guste palestinske populacije bez civilnog izraelskog stanovništva.
- Zona C: bila bi pod potpunom izraelskom kontrolom, osim nad palestinskim civilima. Ovo područje uključuje sva židovska naselja Judeje i Samarije i njihovu neposrednu blizinu, kao i strateška područja koja se nazivaju „sigurnosnim zonama“.

Izraelska se vojska do kraja 1995. godine povukla iz: Dženina, Kalkilije, Tulkarema, Nablusa, Ramalaha, Betlehema; svi smješteni u Zapadnoj obali. Jedini grad koji je ostao pod izraelskom upravom je Hebron. (Kasapović, 2016:140)

Nakon smrti premijera Rabina na njegovo je mjesto došao ministar vanjskih poslova, Šimon Peres koji je nastavio raditi prema dogovoru Oslo II. Međutim, Izrael i okupirana područja će se uskoro naći pred novim izazovima, pred kojima će dogovori iz Osla II, okupacija i terorizam postati i ostati status quo. Na izborima u siječnju 1996. godine, Jaser Arafat izabran je predsjednikom Palestine i ustanovljena je samouprava Palestine. Palestinska država je sada počela dobivati svoj oblik. Ubrzo je pravo prolaska između gradova i sela bilo zamijenjeno kontrolnim točkama. Zone A i B sadržavale su male dijelove teritorija pod palestinskom upravom, dok je ostatak teritorija bio pod izraelskom kontrolom. Usprkos kontrolnim točkama, židovska su mjesta i naselja bili povezani okolnim cestama omogućujući stanovnicima slobodno kretanje teritorijem. Činilo se da su stvari, usprkos palestinskog tvrdnji da imaju manju slobodu kretanja od potpisivanja Osla II, ipak išle više-manje glatko. Na izborima u Izraelu, na mjesto premijera došao je Benjamin Netanjahu. On s Jaserom Arafatom, 1997. godine potpisuje Hebronski sporazum prema kojem se Izrael obvezuje na povlačenje iz

Hebrona te pristaje na predaju vlasti Palestinskoj upravi, time se židovska zajednica u Hebronu našla na lošoj poziciji, izložena napadima (Havel, 2015:71). Teroristički se napadi i dalje nastavljaju. Trojica bombaša samoubojica su u napadu na šetalištu Ben Jehuda usmrtila četvero, a ranili preko 200 ljudi. Također, bombaš samoubojica u napadu na autobus u Tel-Avivu usmrćuje 29 ljudi (Havel, 2015:71).

Područje Judeje i Samarije, koje se od 20. stoljeća naziva još i „Zapadna obala“.

Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

8.4 Mirovni sporazum s Jordanom (1994.)

Mirovni sporazum s Hašemitskom Kraljevinom Jordan potpisan je u srpnju 1994. godine u Washingtonu. Kralj Husein je nakon što je Izrael potpisao mir s Izraelom, zaključio kako više ne postoji prepreka da i Jordan to učini i da prizna Izrael. Rabin i kralj Husein potpisali su Deklaraciju kojom prekidaju ratno stanje i kojom su se obvezali „raditi na sporazumu koji će jamčiti pravedan i održiv mir.“ (Kasapović, 2016:140) Jordan je potpisivanjem sporazuma s Izraelom postao druga arapska država koja je uspostavila diplomatske odnose s Izraelom. Suradnja između Izraela i Jordana uspostavljena je na različitim područjima; gospodarstvu, turizmu, vodoopskrbe. mirovni se sporazum sastoji od 30

članaka i 5 dodataka koji se odnose na granična razgraničenja, pitanja vode, policijsku suradnju, pitanja zaštite okoliša i međusobne granične prijelaze. Sporazum određuje dogovorenu međunarodnu granicu između Izraela i Jordana koja uključuje teritorijalne vode i zračni prostor. Po pitanju sigurnosti obje su se strane obvezale održavati mir i suzdržavati se od ratobornosti ili neprijateljstava te osiguravati da nikakvo nasilje ne potiče s njihova teritorija te su se obvezali poduzeti potrebne i učinkovite mjere za sprječavanje terorističkih djela. Obje su se strane obvezale uspostaviti Konferenciju o sigurnosti i suradnju na Bliskom istoku (CSCME). U pogledu vode dogovorena je raspodjela vode iz rijeka Jordan i Jarmuk te podzemnih voda Araba. Jordanu će se godišnje prenijeti 50 milijuna kubičnih metara vode sa sjevera Izraela. Ovaj je dio sporazuma postignut kako bi se ublažila nestašica vode te kako bi se spriječilo onečišćenje vodenih resursa minimiziranjem otpadnih voda. Također, u sporazumu se dogovorilo oko mjesta koja imaju povijesno i religijsko značenje. Izrael poštuje muslimanska svetišta u Jeruzalemu te je u Deklaraciji opisano kako će dati značaj jordanskoj povijesnoj ulozi u tim svetištima. U Deklaraciji se spominje i problem izbjeglica. Obje strane prepoznaju problem koji je nastao sukobima na Bliskom istoku te se obvezuju ublažiti posljedice na bilateralnoj razini i pokušati ih riješiti. Izrael i Jordan će održavati dobrosusjedske odnose i surađivati na različitim sferama od zajedničkog interesa: razvoj energenata i voda, zaštita okoliša, razvoj turizma i razvoj jordanske riječne doline.⁴⁷

8.5 Pitanje edukacije u Palestinskoj Autonomiji (PA)

Pitanje edukacije na području Palestine seže sve od okupacije Osmanskoga Carstva (1516. — 1917.). U vrijeme Osmanskoga Carstva razvoj znanosti i tehnologije doživio je stagnaciju. Nekadašnji srednjovjekovni ugled je sada zamijenjen regresivnim i konzervativnim pogledima tijekom 19. stoljeća. Škole su bile loše organizirane, a metode podučavanja nezadovoljavajuće. Prve moderne škole na ovom teritoriju bile su ustanovljene u vrijeme kršćanskog naseljavanja u 19. stoljeću. Škole su ustanovljenje poticajima stranih i lokalnih crkava. U školama je rađeno prema kurikulumu sa zapada, a pratile su zapadnjački model škola. Bile su otvorene za dečke i za djevojke svih religija. S druge su strane židovske škole bile organizirane od *jišuva*. U školama se oživio hebrejski jezik, a u edukaciju se uključivalo i

⁴⁷ Preuzeto s <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/main%20points%20of%20israel-jordan%20peace%20treaty.aspx>, posjećeno 29. lipnja 2020.

olimhadashim, židovske imigrante koji su stigli u Palestinu cionističkim pokretom. Hebrejske je škole financirao cionistički pokret, a postojale su tri vrste škola: sekularno-socijalističke, religiozno-cionističke i ultra-ortodoksne, koje su polazili samo dječaci i izučavala se Tora. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća palestinski su intelektualci sudjelovali u pokretu *An Nahda*, kulturnoj renesansi koja je zahvatila Egipat, Palestinu, Libanon, Siriju i dr. Ovo se razdoblje smatra razdobljem intelektualne modernizacije i reforme. S arapskim jezikom kao zajedničkim druge su države mogle brzo preuzeti ideje pokreta.

U vrijeme britanskog mandata ponovno su otvorene škole koje su postojale prije u prošlosti i to u većim gradovima. Studiji za obuku za muškarce i žene otvoreni su u Jeruzalemu, na arapskom jeziku. Na početku mandata postojala je velika razlika u edukaciji između muslimanske, židovske i kršćanske zajednice. Manje je bilo muslimanske djece koja je pohađala školu nego li kršćanska ili židovska djeca. Do kraja mandata broj muslimanske djece u školama narastao je. Tijekom britanskog mandata postojale su i državne i privatne škole. Preko 150 tisuća palestinske djece pohađalo je edukativni sustav. Postojala su dva sustava, jedan je bio namijenjen palestinskoj djeci i bio je u potpunosti pod jurisdikcijom mandatne palestinske vlade, dok je drugi bio židovski edukativni sustav pod odgovornošću židovske zajednice u Palestini. U ovom se razdoblju povećao broj škola, školovanje djevojčica je dobilo podršku javnosti, a sekularni su studiji postali dominantni. Židovske su škole bile neovisne dok su palestinske ovisile o stranom upravljanju. Židovska je zajednica edukaciju stavila kao prioritet, podupirući osmogodišnje školovanje, dok je palestinska vlada postavila niži standard školovanja, vodila konzervativnu fiskalnu politiku te su osmislili tečaj arapskog studija. Svoj su fokus stavili na one aspekte kulture koji su bili apolitički. U godinama 1926. i 1927. broj samo muslimanskih škola bio je relativno nizak. Visoki muslimanski sud kontrolirao je sedam škola koje su pohađala siročad, a njih tri su bile smještene u Jeruzalemu. Krajem 1948. godine, u Palestini je bilo deset srednjih škola. Iako se tijekom britanskog mandata edukacija nije uspjela dovesti svim građanima, ovaj je period važan u povijesti edukacije Palestine jer je pod jedan sustav obuhvatio muslimansku i kršćansku djecu, dok je drugi sustav bio namijenjen hebrejskim školama. Privatne su škole čak mogle uživati određenu državnu financijsku pomoć, a državne su bile u potpunosti financirane od države.

Nakon nastanka Države Izrael, 1948. godine pa sve do 1967. godine kada je Izrael okupirao područje Zapadne obale i Gazu, obrazovni je sustav bio pod egipatskom i jordanskom odgovornošću. U to su vrijeme škole u Zapadnoj obali pratile jordanski kurikulum, dok su one smještene u Gazi pratile egipatski. Važnu je ulogu u edukaciji u to vrijeme imala i već ranije spomenuta *United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East*.

Agencija se brinula o edukaciji, zdravstvenoj njezi i socijalnim uvjetima palestinskih izbjeglica i njihovih potomaka, koji su živjeli u 59 izbjegličkih kampova u Jordanu, Libanonu, Siriji, ali i Zapadnoj obali i Gazi. Imala je važnu ulogu u pružanju osnovnog obrazovanja izbjegličkoj djeci. UNRWA pruža obrazovanje prvih devet godina koje je u potpunosti besplatno do 15 godine života. U Šestodnevnom ratu, područje Zapadne obale i Gaze je palo pod izraelsku vlast, pa su sada ta područja zajedno s istočnim Jeruzalemom bile pod izraelskom vlašću. Egipatski i jordanski način rada i dalje se poštovao i implementirao u obrazovnom sustavu i na ovim su područjima i dalje postojale tri vrste škola; državne škole koje su bile pod izraelskom vladom, škole za izbjeglice i privatne škole koje su financirale razne lokalne i strane institucije s naglaskom pretežno na religiju. Izrael je stavio naglasak na jačanje tradicionalnog načina života kroz obrazovanje. Ovakav je način obrazovanja u vrijeme Prve Intifade imao veliki utjecaj na konzervativni i nerazvijen obrazovni sustav pa je Izrael bio primoran zatvoriti većinu škola, sveučilišta i obrazovnih institucija nekada čak i na šest mjeseci što je učenicima i studentima otežavalo učenja. Nakon potpisivanja mira u Oslu, u kolovozu 1994. godine, osnovano je palestinsko ministarstvo za obrazovanje i visoko obrazovanje koje je moralo izgraditi svoju strukturu obrazovanja, zaposliti profesore, razviti svoj sustav upravljanja i planiranja, osmisliti programe i naći sredstva za njihovo implementiranje, razviti ujednačen palestinski kurikulum za Zapadnu obalu i Gazu te voditi taj isti obrazovni sustav. Tek se početkom 2000. godine nacionalni kurikulum počeo implementirati u udžbenike, a do školske godine 2006/07 svi su učenici radili po nacionalnim udžbenicima.⁴⁸

9. Druga Intifada (2000. – 2003.)

Palestinci, iako su Jasera Arafata prihvatili kao heroja, postali su umorni od silnih pokušaja mirovnih sporazuma. „Arafat je bio nesposoban uspostaviti redu palestinskom društvu, obrazovati i zaposliti mlade, ali je zato nalazio zadovoljstvo u svrgavanju izraelskih premijera i njihovu izlaganju vanjskim diplomatskim pritiscima. Po pitanju Druge intifade, Arafat je bio taj koji je „zapalio fitilj“ nadajući se da će netko drugi gasiti vatru.“ (Havel, 2015:286) Terorizam je i dalje bio prisutan i nije se činilo da bi uskoro mogao nestati, a optužbe o korupciji i izdaji palestinskog vrha postajale su sve češće. Ariel Šaron, predsjednik stranke

⁴⁸ Preuzeto s https://cemofps.org/documents/download/education_in_the_palestinian_territories.pdf, posjećeno 2. srpnja 2020. godine

Likud, odlučio je 28. rujna 2000. posjetiti Hramsku goru u pratnji tisuću izraelskih policajaca. Tog je dana bila peta obljetnica potpisivanja dogovora Oslo II. Druga je Intifada započela sljedećeg dana kada su Palestincu kamenovali židovske vjernike na Zapadnom zidu. U sukobima koji su uslijedili poginulo je četvero Palestinaca. Kroz sljedećih nekoliko dana broj žrtava nije padao, a do kraja godine nasilje koje je započelo u Starom gradu, u Jeruzalemu, zahvatilo je cijelu zemlju. (Havel, 2015:72) Jedan od nasilnih činova dogodio se aktivistima Josi Avrahamiju i Vadim Nuržiću, koji ulaze u Ramalu. Tamo ih je dočekala palestinska gomila koja ih je linčovala, a cijeli je napad snimljen i dokumentiran. Osim što su linčovani, tijela su im vukli po tlu do trga al-Manara uz povike oduševljenja i slavlja. Izrael se već iste godine povukao iz južnog Libanona ne bi li za to područje postala odgovorna libanonska vlada, ali događa se preokret na političkoj sceni i tim područjem počinje vladati Hezbolah/HizbAla.

Iste je godine, tadašnji američki predsjednik Bill Clinton, pozvao na pronalazak mirovnog rješenja te je održan summit u Camp Davidu. Prema riječima Muhmuda Zahara, jednog od Hamasovih vođa, Jaser Arafat naredio je nove terorističke napade na Izrael, jer Izrael nije pristajao na njegove zahtjeve. Iako nije specifično napomenuo na koje se pregovore ovi napadi odnose, pretpostavlja se da govori o neuspjelim pregovorima u Camp Davidu, 2000. godine između Arafata i izraelskog premijera Ehuda Baraka (<https://www.jpost.com/Middle-East/Arafat-ordered-Hamas-attacks-against-Israel-in-2000-189574>, posjećeno 1. srpnja 2020. godine). Napadi bombaša samoubojica vrtoglavo su porasli. Vjerske ekstremističke organizacije poput Hamasa, islamskog Džihada i drugih sekularnih palestinskih grupa, širili su nasilje, ozljeđivali i ubijali uglavnom izraelske civile. Najčešća mjesta na kojima su bombaši samoubojice djelovali bili su šoping centri, javni prijevoz, restorani i dr.

Sljedeće je godine za premijera izabran Ariel Šaron. U to se vrijeme Druga Intifada širi na sve dijelove Judeje i Samarije, a Židovi koji se nalaze u Hebronu u stalnoj su opasnosti od novih napada. Novi se teroristički napad dogodio u Tel-Avivu, u noćnom klubu u kojem je ubijeno 21, a ranjeno preko 100 osoba. Odgovornim za ovaj napad drži se Hamas. Po prvi se puta u 2002. godini spominje inicijativa o izgradnji zida koji bi odijelio palestinska područja Judeje i Samarije od Izraela. Izgradnja zida završila je 2007. godine. Samo je u ovoj godini u terorističkim napadima na civile ubijeno preko 450 ljudi. Jedan od većih napada dogodio se na Hebrejskom sveučilištu gdje je arapski terorist ubio devetero studenata i osoblja i ranio desetak drugih. Naime, arapski je terorist bio zaposlenik sveučilišta gdje je radio kao ličilac te je kante za boju umjesto s bojom napunio eksplozivom. Odgovornost je za ovaj napad opet preuzeo Hamas (Havel, 2015:287). Ne bi li uspio suzbiti terorističke napade, Izrael počinje rušiti domove za koje se dokazalo da su bili palestinskih terorista. Također je pokrenuta akcija

Obrambeni štit u kojoj su palestinska područja vraćena pod izraelski nadzor, a sve u svrhu suzbijanja terorizma. Izrael je zauzeo brda u okolici Hebrona i na taj način spriječio napade na Židove koji su se nalazili u gradu. U sklopu događaja na Bliskom istoku i nemogućnosti nalaženja mirovnog rješenja, SAD, Rusija, UN i EU osnovale su tzv. Bliskoistočni kvartet ne bi li uspjeli naći rješenje za strašne događaje na Bliskom istoku. Kvartet je 2003. godine ponudio projekt pod nazivom „Mapa mira“, ali on nikada nije zaživio.

Sljedeće godine, izraelski premijer Ariel Šaron najavljuje povlačenje izraelske vojske iz Gaze. Ovaj je čin izazvao veliki razmjer u Parlamentu, a prosvjednici su napravili lanac od ljudi dugačak čak 90 kilometara koji se protezao od Gaze pa sve do Zapadnog zida. Teroristički napadi i dalje ne jenjavaju. Pripadnik Islamskog džihada, u restoranu u Haifi, raznio se i usmrtio 22, a ranio 60 ljudi (Havel, 2015:73).

Krajem Druge Intifade smatra se sastanak izraelskog premijera Šarona s Mahmudom Abasom, Hosijem Mubarakom i kraljem Abdulahom II, u Šarm el-Šeiku, 2005. godine. Iako je Druga Intifada završila, napadi ne jenjavaju. Već je iste godine iz Gaze Izrael raketiran. Napadi traju i danas. (Havel, 2015:74)

10. Drugi libanonski rat (2006.)

Drugi libanonski rat trajao je mjesec dana, od 12. srpnja do 14. kolovoza 2006. godine, a dogodio se između Hezbolaha i Izraela. Pozadina sukoba seže još u Prvi libanonski rat iz 1982. godine kada je IDF ušao u Libanon kako bi uništio operativne baze PLO-a. Iran je u to vrijeme poslao svoje borce i pomogao u stvaranju revolucionarnog islamskog pokreta, Hezbolaha. Hezbolah je ubrzo potporu počeo dobivati s juga države, od onih koji su željeli povlačenje Izraela iz južnog Libanona, a svoju je vojnu infrastrukturu razvio zahvaljujući potpori iranskih i sirijskih donacija. Brojni napadi na IDF u južnom Libanonu doveli su do povlačenja izraelskih vojnih trupa te je u svibnju 2000. godine, nakon 18 godina okupacije, Izrael u potpunosti povukao svoju vojsku. Nedugo nakon što se Izrael povukao, Hezbolah je zauzela južni Libanon, stvorivši državu unutar države. Iskoristili su južni Libanon kao zonu za planiranje i lansiranje napada na Izrael. Par mjeseci nakon povlačenja Izraela, Hezbolah je oteo tri izraelska vojnika i držao ih kao taoce skoro četiri godine prije nego li su vratili njihova tijela u Izrael. Od 2000. do 2006. godine, Hezbolah je izveo više napada na sjeverni Izrael u kojima su ubili i civile i vojnike. Do 2006. godine, Hezbolah je bio čvrsto ustanovljen u Libanonu s brojnim oružjem i oko 15 tisuća naoružanih vojnika. Na jutro 12. srpnja 2006. godine, Hezbolah je

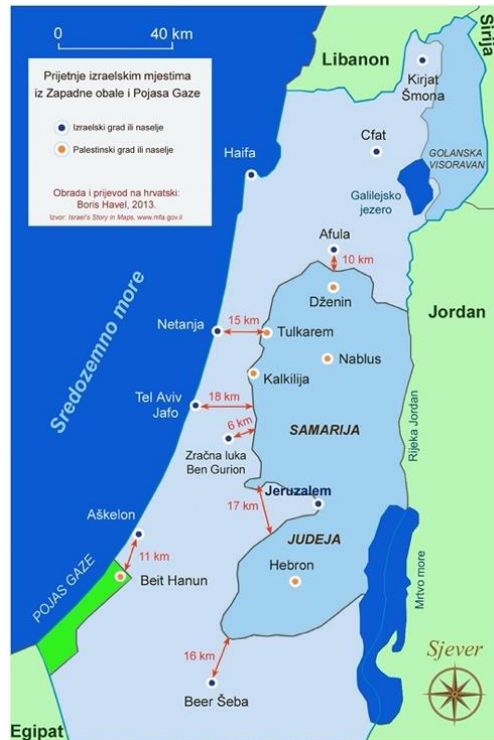
pomno izveo orkestrirane, višestruke napade s raketama i minobacačkim granatama usmjerenima prema izraelskom gradu Šlomi, u sjevernom Izraelu. Zahvaljujući ovoj diverziji, vojnici Hezbolaha su mogli napasti izraelsku granicu pokraj sela Zar'it te su napali IDF. Troje je vojnika ubijeno, još troje ranjeno, a dvoje oteto. Odgovor na napad bilo je ciljanje glavnih medijskih kuća Hezbolaha, Al-Manar televizije i Al-Nur radija te su lansiranje zračne i artiljerijske racije na Hezbolah mete u južnom Libanonu. Sljedećeg je dana Izrael započeo s implementiranjem morske i zračne blokade Libanona te je bombardirao piste u zračnoj luci u Beirutu i zatvorio veće pomorske luke. Iz zračnih su napada uništili autocestu između Beiruta i Damaska u istočnom Libanonu te nekoliko mostova koje je Hezbolah koristio za transfer oružje iz Iraka i Sirije. Sljedećih je desetak dana Izrael koristio samo zračne napade. Nakon brojnih napada koji su se dogodili u svega nekoliko dana, izraelski premijer Ehud Olmert je 17. srpnja odlučio kako će Izrael uzvratiti napad te je odobrio invaziju na Libanon. Operacija „Promjena smjera“ imala je sljedeće ciljeve: povratak otetih vojnika, potpun prekid vatre, raspoređivanje libanonske vojske u cijelom južnom Libanonu te progon Hezbolaha iz južnog Libanona te ispunjenje Rezolucije 1559.⁴⁹ Pet dana poslije, 22. srpnja, Izrael je započeo s invazijom te s otprilike dvije tisuće vojnika osvojio selo Marun al-Ras. Tijekom sljedećih nekoliko dana, Izrael je pojačao svoje akcije te je napredovao kroz libanonski teritorij u svojem cilju da iskorijene Hezbolah. Kako je Izrael napredovao tako je Hezbolah reagirao ispaljivanjem tisuća raketa na Izrael. Do 25. srpnja petnaest izraelskih civila ubijeno je iz raketnih napada, među ranjenima i ubijenima bio je i velik broj izraelskih Arapa. Jedna od većih bitaka dogodila se 25. srpnja kod grada Beint Dž'beil, u južnom Libanonu. Grad je bio poznat kao uporište Hezbolaha, a nalazio se na svega nekoliko kilometara od izraelsko-libanonske granice. Na jutro 25. srpnja, izraelska je vojska u pratnju tenkova ušla u grad te se sukobila s neprijateljem. Nakon pet dana izraelska se vojska (IDF) povukla iz grada tvrdeći kako su ubili skoro 80 boraca Hezbolaha, a izgubili deset izraelskih vojnika. Borba se nastavila u kolovožu. Između 6 i 14. kolovoza poginulo je sedam izraelskih vojnika, a deseci su ranjeni. S istim ciljem da iskorijene Hezbolah, izraelska je vojska 31. srpnja napala grad Ayta ash-Shab. Kao i na drugim mjestima rata, izraelska je vojska naišla na otpor. Borba je trajala nekoliko dana. Hezbolah je napadala granatama i protutenkovskim projektilima. Nakon što su Izraelci vidjeli da ne mogu osvojiti grad, odlučili su ga zaobići na svome putu prema ostvarenju cilja. U zadnjih nekoliko dana rata, u kolovožu, Izrael je ponovno napao Hezbolah, ali ovog je

⁴⁹ Preuzeto s <https://www.jewishvirtuallibrary.org/un-security-council-resolution-1559-september-2004> zadnje posjećeno 2. srpnja 2020. godine

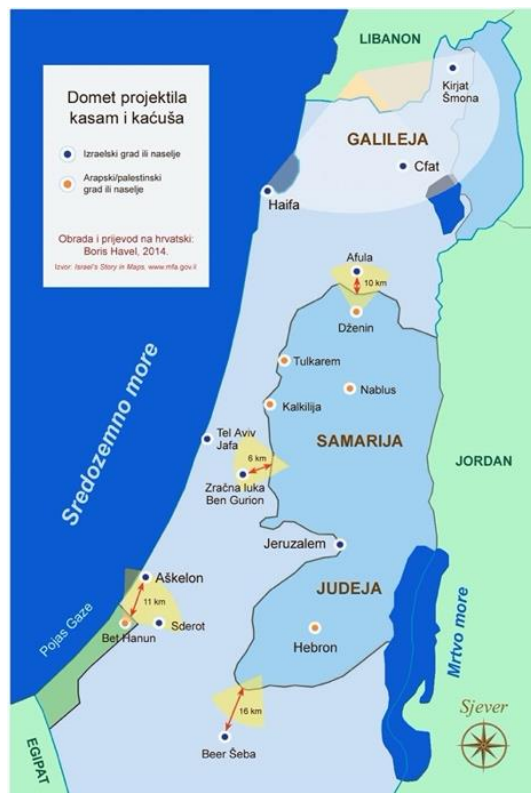
puta napao njihove pozicije na brdima. IDF je uspio poraziti Hezbolah, ali do vremena ostvarenja pobjede UN je već imao spremnu rezoluciju o prekidu vatre. Rezolucija 1701 pozvala je na trenutni prekid vatre, završetak sukoba i povlačenje izraelskih vojnih snaga te razoružanje Hezbolaha. Rezoluciju su 12. kolovoza prihvatila libanonska vlada i Hezbolah, a Izrael dan kasnije. Rezolucija 1701 zahtijevala je sljedeće: poštivanje u potpunosti međunarodno priznate izraelsko-libanonske granice; obje su strane morale napraviti sve kako bi se spriječila obnova neprijateljstva, a područje granice i rijeke Litani biti će bez ikakvog naoružanja osim onog libanonske vlade i UNIFIL-a; potpunu provedbu odgovarajućih odredbi koje zahtijevaju razoružanje svih oružanih skupina u Libanonu; u Libanonu ne može postojati strana sila bez pristanka libanonske vlade; nema prodaje ili isporuke oružja bez odobrenja libanonske vlade; UN mora dobiti kartu s mjestom gdje se nalaze sve preostale nagazne mine u posjedu Izraela. Iako je rat prekinut, napadi Hezbolaha traju i danas.⁵⁰

Nakon Drugog libanonskog rata, Izrael se našao pred novim izazovima. Naime, na području Palestinske Samouprave je 2006. godine na izborima pobijedio Hamas i došao na vlast. Brojni su se pribojavali novih terorističkih napada i radikalizma koji je došao s Hamasom. Dolaskom Hamasa na vlast, napadi na Izrael nisu jenjavali pa je tako do 2007. godine eskaliralo bombardiranje izraelskih naselja iz područja Gaze. Sljedeće je godine, 2008. na Izrael ispaljeno preko dvije tisuće projektila. Izrael je iste godine pokrenuo akciju „Lijevano olovo“ protiv Hamasa u Gazi. Prije nego li se odlučilo na akciju, na Izrael je bilo ispaljeno preko sedam tisuća raketa i minobacačkih projektila (Havel, 2015:288). Zahvaljujući ovoj operaciji napadi na Izrael su se u sljedećoj godini smanjili te je u 2009. godini bilo svega 160 ispaljenih projektila na Izrael. Nakon godina napada i nakon stotina i tisuća ispaljenih raketa, primirje je potpisano 21. studenog 2012. godine. Međutim, napadi traju i danas. (Havel, 2015:74-76)

⁵⁰ Preuzeto s <https://www.jewishvirtuallibrary.org/background-and-overview-second-lebanon-war>, zadnje posjećeno 2. srpnja 2020. godine

Sigurnosne prijetnje Državi Izrael: prijetnje izraelskim mjestima iz Judeje i Samarije / Zapadne obale. Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

Dometa projektila kasam i kaćuša. Izvor: Boris Havel, *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*

11. Uloga SAD-a u arapsko-izraelskom sukobu

Kada govorimo o mirovnom procesu između, u ovom slučaju dviju država, u pravilu je uvijek uključena tako zvana treća strana. U arapsko-izraelskim sukobima, treća je strana bila prisutna od početka te su te iste vanjske sile pomogle u oblikovati modernu povijest Bliskog istoka i političku mapu kakvu danas poznajemo. Treće su strane, SAD, SSSR i UN, na Bliskom istoku imale ulogu medijatora, partnera, katalizatora i dr. Nadalje, važnu su ulogu imale u držanju ravnoteže u vrijeme pregovora te su na kraju ispunjavale funkcije koje su uglavnom odgovornost međunarodne zajednice. Jedna je takva funkcija vršenje pritiska na odvijanje mirovnih pregovora te podržati i primjenjivati ključne principe za izgradnju mirnog svijeta.⁵¹

Diplomatski odnosi Amerikanaca s Izraelcima sežu sve do 19. stoljeća. Nakon Drugog svjetskog rata, američki predsjednik Harry Truman, zahtijevao je od britanskog premijera Clementa Attleeeja da dozvoli naseljavanje sto tisuće Židova u Palestinu, a u prosincu 1945. godine tražili su da se ukine ograničenje na useljavanje u onoj mjeri u kojoj to može podnijeti palestinska ekonomije. U Ratu za neovisnost, američka je vlada često obavještavala cionističke vođe o mogućim napadima te utjecala na vojne operacije u Palestini. Kada su vidjeli kako UNSCOP (United Nations Special Commission on Palestine) neće i ne može djelovati, SAD je pozvao na primirje te je daljnji razvoj događaja prepustio Vrhovnom vijeću UN-a. Predsjednik Truman priznao je Izrael svega jedanaest minuta nakon službenog proglašenja države. Već se 1946. godine počelo govoriti kako bi stvaranje Države Izrael na nekom području Palestine, a ne na cijelom području, bilo prihvatljivo.

U Sueskom ratu, Amerikanci su željeli sklopiti dogovor s Nasserom mirovnim putevima. Mnogi smatraju predsjednika Eisenhowera odgovornim za egipatskom nacionalizacijom Sueskog kanala nakon što su odbili financijski pomoći Egiptu u izgradnji Aswan brane. Amerika je, iako nije bila na strani Egipta, smatrala kako se ratom i nasilnim putem situacija neće riješiti. Nakon izraelskog okupiranja teritorija, SAD je nagovorio Izrael na povlačenje pod uvjetom da će sile UN-a kontrolirati kopnenu granicu između Izraela i pojasa Gaze što je naizgled spriječilo gerilske napade na Izrael iz područja Gaze. Sueski je rat povećao američki utjecaj na Bliskom istoku. Amerika se sada našla u razdoblju aktivne intervencije u regionalnu politiku koja ju je dugoročno približila Izraelu.

⁵¹ Preuzeto s Harold, H., Saunders: *The Role of Third Parties and the Superpowers, The Other Walls: The Arab-Israeli Peace Process in a Global Perspective*, Princeton University Press, 1991. godina

Nastajanje palestinskog nacionalizma dovelo je i do stvaranja političkih organizacija. Kao što je već spomenuto, PLO je bila glavna takva organizacija koja se javila 1964. godine. Pojavom PLO-a na političkoj sceni, Amerikanci su u početku bili zadovoljni jer su cijeli problem palestinskih izbjeglica sada mogli prebaciti na brigu UNRWA-i (United Nations Relief and Works Agency) u čijem su osnivanju i sami sudjelovali. Amerikanci su pritiskali Izrael po pitanju prihvatanja palestinskih izbjeglica natrag na područje Izraela. Dapače, podržavali su izraelski argument da ukoliko prihvate izbjeglice negiraju židovski karakter Države Izrael. Međutim, početkom 1950-ih godina, SAD je smatrao kako je glavni problem arapsko-izraelskih sukoba ustvari problem izbjeglica, te su počeli zagovarati tezu da je glavni i jedini problem sukoba Arapa i Izraelaca upravo pitanje izbjeglica. Ovakav su stav Amerikanci imali sve do 1967. godine. U početku Amerikanci nisu ozbiljno shvaćali stvaranje različitih palestinskih organizacija. Upravo su promatrani kao izolirane terorističke organizacije. U tom kontekstu, SAD podržavaju izraelsko pravo na odmazdu protiv ovih skupina. Prelazak vodstva PLO-a u ruke skupina komandosa i njihove spektakularne operacije protiv Izraela i drugih ciljeva primorali su Amerikance da se upoznaju s postojanjem palestinskog pokreta otpora. Prirodno, gledište koje su zauzeli ovaj pokret bilo je snažno pro-izraelsko. PLO je shvaćen kao potencijalna prijetnja vitalnim američkim interesima na tom području. PLO je bio viđen kao teroristička organizacija. SAD je slijedio tri glavne stavke u borbi s PLO-om i to sve do 1970-ih godina: ukoliko Palestinci ne priznaju terorističke činove, SAD neće imati direktne kontakte s njima; nepriznavanje PLO-a i granatiranje mira i sigurnosti Izraela; potpuna podrška arapskim zemljama koje su bile proameričke.

Nakon Šestodnevnog rata, tj. tijekom 1960-ih godine američko-izraelski su se odnosi znatno poboljšali te se ubrzo stvorio virtualni savez između dviju država. Od ranih 1970-ih, Amerika se oslanjala na svoju diplomaciju na Bliskom Istoku uz minimalnu pažnju Vijeća sigurnosti UN-a i Sovjeta. SAD je od Šestodnevnog rata u potpunosti podržavao izraelski stav na ne povlačenje iz okupiranih teritorija ukoliko se ne sklopi mirovni sporazum. Ipak, Sjedinjene Države podržale su rezoluciju UN-a kojom se Izrael osuđuje zbog jednostrane aneksije Istočnog Jeruzalema. Nakon rata 1967. godine, među američkom javnošću došlo je do ogromnog izljeva simpatije i podrške Izraelu. Američki Židovi bili su potpuno angažirani u kampanji „Podrži Izrael“, kako novčano tako i politički. Američka vlada je stoga bila prisiljena u javnosti izraziti punu potporu Izraelu, a istodobno je privatno pokušavala ublažiti svoj položaj. Američke diplomatske inicijative poduzete jednostrano (ali i u suradnji sa Sovjetskim Savezom) često su postizale uvjete koji su obično bliži arapskom stavu nego izraelskim. U prosincu 1969. godine, William Rogers, državni tajnik, pripremio je niz prijedloga

namijenjenih usmjeravanju sklapanju mira na Bliskom istoku. Plan poznat po imenu „Rogerov plan“ iz kojeg je dano do znanja kako SAD smatra potrebnim napraviti manje izmjene u granicama nastalim nakon 1967. godine. Diplomatski pokušaji između 1967. i 1975. godine bili su izloženi vladinim i organizacijskim fakcionalizmom među svim stranama. Izraelska je vlada često bila paralizirana zbog teritorijalnih razlika, iz kojih se prostora povući, a koje zadržati u zamjenu za mir. Nixonova administracija donijela je tajnu odluku da neće ulagati nikakve daljnje napore na uspostavljanju arapsko-izraelskih mirovnih pregovora sve dok se Egipćani ne oslobode Sovjeta i ne prihvate američki utjecaj u regiji. Ova je politika ostala neslužbena američka politika do Jom Kipurskog rata, 1973. godine. Novi egipatski predsjednik Anvar al-Sadat zajedno je sa Sjedinjenim Državama protjerao sve sovjetske savjetnike iz Egipta u srpnju 1972. godine. Ovaj je čin kasnije i kasniji pregovori između Izraela i Sirije doveli su do sporazuma u 1974-1975 o razdvajanju snaga na Golanskim visinama i na Sinaju. To je na kraju rezultiralo pregovaračkim procesom koji bi zauzvrat bio od koristi samo Izraelu.⁵²

12. Uloga UN-a u arapsko-izraelskom sukobu

Ujedinjeni Narodi osnovani su s ciljem održavanja mira među nacijama. U Članku 1. stoji:

„Održavati Međunarodni mir i sigurnosti i u tu svrhu: poduzimati djelotvorne kolektivne mjere radi sprečavanja i otklanjanja prijetnja miru, i radi suzbijanja čina agresije ili drugih narušenja mira, i ostvarivati mirnim sredstvima i u skladu s načelima pravde i Međunarodnog prava, uređenje ili rješenje međunarodnih sporova ili situacija koje bi mogli dovesti do narušenja mira. Razvijati prijateljske odnose Među narodima, utemeljene na poštovanju načela ravnopravnosti i samoodređenja naroda, i poduzimati druge prikladne mjere za učvršćenje svjetskog mira.“⁵³

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, kao što smo u radu već spomenuli, područje

⁵² Preuzeto s Samuel, J., Kuruvilla, *U.S. Diplomacy in the Arab-Israeli Conflict (1948-1973)*, History studies, Relationships of the USA and The Great Middle East, 2011. godina

⁵³ Preuzeto s http://www.mvep.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/ugovori/povelja_un_hr.pdf, posjećeno 17. srpnja 2020. godine

Palestine bilo je pod britanskom upravom. Neredi i pobune Arapa nakon većeg broja židovskih imigranata doveli su do toga da je Ujedinjeno Kraljevstvo dovelo pitanje Palestine pred Ujedinjene narode 1947. godine. UN je osmislio odbor koji se činilo jedanaest država koje će istražiti događaje u Palestini i ponuditi rješenje problema. Većina je država predložila da se područje Palestine podijeli na arapsku i izraelsku državu, s posebnim međunarodnim statusom Jeruzalema, dok je manjina, tri države, predložila federativnu državu s arapskim i izraelskim komponentama, s Jeruzalemom kao glavnim gradom. Plan podijele odobren je 29. studenog 1947. godine. Odluku na podjelu područja na arapsku i izraelsku državu prihvatili su Izraelci, Amerikanci i Sovjeti, dok su Arapi bili protiv jer nisu željeli dati dio teritorija koji su smatrali da pripada njima, manjini koju su predstavljali Židovi. U svibnju 1948. godine, Britanci su se odrekli mandata nad Palestinom, a Židovi su proglasili Državu Izrael. Nakon proglašenja države izbio je prvi rat u nizu, Rat za neovisnost koji je trajao sve do 1949. godine. Izrael je u svibnju 1949. godine pristupio UN-u, a između veljače i srpnja iste godine Izrael je potpisao mirovne sporazume s Egiptom, Libanom, Jordanom i Sirijom. Sporazumi su prije svega prihvatili primirje kao neophodan korak ka obnovi mira u Palestini. Sukobi su se nastavili tijekom sljedeća tri desetljeća, izbijajući u otvorena neprijateljstva 1956., 1967. i 1973. Preokret u bliskoistočnim poslovima postignut je Šestodnevnom ratom 1967. godine između Izraela i Egipta, Jordana i Sirije. U trenutku kad je stupilo na snagu primirje, Izrael je zauzeo egipatski Sinaj, pojas Gaze, Zapadnu obalu (uključujući Istočni Jeruzalem) i dio sirijske Golanske visine. Vijeće sigurnosti UN-a u Rezoluciji 237 (1967) pozvalo je Izrael da osigura sigurnost i dobrobit stanovnika u kojima su se odvijale vojne operacije i olakšao povratak raseljenih osoba. Krajem kolovoza 1967. godine, arapski su se čelnici sastali u Kartumu kako bi ustanovili svoje protivljenje priznavanju Izraela ili ulazak u direktne pregovore s Izraelom. U međuvremenu, izraelski je premijer Levi Eškol izjavio kako se Izrael neće povući iz okupiranog teritorija bez pregovora. Razlike između dviju strana spriječile su bilo koji od ranih pokušaja Vijeća sigurnosti UN-a da dogovore rezoluciju za rješavanje krize. Arapski svijet potpomognut Sovjetskim Savezom bio je odlučan da UN treba zahtijevati povlačenje izraelskih snaga s okupiranog arapskog teritorija. S druge su strane, Izrael i SAD bili protiv nacrtane rezolucija koje nisu dale odgovarajuća jamstva izraelske sigurnosti. Minimalni zahtjevi obje strane na kraju su se našli u Rezoluciji 242 UN-a.⁵⁴ Nakon Šestodnevnog rata, Vijeće sigurnosti UN-a donijelo je Rezoluciju 242, 22. studenog 1967. godine. Rezolucijom je

⁵⁴ Preuzeto s Samuel, J., Kuruvilla, *U.S. Diplomacy in the Arab-Israeli Conflict (1948-1973)*, History studies, Relationships of the USA and The Great Middle East, 2011. godina

doneseno sljedeće: a) kako bi se na Bliskom istoku stvorio i održao mir potrebno je da Izrael povuče vojsku iz okupiranih teritorija; b) priznavanje suvereniteta, c) teritorijalne cjelovitosti i političke neovisnosti svake države na tom području i njihovog prava da žive u miru unutar sigurnih i priznatih granica bez prijetnji ili djelovanja sile; d) pravo prolaska svima kroz morske prolaze koji se nalaze na području Bliskog istoka; pronalazak rješenja za pitanje izbjeglica; e) garantiranje teritorijalne nepovredivosti i političke neovisnosti svake države, uključujući demilitariziranje zona; f) glavni tajnik mora imenovati posebnog predstavnika koji će na Bliskom istoku uspostaviti i održati kontakte među državama u svrhu promicanja sporazuma i pružanja pomoći u postizanju nagodbe u skladu s odredbama i načelima Rezolucije; g) glavni tajnik mora izvijestiti Vijeće o napretku predstavnika na Bliskom istoku.⁵⁵

Nakon izbijanja Jom Kipurskog rata, 1973. godine, UN je donio Rezoluciju 338 u kojoj je tražio trenutni prekid napada te implementaciju Rezolucije 242 u svim točkama. Nakon Šestodnevnog rata, pitanje Palestine počelo se shvaćati u širem političkom kontekstu nego li samo po pitanju izbjeglica. Vrhovno vijeće UN-a je 1974. godine potvrdilo neotuđiva prava palestinskog naroda Rezolucijom 3236, što je uključivalo i pravo na samoodređenje bez vanjskog uplitanja, pravo na nacionalnu neovisnosti i suverenitet te pravo na povratak izbjeglica u svoje domove.

⁵⁵ Preuzeto s <https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136>, zadnje posjećeno 13. srpanj 2020. godine

13. Zaključak

Politička situacija na Bliskom istoku nadasve je komplicirana i zahtjevna tema. Kada smo izabrali temu za naš diplomski rad *Arapsko-izraelski sukob*, nismo imali predodžbu o činjenicama i događajima koje ćemo susresti. Baš smo iz tog razloga i odlučili pisati o ovoj temi kako bismo drugima, prvenstveno drugim studentima judaističkih studija, mogli približiti kompleksnu temu o kojoj se ne govori puno. U radu smo se dotaknuli kratkog povijesno geografskog uvoda kako bismo približili temu današnjim problemima, tj. kako bismo mi, a i drugi lakše i jednostavnije razumjeli samu srž rada. Nadalje, obradili smo, po poglavljima, ratove kroz izraelsku povijest te njihove posljedice. Posebnu smo pažnju pridali mirovnim procesima i sporazumima koji su se odvijali desetljećima, ali i nastanku palestinskih političkih organizacija, poput *Hamasa* i *Palestinske oslobodilačke organizacije*, zajedno s njihovim pod organizacijama. Te su političke organizacije odigrale veliku ulogu u razvoju cjelokupne situacije koja se razvila na istoku, jer se Izrael nakon ratova koje je vodio s arapskim zemljama koje ga okružuju, fokusirao na borbu protiv terorizma i svoje je vojne snage usmjerio prema Palestini. Važno je bilo spomenuti i uloge trećih strana u razvoju događaja. Treće strane bile su Ujedinjeni narodi, Sjedinjene američke države te Sovjetski savez, koje su svaka na svoj način odigrale ključne uloge u razvoju događaja.

Nakon napisanog rada i velikog broja pročitane literature možemo zaključiti kako je tema koju smo izabrali za diplomski rad vrlo složena. Najveći je problem kvalitativni aspekt situacije. Naime, kvalitativni argument nekog sukoba uglavnom je moralni, kulturni ili religijski, nešto što se ne može promijeniti, ne može se dogovoriti ili se oko njega ne može pregovarati kako bi se našlo nekakvo kompromisno rješenje (Havel, 2013:584). Obje civilizacije, oba naroda na područje koje naseljavaju gledaju putem religijskih prava, pretvarajući povijest u teologiju, a nadalje teologiju u politiku. Sagledavši situaciju s teološke strane, možemo uvidjeti kako je za oba naroda prostor Palestine važno i sveto mjesto na kojem oba imaju pravo nastanjivanja. Jedan od važnih čimbenika zbog kojih se ne može doći do trajnog rješenja jest, po našem mišljenju, radikalni islamizam, koji priječi put mirovnom rješenju. (Havel, 2013:584) Naime, nakon jačanja radikalnog islamizma i pojave brojnih radikalnih skupina, čije je središte postala religijska mržnja prema Židovima, razvio se terorizam protiv kojeg se i dan danas Izrael bori. Svi ratovi koji su se odvili, završili su mirovnim sporazumima. Međutim, mir s Palestinskom samoupravom ne čini se kao dogledno rješenje, jer je vlast u Palestinskoj samoupravi preuzeo Hamas. Politička interakcija vjera koja

postoji na Bliskom istoku između židovstva, islama i kršćanstva s vremenom neće jenjavati, već će njen intenzitet rasti. Kao što smo već spomenuli, kvalitativni je argument glavni „negativac“ k nalaženju rješenja za političku situaciju na Bliskom istoku. Međutim, obje nacije, oba naroda područje Palestine prisvajaju pod svoju jurisdikciju iz povijesno i religijsko važnih čimbenika. Gledano kroz povijest pregovora koji su se odvijali, Izrael, kao i Palestina, inzistirali su na određenim točkama s kojima nije bilo pregovaranja. Čak i kada se činilo da bi se dogovora moglo doći, vlast je u Palestini osvojila radikalna vjerska organizacija, s kojom nije bilo moguće sklopiti mirovni sporazum, jer kako smo već spomenuli s radikalnim islamizmom dolazi neopisiva mržnja spram Židova. Naš rad je predstavio samo vrh ledene sante iznimno osjetljive i složene teme čijem se rješenju ne nadzire kraj.

14. Literatura

1. Harms, G., Ferry, T., "The Palestine Israel Conflict: A Basic Introduction", Plutopress, 2008., London, Engleska
1. Havel, B., *Arapsko-izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2013.
2. Havel, B., *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*, Antibarbarus, Zagreb, 2015.
3. Kasapović, M., *Bliski istok*, Političke analize, Zagreb, 2016.
4. Kuruvilla, J. Samuel, *U.S. Diplomacy in the Arab-Israeli Conflict (1948-1973)*, History studies, Relationships of the USA and The Great Middle East, 2011. godina
5. Quandt, William B. *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Peace Process Since 1967.*, 3rd ed. Washington, DC: Brookings Institution Press, and Berkeley: University of California Press, 2005. godina
6. Orlović, D., Znam, dakle pobjednik sam : Kako je Izrael dobio Šestodnevni rat?, *Polemos*, vol. 15., str : 143-152, ISSN 1331-5595, 2012. godina
7. Saunders, H., Harold, *The Role of Third Parties and the Superpowers, The Other Walls: The Arab-Israeli Peace Process in a Global Perspective*, Princeton University Press, 1991. godina
8. Schoenberger, E., Reich, S., *Soviet Policy in the Middle East*, MERIP Reports, Jul., 1975, No. 39 (Jul., 1975), str. 3-28, Middle East Research and Information Project
9. Tessler, M., *A history of the Israeli-palestinian conflict*, Indiana University Press, Indiana, 2009.

Internetske stranice

1. <https://sourcebooks.fordham.edu/mod/1922mandate.asp>, posjećeno 28. svibnja 2020. godine

2. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kingdoms_around_Israel_830_map.svg, posjećeno 28. svibnja 2020. godine
3. <https://jwa.org/encyclopedia/article/old-yishuv-palestine-at-end-of-ottoman-period>, posjećeno 28. svibnja 2020.
4. <https://www.encyclopedia.com/humanities/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/yishuv>, posjećeno, 28. svibnja 2020. godine
5. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-agency-for-israel-jafi>, posjećeno 28. svibnja 2020. godine
6. <http://www.signsfromheaven.org/uncategorized/two-state-solution-israels-1967-borders-will-start-tribulation/attachment/20-israel-1949-borders>, posjećeno 28. svibnja 2020. godine
7. <https://www.britannica.com/topic/Histadrut>, posjećeno 28. svibnja 2020. godine
8. <https://www.unrwa.org/palestine-refugees>, posjećeno 30. svibnja 2020. godine
9. https://en.wikipedia.org/wiki/NeoAssyrian_Empire#/media/File:Map_of_Assyria.png, posjećeno 31. svibnja 2020. godine
10. <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP00T02041R000100220001-1.pdf>, posjećeno 31. svibnja 2020. godine
11. <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/15268-zionism#anchor24>, posjećeno 31. svibnja 2020. godine
12. <https://www.britannica.com/event/Suez-Crisis>, posjećeno 31. svibnja 2020. godine
13. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19050>, posjećeno 31. svibnja 2020. godine
14. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-original-palestine-national-charter-1964>, posjećeno 31. svibnja 2020. godine
15. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=46251>, posjećeno 21. lipnja 2020. godine
16. <https://www.britannica.com/topic/Popular-Front-for-the-Liberation-of-Palestine>, posjećeno 21. lipnja 2020. godine
17. <https://www.britannica.com/topic/Democratic-Front-for-the-Liberation-of-Palestine>, posjećeno 21. lipnja 2020. godine
18. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/popular-front-for-the-liberation-of-palestine-ndash-general-command-pflp-gc>, posjećeno 25. lipnja 2020. godine
19. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-95213-0_7, posjećeno 25. lipnja 2020. godine

20. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/facts-about-jewish-settlements-in-the-west-bank>, posjećeno 25. lipnja 2020. godine
21. <https://www.britannica.com/event/War-of-Attrition-1969-1970>, posjećeno 29. lipnja 2020. godine
22. <https://www.britannica.com/topic/Likud>, posjećeno 29. lipnja 2020. godine
23. <https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/main%20points%20of%20israel-jordan%20peace%20treaty.aspx>, posjećeno 29. lipnja 2020. godine
24. <https://www.jpost.com/Middle-East/Arafat-ordered-Hamas-attacks-against-Israel-in-2000-189574>, posjećeno 1. srpnja 2020. godine
25. https://cemofps.org/documents/download/education_in_the_palestinian_territories.pdf, posjećeno 2. srpnja 2020. godine
26. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/un-security-council-resolution-1559-september-2004>, posjećeno 2. srpnja 2020. godine
27. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/background-and-overview-second-lebanon-war>, posjećeno 2. srpnja 2020. godine
28. <https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136>, posjećeno 13. srpnja 2020. godine
29. http://www.mvep.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/ugovori/povelja_un_hr.pdf, posjećeno 17. srpnja 2020. godine